

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA**

MODESTA ŽVILIŪTĖ

**FINANSŲ KRIZĖS POVEIKIO LIETUVOS NE
GYVYBĖS DRAUDIMO RINKAI VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. A. Linartas**

VILNIUS, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

**FINANSŲ KRIZĖS POVEIKIO LIETUVOS NE
GYVYBĖS DRAUDIMO RINKAI VERTINIMAS**

Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009

Vadovas

_____ doc. dr. A. Linartas
2015 12 ...

Recenzentas

2015 12 ...

Atliko

VNEms2-01 gr. studentė
_____ M. Žviliūtė
2015 12

VILNIUS, 2015

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. DRAUDIMO RINKOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Draudimo veiklos reikšmė šalies ekonomikai.....	9
1.2. Draudimo rinkos koncepcija.....	13
1.3. Draudimo rinkai įtaką darantys veiksniai.....	16
1.4. Draudimo rinkos ypatumai finansų krizės sąlygomis.....	22
2. FINANSŲ KRIZĖS POVEIKIO NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKAI VERTINIMO METODOLOGIJA.....	26
2.1. Draudimo rinkos raidą apibūdinantys rodikliai ir jų analizavimo kryptys.....	26
2.2. Ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį atskleidžiantys rodikliai.....	28
2.3. Konkurencijos ir koncentracijos ne gyvybės draudimo rinkoje rodikliai.....	30
2.4. Ne gyvybės draudimo rinkos finansinės analizės rodikliai.....	33
2.5. Ne gyvybės draudimo rinkos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių nustatymo ypatybės.....	36
2.6. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvų numatymo metodika.....	37
3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS VERTINIMAS FINANSŲ KRIZĖS SĄLYGOMIS.....	39
3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos raidos tendencijų vertinimas.....	39
3.2. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos skvarbos ir tankio pokyčių vertinimas.....	49
3.3. Konkurencijos ir koncentracijos pokyčių Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje vertinimas.....	54
3.4. Ne gyvybės draudimo sistemos stabilumo ir efektyvumo pokyčių vertinimas.....	60
3.5. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos teigiamų ir neigiamų aspektų vertinimas.....	68
3.6. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi perspektyvos.....	75
IŠVADOS.....	82
LITERATŪRA.....	85
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	91
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	93
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	94
PRIEDAI.....	95
1 priedas. Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos pagal draudimo grupes 2006-2014 m., EUR.....	96
2 priedas. Lietuvos ekonominiai ir socialiniai rodikliai 2001-2014 m.....	97

LENTELĖS

1 lentelė. Draudimo apibrėžimai	9
2 lentelė. SSGG analizės probleminiai klausimai	36
3 lentelė. Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmių interpretacijos	37
4 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos rezultatai 2006-2014 m., mln. EUR	63
5 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių uždirbtos įmokos, draudimo išmokos ir veiklos sąnaudos 2006-2014 m., tūkst. EUR.....	66
6 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės	68
7 lentelė. Metinė infliacija ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje 2006-2014 m.	73
8 lentelė. Vidutinis metinis Lietuvos gyventojų, emigrantų ir gimusiųjų skaičius 2006-2014 m.....	74
9 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų kintamųjų koreliacija.....	76
10 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų ekonominių kintamųjų koreliacija.....	77
11 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų socialinių kintamųjų koreliacija	77
12 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų kintamųjų regresijos charakteristikos.....	78
13 lentelė. Daugialypės tiesinės regresijos modelių rodiklių suvestinė	78
14 lentelė. BVP to meto kainomis prognozės 2015-2017 m., mln. EUR.....	79
15 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų prognozės 2015-2017 m., mln. EUR	80

PAVEIKSLAI

1 pav. Pagrindinės draudimo funkcijos	10
2 pav. Pagrindiniai draudimo veiklos prisidėjimo prie šalies ekonomikos augimo būdai	12
3 pav. Pagrindinių draudimo rinkos dalyvių grupės	15
4 pav. Draudimo rinkos funkcijų įgyvendinimui įtakos turintys veiksniai	15
5 pav. Draudimo rinkos ekonominės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai	18
6 pav. Draudimo rinkos socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai	19
7 pav. Draudimo rinkos teisinės ir politinės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai	20
8 pav. Draudimo rinkos vidaus aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai	21
9 pav. Draudimo šakų pasiskirstymas 2006-2015 m., proc.	39
10 pav. Pasirašytų draudimo įmokų dinamika (mln. EUR) ir ne gyvybės draudimo įmokų augimo tempas (proc.) 2006-2014 m.	41
11 pav. Realūs ne gyvybės draudimo įmokų ir BVP pokyčiai 2006-2011 m., proc.	42
12 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir išmokų dinamika (mln. EUR) bei išmokų augimo tempai (proc.) 2006-2014 m.	44
13 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų struktūra pagal draudimo grupes 2006-2014 m., proc.	47
14 pav. Draudimo prasiskverbimo rodiklis Lietuvoje ir ES šalyse 2006-2014 m., proc.	50
15 pav. Draudimo tankio rodiklis Lietuvoje ir ES šalyse 2006-2014 m., EUR	51
16 pav. Ne gyvybės draudimo rinkos dalyvių skaičiaus dinamika 2006-2014 m., vnt.	54
17 pav. Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos koeficientai 2006-2014 m., proc.	57
18 pav. CR5 ne gyvybės draudikų koncentracijos koeficientas (proc.) ir ne gyvybės draudikų skaičius (vnt.) 2006-2014 m.	58
19 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių mokumo atsargų (mln. EUR) ir mokumo koeficiento kitimas 2006-2014 m.	60
20 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių turto ir techninių atidėjinių dinamika 2006-2014 m., mln. EUR	62
21 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo, ROE ir ROA rodiklių dinamika 2006-2014 m., proc.	63
22 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos sąnaudų, nuostolingumo ir sudėtinio rodiklio dinamika 2006-2014 m., proc.	65
23 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų Lietuvoje grandininio augimo prognozės 2015-2017 m., proc.	80

IVADAS

Išsivysčiusiose pasaulio šalyse tarp sparčiai plėtojamų paslaugų vis reikšmingesnis vaidmuo tenka finansinėms paslaugoms, kurių sistemos viena iš sudedamųjų dalių yra draudimas. Šiuolaikiniame pasaulyje draudimo paslaugų teikiama nauda grindžiama rizikos valdymo galimybėmis, reikalingų tiek kasdienėje veikloje, tiek versle, suteikimu, taip prisidedant ir palaikant ekonominės veiklos gyvybingumą. Dėl šios priežasties efektyvus, finansiškai stabilus ir patikimas draudimo verslo funkcionavimas yra viena iš būtinų sąlygų, užtikrinančių sėkmingą šalies ekonomikos vystymąsi. Vis dėlto daugelis autorių (Webb et al., 2002; Cutler, Zeckhauser, 2004; Liedtke, 2007; Arena, 2008; Haiss, Sumegi, 2008), nagrinėjusių draudimo paslaugų rinką ir jos reikšmingumą šalies ekonomikai, sutinka, kad palyginus su bankų sektoriumi ar vertybinių popierių rinkomis, draudimo sektoriaus analizei skiriama santykinai mažai dėmesio. Be to, draudimo rinkų mokslinių tyrimų apžvalga parodė, kad daugumoje tyrimų nagrinėjama draudimo rinkų raida ir jos pokyčius lemiančios priežastys, tačiau vidaus ir išorės veiksnių, turinčių įtakos draudimo verslui, poveikis ir draudimo rinkos vystymosi ypatumai ekonominės krizės sąlygomis, analizuoti gerokai mažiau.

2007-2008 m. išryškėjusios neigiamos pasaulinės tendencijos ir šalies ūkio aplinkos pokyčiai turėjo didelės įtakos draudimo paslaugų sektoriaus raidai. Permainingos šalies ekonominės sąlygos, komplikauta situacija pasaulio finansų rinkose, sumažėjusios gyventojų finansinės galimybės, kritęs ekonominio aktyvumo lygis, vartotojų pasitikėjimo praradimas lėmė ženklų draudimo produktų paklausos sumažėjimą, todėl Lietuvos draudimo rinkos augimą pakeitė nuosmukis. Mokslinių tyrimų, nagrinėjančių draudimo verslo ypatumus ekonominių krizių laikotarpiu, trūkumas ir nuolat kintanti makroekonominė aplinka skatina ne tik naujai išanalizuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos dabartinę situaciją, bet ir įvertinti finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo verslui bei tolesniam jo vystymuisi.

Tyrimo problema – kokį poveikį finansų krizė turėjo Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai ir kokie veiksniai lėmė šiuos draudimo verslo aplinkos pokyčius?

Tyrimo objektas – finansų krizės poveikis Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai.

Tyrimo tikslas – atsižvelgiant į draudimo rinkos vystymąsi sąlygojančius vidaus ir išorės veiksnius, įvertinti finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai ir nustatyti šios rinkos plėtros perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

1. pateikti draudimo rinkos teorinius aspektus, atskleidžiančius draudimo veiklos reikšmę šalies ekonomikai, draudimo rinkos koncepciją, draudimo sistemą sąlygojančius veiksnius ir draudimo veiklos pokyčius finansų krizės sąlygomis;

2. parengti ekonomikos pokyčių įtakos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai vertinimo metodologiją;
3. nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos raidos kryptis ir išsivystymo lygį, įvertinti finansų krizės poveikį šios rinkos vystymuisi, konkurencijai, koncentracijai bei efektyvumui;
4. įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus teigiamus bei neigiamus aspektus, kurie ypač išryškėjo finansų krizės laikotarpiu, ir plėtros perspektyvas.

Tyrimo metodai. *Mokslinės literatūros analizė* apima įvairių užsienio ir Lietuvos autorių (mokslininkų, draudimo rinkos specialistų ir ekspertų) mokslines publikacijas, kuriose išsakomos bei pagrindžiamos jų nuomonės apie draudimo veiklos svarbą ir reikšmę šalies ekonomikai, nagrinėjama draudimo rinkos teorija bei atskleidžiami draudimo sektoriaus vertinimo ypatumai, pateikiami ir analizuojami sukurti teoriniai modeliai bei atlikti tyrimai. *Statistinių duomenų analizė* atlikta remiantis įvairių organizacijų bei institucijų (Lietuvos banko, Lietuvos statistikos departamento, perdraudimo kompanijos Swiss Re (Swiss Reinsurance Company Ltd), Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD), Europos draudikų ir perdraudikų asociacijos (CEA), Europos draudimo ir profesinių pensijų institucijos (EIOPA) ir kt.) išleistomis apžvalgomis, informaciniais leidiniais ir statistinių duomenų ataskaitomis, kurios atspindi draudimo rinkų rezultatus. *Lyginamoji analizė* atliekama tiek lyginant įvairių Lietuvos draudimo rinkos istorinės raidos laikotarpių surinktus duomenis, tiek gretinant Lietuvos ir kitų Europos šalių draudimo sektorių vystymąsi ir rezultatus. Atliekant *koreliacinę ir regresinę analizę* nustatomi svarbiausi Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymąsi sąlygojantys veiksniai bei numatomos šios draudimo rinkos plėtros prognozės.

Darbo struktūra. Pirmoje darbo dalyje, remiantis moksliniais darbais, analizuojamas draudimo vaidmuo kiekvienos šalies ekonomikoje, draudimo rinkos koncepcija, įvairių vidaus ir išorės veiksnių poveikis šalies draudimo paslaugų sektoriaus raidai bei finansų krizės įtaka šalies draudimo sistemai. Antrajame skyriuje atskleidžiamos draudimo rinkos analizavimo kryptys bei pateikiami ir pagrindžiami rodikliai, kuriais remiantis vertintina Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka skirtingais šalies ekonomikos raidos etapais; taip pat nurodomi draudimo sektoriaus plėtros prognozavimo ypatumai. Analitinėje darbo dalyje apžvelgiamos Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus vystymosi tendencijos, įvertinamas finansų krizės poveikis Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai (jos dydžiui, skvarbai ir tankiui, draudikų skaičiui, konkurencijai, koncentracijai, efektyvumui), išskiriami Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai įtaką darantys veiksniai bei numatomos ne gyvybės draudimo verslo plėtros perspektyvos.

Literatūros apžvalga. Šiame darbe analizuojami mokslininkų, draudimo rinkos specialistų ir ekspertų knygos, moksliniai straipsniai, taip pat Lietuvos ir tarptautinių organizacijų leidžiamos apžvalgos, informaciniai leidiniai ir statistinių duomenų ataskaitos. Analizuotuose mokslinės

literatūros šaltiniuose visapusiškai nagrinėjami *įvairūs draudimo veiklos teoriniai ir praktiniai aspektai* (Andriukaitis, Vaitkunskienė, 2009; Belinskaja, 2001; Čepinskis ir kt., 1999; Čepinskis, Raškinis, 2005; Kindurys, 2002; Kindurys, 2011; Lezgovko, 2010), *draudimo rinkos raidos tendencijos skirtinguose Europos regionuose ir šalyse* (Andelic et al., 2010; Bernat, Grundey, 2007; Lezgovko, Lastauskas, 2008; Pye, 2004; Pye, 2005; Tipuric et al., 2008; Zheng et al., 2009), *draudimo sektoriaus ir šalies ekonomikos ryšys* (Arena, 2008; Brainard, 2008; Cutler, Zeckhauser, 2004; Haiss, Sumegi, 2008; Liedtke, 2007), *skirtingų vidaus ir išorės veiksnių įtaka šalies draudimo paslaugų sektoriaus vystymuisi* (Aidukienė, Simanavičienė, 2010; Beck, Webb, 2002; Haiss, Sumegi, 2008; Hussels et al., 2005; Kindurys, 2011; Outreville, 1996; Ward, Zurbruegg, 2002), *finansų krizės nulemti šalies draudimo sistemos pokyčiai* (Baluch et al., 2011; Firtescu, 2014; Kočovic et al., 2012; Kong, Singh, 2005; Njegomir, 2010) ir kiti aspektai. Lietuvos ir kitų Europos šalių draudimo rinkų palyginimas atliktas remiantis perdraudimo įmonės Swiss Re pasaulio draudimo rinkų apžvalgomis, CEA pateiktais Europos draudimo rinkų statistiniais duomenimis, EIOPA rengiamomis finansinio stabilumo ataskaitomis ir statistiniais duomenimis, OECD leidiniais, kuriuose analizuojama situacija pasaulio draudimo rinkose.

1. DRAUDIMO RINKOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Draudimo veiklos reikšmė šalies ekonomikai

Šiuolaikiniame pasaulyje draudimas kaip visuomenės gyvenimo socialinių bei ekonominių sričių apsauga, kaip investicijų pritraukimo į šalies ekonomiką mechanizmas, yra svarbi ir neatsiejama kiekvienos ekonominės sistemos dalis, prisidedanti prie spartesnio šalies ūkio augimo ir finansinio stabilumo palaikymo. Dėl to, siekiant įvairiapusio draudimo ir jo vietos šalies ekonomikoje pristatymo, būtina pateikti šio termino sąvoką.

Analizuojant mokslinės literatūros šaltinius, pastebima, jog nors draudimo veiklos svarba ir reikšmė neabejojama, tačiau skirtingų autorių moksliniuose darbuose pateikti požiūriai į draudimo veiklą nėra vieningi. Pagrindinė to priežastis – draudimas savyje apima daug įvairių funkcijų, o kiekvienas autorius, apibūdindamas draudimo sąvoką, akcentuoja skirtingas draudimo funkcijas (žr. 1 lent.).

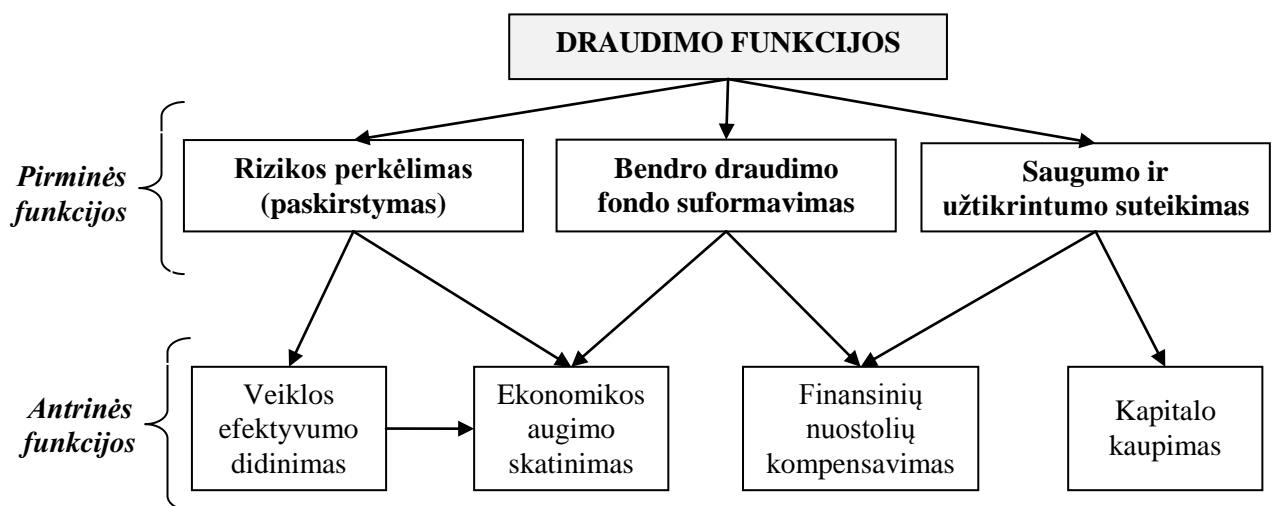
1 lentelė. Draudimo apibrėžimai

Autorius	Apibrėžimas	Draudimo funkcija
L. Belinskaja ir kt. (2001)	Rizikos valdymo būdas, kurio esmė – rizikos realizavimosi pasekmių išvengimas arba sumažinimas, kai rizika perduodama specialiai organizuotam juridiniam asmeniui – draudimo įmonei, veikiančiai pagal įstatymus ir besinaudojančiai specifine draudimo technika.	<i>Rizikos perdavimas (paskirstymas)</i>
D. M. Cutler, R. Zeckhauser (2004)	Priemonė, kurią naudojant vieno asmens katastrofa padalijama tarp daugelio, o vienos bendruomenės katastrofa padalinama tarp kitų.	
A. Lezgovko (2010)	Procesas, kurio metu vieno fizinio ar juridinio asmens rizika pasidalijama su kitais asmenimis.	
A. Čibinskienė ir kt. (2005)	Tai galimybė gauti nuostolių atlyginimą ar dalinį kompensavimą įvykus nenumatytoms, bet iš anksto aptartoms aplinkybėms.	<i>Finansinių nuostolių kompensavimas</i>
E. J. Vaughan, T. Vaughan (2007)	Apsauga nuo galimų finansinių nuostolių, mokant draudimo įmokas draudikui, kuris sutinka skirti draudimo išmoką draudėjui iš anksto numatytą sumą nuostoliams padengti atsitiktinio įvykio atveju.	
D. Andriukaitis (2009)	Paslauga, kai draudikas (draudimo įmonė) už draudimo įmoką prisiima išsipareigojimą, įvykus draudžiamajam įvykiui, išmokėti draudimo išmoką, kuri skirta patirtų nuostolių kompensavimui.	

A. J. Nyman (2001)	Būdas nežinomus, bet tikėtinai didelius praradimus paversti į žinomus, bet mažesnius praradimus.	Saugumo ir užtikrintumo suteikimas
G. Girdzijauskas (2002)	Finansinė ūkinė veikla, pagrįsta įstatymu ar sutartimi, kuri gina ūkio subjektų ir šalies gyventojų turtinius interesus, įvykus draudžiamajam įvykiui. Šis interesų gynimas paremtas iš draudėjų sumokėtų piniginių įnašų suformuotais fondais.	Bendras draudimo fondo suformavimas
V. Aleknavičienė (2005)	Sandoris, kuriame atsispindi rizikos pirkimas ir pardavimas, t. y. specifiniai persikirstomieji santykiai, dėl kurių suformuojami ir prireikus naudojami tiksliniai piniginių lėšų fondai, siekiant turtinių interesų apsaugos ir materialinės žalos atlyginimo draudžiamąjį įvykiu atveju.	
M. Arena (2008)	Viena iš šalies ekonomikos augimą skatinančių ir finansinį stabilumą palaikančių sistemų.	Ekonomikos augimo skatinimas

Šaltinis: parengta autorės

Šiandieninėje rinkos ekonomikoje draudimas tampa ekonominių, finansinių ir socialinių santykių visuma, reguliuojama šalies teisinės bazės. Keičiantis ekonominėms ir kitoms sąlygoms, kinta ir minėtų draudimo sričių tarpusavio sąveika bei jos pobūdis, o draudimo funkcijos pereina iš vienos srities į kitą. Dėl šios priežasties, siekiant užtikrinti sėkmingą draudimo veiklos tęstinumą ir garantuoti ūkio subjektų turtinių interesų apsaugą, būtina tinkamai suderinti skirtingas draudimo sritis. Visi šie procesai atskleidžia tai, jog draudimas yra dinaminis ekonomikos reiškinys, kurį vienareikšmiškai apibūdinti yra sudėtinga.

Šaltinis: parengta autorės

1 pav. Pagrindinės draudimo funkcijos

Pateikus skirtingų autorių draudimo sąvokos apibrėžimus ir identifikavus pagrindines draudimo funkcijas (žr. 1 pav.), kurios akcentuojamos aiškinant draudimo sąvokos turinį, svarbu išsamiai išnagrinėti kiekvieną išskirtą draudimo funkciją ir jos svarbą – tai leis nustatyti ir įvertinti draudimo veiklos reikšmingumą šalies ekonomikai.

Viena pagrindinių draudimo funkcijų – **rizikos perdavimas** draudimo įmonei. Didelis jautrumas rizikai ir siekis padidinti užtikrintumą dėl ateities skatina draudimo paklausą. Draudikas už atitinkamo dydžio piniginius įnašus perima draudėjų rizikas (finansinių nuostolių atsiradimo tikimybes) ir išskirsto jas draudimo grupėje bei laike. Draudimo įmonė rizikai tampa neutrali, nes ji prisiima daug realių homogeninių, tačiau nepriklausomų ir atsitiktinio pobūdžio rizikų (OECD, 2003, p. 14).

Kita svarbi draudimo funkcija – **suformuoti bendrą draudimo rezervą**. Draudėjai, siekdami užsitikrinti galimybę ateityje gauti finansinę kompensaciją draudiminio įvykio atveju, skiria dalį savo pajamų draudimo įmokoms, iš kurių formuojamas bendras draudimo fondas galimoms draudimo išmokoms mokėti. Tie draudėjai, kurie nepatiria finansinių nuostolių, atsiradusių dėl tam tikro draudiminio įvykio, kompensuoja dalį kito apsidraudusio asmens patirtų išlaidų, kartu suprasdami, jog nelaimingo atsitikimo atveju jie taip pat gautų finansinę paramą (Čepinskis ir kt., 1999, p. 38). Toks nuostolių atlyginimo mechanizmas vadinamas bendruoju fondu. Šiuo atveju svarbiausias draudimo įmonės uždavinys – pritraukti kuo daugiau draudimo paslaugų vartotojų, kuriems saugumo ir užtikrintumo jausmas dėl galimų finansinių nuostolių padengimo būtų svarbesnis nei pajamų sumažėjimas sumokėtos draudimo įmokos dydžiu, ir surinkti piniginių įnašų tiek, kad užtektų draudėjų nuostolių kompensavimui ir operacinių išlaidų, įskaitant draudimo įmonės pelną, padengimui.

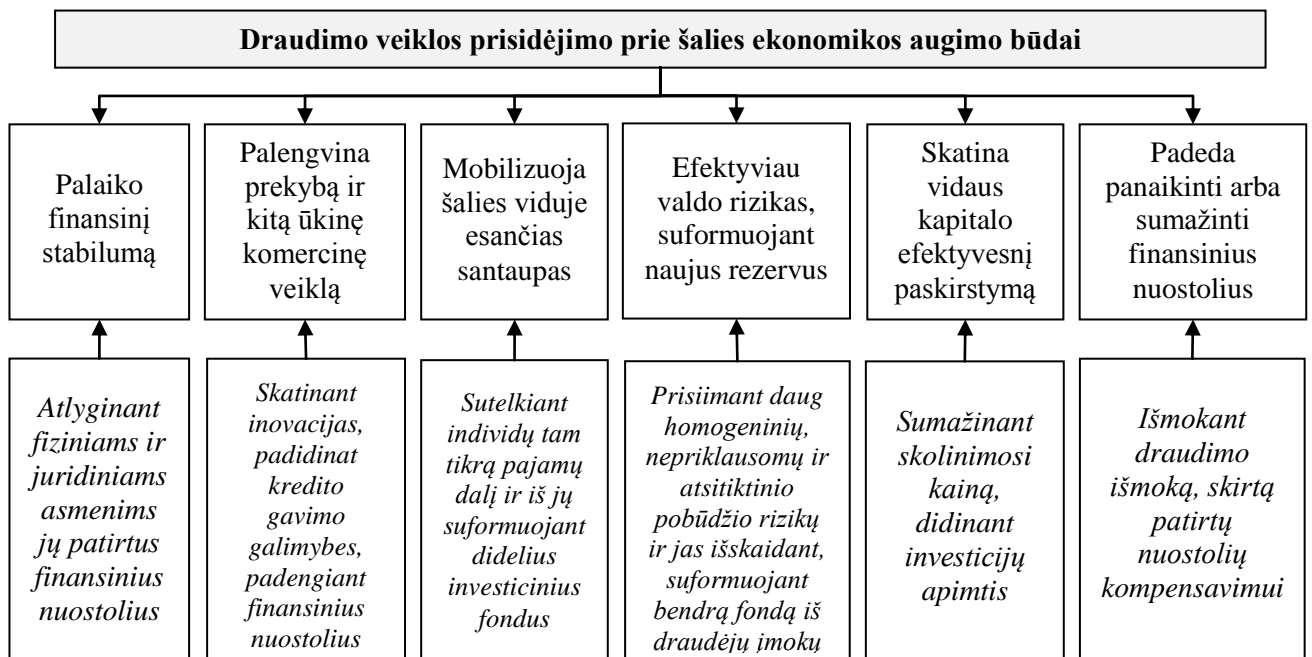
Draudimas taip pat atlieka ir **saugumo bei užtikrintumo suteikimo** funkciją. Draudimas nėra būdas išvengti rizikos, tačiau jis draudiminio įvykio atveju atlygina draudėjui šio nelaimingo atsitikimo sukeltas nepageidaujamas finansines pasekmes t. y. apsidraudęs asmuo gauna draudimo išmoką, leidžiančią atkurti situaciją, buvusią prieš draudiminį įvykį. Rizika išlieka, tačiau draudėjas už tam tikrą draudimo įmoką perkėlęs ją draudikui apsaugo save ir savo artimuosius nuo netikrumo ateityje dėl šios rizikos finansinių padarinių ir tuo pačiu įgyja saugumo ir užtikrintumo jausmą.

Draudimas ne vien tik perskirsto piniginius išteklius, sušvelnina ar panaikina rizikos neigiamas finansines pasekmes, bet ir atlieka svarbų vaidmenį prisidedant prie ekonominės veiklos gyvybingumo skatinimo. Draudimo veiklos reikšmingumas kiekvienos šalies ūkiui pasireiškia darbo vietų kūrimu ir išsaugojimu, kapitalo kaupimu ir išteklių perskirstymu, ekonominių procesų nenutrūkstamumo užtikrinimu (Liedtke, 2007, p. 215-217). Be to, draudimo teikiama nauda valstybei taip pat pasireiškia per mokesčių mokėjimą, investicijų ir inovacijų skatinimą, tarptautinės prekybos palengvinimą.

Mokslinės literatūros šaltiniuose daug dėmesio skiriama draudimo rinkos poveikio ekonominiam augimui tyrimų rezultatams ir jų vertinimui. Arena (2008) nagrinėjo priežastinio ryšio tarp draudimo rinkos aktyvumo ir ekonomikos augimo egzistavimą ir nustatė, jog draudimas reikšmingai teigiamai

veikia šalies ekonomikos plėtrą. Pastebėta, jog gyvybės draudimo veikla turi didesnę įtaką tų šalių, kuriose pajamų lygis aukštesnis, ekonomikoms, o ne gyvybės draudimas daro reikšmingą poveikį ekonomikos augimui nepriklausomai nuo šalies turtingumo lygio (Arena, 2008, p. 1; Brainard, 2008, p. 1). Mokslininkai Haiss ir Sumegi (2008), atlikę ryšio tarp draudimo ir ekonomikos augimo Europos šalyse analizę, nustatė, jog rizikos perkėlimas (t. y. rizikos perdavimas kitiems ūkio subjektams, siekiant stabilizuoti pajamų srautus, valdyti neapibrėžtumą ir padidinti ekonominį aktyvumą) ir investavimas (pavyzdžiui, didinant visų investicijų apimtis, aktyviai dalyvaujant kapitalo rinkose ir išplečiant investicijų sritis) yra pagrindiniai kanalai, per kuriuos draudimo sektorius gali skatinti šalies ekonomikos plėtrą (Haiss, Sumegi, 2008, p. 422). Taigi draudimas kaip rizikos perkėlimo mechanizmas, perimdamas atitinkamas rizikas iš draudėjų, apsaugo juos nuo netikrumo ateityje dėl šių rizikų finansinių pasekmių bei leidžia draudėjams aktyviai vykdyti ir plėtoti ūkinę komercinę veiklą (ypač tą, kuriai būdinga didesnė nei vidutinė rizika, tačiau kuri garantuoja ir didesnę tikėtiną investicinę grąžą). Draudimo įmonių kaip institucinių investuotojų vaidmuo pasireiškia iš draudėjų piniginių įnašų (draudimo įmokų) sukauptų investicinių fondų, kurie gali būti skirti socialinių programų įgyvendinimui, gamybinių objektų finansavimui, infrastruktūros plėtrai ir pan., naudojimu valstybės mastu. Tokiu būdu draudimo veikla prisideda prie nacionalinių investicijų, skirtų ekonomikos plėtrai, apimties augimo.

Apibendrinant draudimo teikiamą naudą šalies ūkiui, galima išskirti šešis pagrindinius būdus, kuriais draudimo įmonių rizikos, kapitalo kaupimo ir investavimo veikla prisideda prie šalies ekonomikos plėtos (žr. 2 pav.).

Šaltinis: parengta autorės pagal Skipper, 1997, p. 2-7; Arena, 2008, p. 2.

2 pav. Pagrindiniai draudimo veiklos prisidėjimo prie šalies ekonomikos augimo būdai

Svarbu pažymėti, jog skatinant šalies ekonomikos augimą, draudimo rinka ir bankų sektorius vienas kitą papildo. Nors tiek draudimo įmonių, tiek bankų vykdoma veikla atskirai prisideda prie šalies ekonomikos plėtros, tačiau didesnę ekonominę naudą teikia šių finansinių institucijų bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, būsto paskolų draudimas sumažina banko kredito riziką ir suteikia galimybę padidinti paskolų teikimo lygį (Adams, Zour, 2006, p. 180). Tuo tarpu bankų sektoriaus vystymas, kuriant efektyvią mokėjimo ir atsiskaitymo sistemą, gali paskatinti draudimo veiklos plėtrą ir patobulinti finansinio tarpininkavimo paslaugų teikimo procesą (Webb et al., 2002, p. 6).

Vertinant draudimo rinkos poveikį ekonomikos augimui, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog draudimo teikiamą ekonominę naudą sąlygoja konkrečios šalies teisinė aplinka, ekonominės sistemos ypatumai ir savita kultūra, todėl priežastinio ryšio tarp draudimo veiklos aktyvumo ir ekonomikos augimo ir jo stiprumo tyrimas turėtų būti atliekamas atskirai nagrinėjant kiekvienos šalies atvejį.

Apibendrinant pateiktus įvairiapusiškus požiūrius į draudimą ir jo teikiamą naudą, atskleistą draudimo funkcijų esmę ir jų reikšmingumą kiekvienai valstybei bei jos visuomenės nariams, galima išskirti du draudimo veiklos teikiamos naudos aspektus. *Socialiniu požiūriu* draudimas užtikrina minimalų šalies gyventojų pragyvenimo lygį, jo tęstinumą, sumažina skirtumus tarp atskirų visuomenės narių turtinius skirtumus. Draudimas kompensuoja arba iš dalies atlygina dėl atsitiktinių, bet iš anksto aptartų įvykių, atsiradusius finansinius nuostolius, o tai lemia tiek atskiro asmens, tiek visuomenės prieš tai įgyto gerovės lygio išlaikymą. *Ekonominiu požiūriu* draudimas yra vienas iš svarbiausių šalies ekonomikos plėtros elementų, kuris mažina netikrumą dėl ūkio subjektams būdingų rizikų nulemtų finansinių pasekmių. Tie ūkio subjektai, kurie perkelia atitinkamas rizikas draudimo įmonei, susikuria sau galimybes planuoti ateitį su didesniu užtikrintumu, aktyviau užsiimti veikla ir ją plėtoti, pasiekti geresnių rezultatų, kurie ne tik teikia naudos pačiam ūkio subjektui, bet ir prisideda prie visos šalies ekonomikos vystymosi ir augimo. Be to, draudimas prie šalies ūkio plėtros ir klestėjimo prisideda atlikdamas ir kapitalo kaupimo, finansinio stabilumo palaikymo, kapitalo perskirstymo funkcijas.

Taigi draudimas – tai svarbus kiekvienos išsivysčiusios šalies ekonomikos komponentas, kuris padėdamas išsaugoti visuomenės susikurtos gerovės lygį ir skatindamas valstybės ekonomikos vystymąsi ir augimą, vaidina svarbų vaidmenį tiek atskiriems individams, tiek valstybės mastu.

1.2. Draudimo rinkos koncepcija

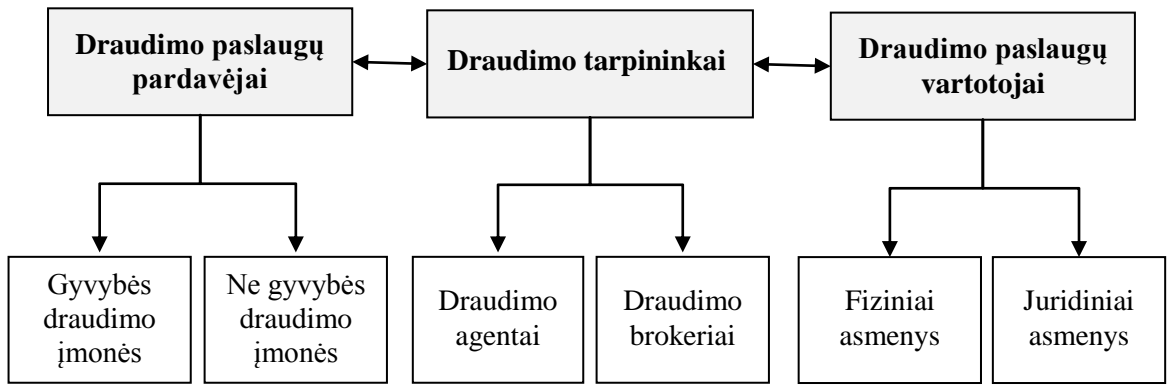
Draudimo rinka – tai neatsiejamas kiekvienos šalies finansų sistemos elementas ir būtina šalies ūkio klestėjimo sąlyga. Siekiant išsamiai ir įvairiapusiškai išanalizuoti šalies draudimo paslaugų rinką, pirmiausia būtina atlikti draudimo rinkos struktūros, jos veikimo principų, draudimo produktų paklausos ir pasiūlos ypatumų analizę bei vertinimą.

Analizuojant skirtingų autorių (Cutler, Zeckhauser, 2004; Čibinskienė ir kt., 2005; Vaughan, Vaughan, 2007; Arena, 2008; Brainard, 2008; Lezgovko, 2010; Kindurys, 2011) mokslinius darbus, kuriuose nagrinėjami draudimo rinkos teoriniai aspektai, pastebima, jog vieningo draudimo paslaugų rinkos apibrėžimo nėra, nes dažniausiai pabrėžiamas tik kuris nors vienas draudimo rinkos aspektas. Be to, pastebėta, jog dauguma autorių sąvokas „draudimas“ ir „draudimo rinka“ asimiliuoja ir neišskiria kiekvienai iš jų būdingų specifinių bruožų.

Dažniausiai ekonomikos teorijoje **draudimo rinka** apibrėžiama kaip vieta, kur veikia draudimo paslaugų pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą reguliuojantis mechanizmas, išreikštas kaina. Draudėjai, siekdami užsitikrinti draudiminę apsaugą, moka tam tikro dydžio piniginius įnašus draudikui, o pastarieji draudiminio įvykio atveju iš suformuoto bendro draudimo fondo (rezervo), sudarančio draudimo įmonės finansinį pagrindą, skiria draudimo išmokas ir tokiu būdu apsaugo apsidraudusių asmenų turtinius interesus. Siekiant pabrėžti šio bendro draudimo fondo sudarymą, **draudimo rinka** gali būti suvokiama kaip ekonominė ir socialinė struktūra, kurioje piniginių santykių „draudimo įmoka – draudimo išmoka“ organizavimo forma draudimo įmonėse sudaromas bendras fondas, kuris draudimo sutartyje numatyto įvykio atveju paskirstomas užtikrinant draudimo apsaugą visuomenei (Lezgovko, 2010, p. 240).

Siekiant atkreipti dėmesį į draudimo rinkos dalyvių tarpusavio ryšius, **draudimo rinka** gali būti suvokiama kaip mainų mechanizmas, suvedantis draudimo paslaugų pardavėjus (draudimo įmones ir/ar draudimo tarpininkus) ir pirkėjus (draudėjus) bei leidžiantis šiems rinkos dalyviams pasiekti savo tikslus bei tuo pačiu užtikrinti tikslingą ir efektyvią šalies ekonominę ir socialinę raidą (Čibinskienė ir kt., 2005, p. 36). Kaip atspindi pateiktas apibrėžimas, draudimo rinka apima visus tam tikroje ekonominėje aplinkoje savo veiklą vykdančius tiesioginius draudimo paslaugų teikėjus (gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmones), taip pat draudimo tarpininkus (priklausomus ir nepriklausomus) ir draudimo paslaugų vartotojus (fizinius ir juridinius asmenis). Draudimo rinkos dalyvių sudėtis atspindi 3 pav.

Pažymėtina, kad svarbiausi draudimo rinkos dalyviai yra vartotojai – fiziniai ir juridiniai asmenys, kurių poreikis sumažinti galimų rizikų poveikį bei dėl jo patiriamus finansinius nuostolius sudaro pagrindą draudimo paslaugų rinkos formavimuisi ir plėtrai. Kadangi potencialus draudimo produktų pirkėjas turi itin didelę reikšmę draudimo paslaugas teikiančiai įmonei, tai draudikas, siekdamas užtikrinti vykdomos veiklos sėkmingumą, turi gebėti orientuotis į atitinkamus klientų segmentus ir tinkamai tenkinti jų poreikius ir lūkesčius draudimo paslaugoms.

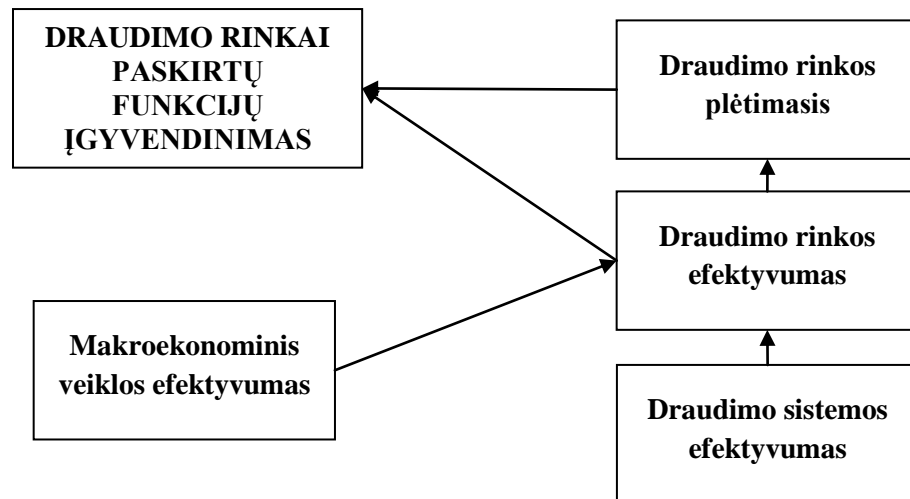

Šaltinis: Kindurys, 2002, p. 76.

3 pav. Pagrindinių draudimo rinkos dalyvių grupės

Draudimo rinka – tai specifinė socialinė ir ekonominė aplinka, piniginių santykių sfera, kur pateikiamas pirkimo-pardavimo objektas – draudiminė apsauga, suformuojama jo pasiūla ir paklausa (Vaughan, Vaughan, 2007, p. 92). Šiame apibrėžime ne tik nusakoma draudimo esmė, bet ir įvardijamas rinkos produktas – draudimo apsauga.

Siekiant užtikrinti sėkmingą draudimo paslaugų rinkos veikimą, svarbu nustatyti ir įvertinti veiksnius, nuo kurių priklauso šios rinkos funkcijų įgyvendinimo laipsnis. Draudimo rinkos funkcijų įgyvendinimą sąlygojantys veiksniai ir jų tarpusavio ryšiai pateikti 4 pav.

Šaltinis: Raškinis, 2000.

4 pav. Draudimo rinkos funkcijų įgyvendinimui įtakos turintys veiksniai

Kaip atspindi 4 pav., draudimo paslaugų rinkos funkcijų įgyvendinimo laipsnis daugiausia priklauso nuo draudimo rinkos plėtimosi bei jos efektyvumo didinimo. Didėjant draudimo sektoriaus efektyvumui, kyla ir draudimo rinkos funkcijų įgyvendinimo laipsnis, o taip pat auga ir draudimo verslo potencialas (Raškinis, 2000). Tai reiškia, kad didelę reikšmę turi ne vien tik draudimo paslaugų rinkos formavimas, bet ir jos plėtros skatinimas, todėl siekiant užtikrinti, kad kiltų draudimo sektoriaus

funkcijų įgyvendinimo laipsnis, būtina identifikuoti draudimo rinkos augimą lemiančius veiksnius ir nustatyti bei taikyti draudimo rinkos plėtrą skatinančias priemones.

Apibendrinant pateiktą draudimo paslaugų rinkos koncepciją, galima teigti, jog daugelis autorių, siekdami atskleisti draudimo rinkos sąvokos turinį, akcentuoja draudimo produktų pasiūlos ir paklausos susidarymą, tačiau nepamini jį reguliuojančio elemento – kainos. Be to, pastebėta, jog daugelyje draudimo rinkos apibrėžimų atsispindi ir draudimo paslaugų esmė, o tai apsunkina draudimo paslaugų rinkos kaip atskiros kategorijos suvokimą.

1.3. Draudimo rinkai įtaką darantys veiksniai

Draudimo paslaugų rinkos aplinka yra išties sudėtinga ir daro jai pakankamai stiprų poveikį. Draudimo rinkai ir joje vykstantiems procesams kur kas labiau nei kitoms verslo sritims turi įtakos nuolat kintančių ekonominių, socialinių ir kultūrinių, politinių ir teisinių, sektoriaus vidinių veiksnių grupės. Tinkamas šių veiksnių ir jų tarpusavio ryšių nustatymas bei išanalizavimas leis įvertinti jų poveikį draudimo rinkos dalyviams, draudimo verslo raidai ir plėtrai.

Ekonominė aplinka. Šalies ekonominės-politinės padėties stabilumas ir šalies makroekonominių rodiklių gerėjimas yra itin svarbūs sparčiam ir tvariam draudimo paslaugų rinkos augimui (Kinduryš, 2002, p. 83). Kita vertus, įvairios ekonominės krizės ir dėl jų mažėjantis šalies ekonominis aktyvumas turi įtakos visam šalies ūkiui, o taip pat ir draudimo sektoriui. Finansų rinkas sieja glaudus tarpusavio ryšys, dėl ko vienos valstybės ekonomikos nuosmukis paveikia ir kitų šalių ūkį (Aidukienė, Simanavičienė, 2010, p. 6). Esant sunkiai šalies ekonominei situacijai, tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys mažina vartojimą, atsisakydami ne pačių būtinausių prekių ir paslaugų, o tarp jų ir draudimo apsaugos. Visa tai draudimo sektoriuje lemia pakitimus, dėl kurių draudimo įmonės turi priimti sprendimus dėl rinkoje jau siūlomų produktų tobulinimo ir klientų poreikius labiau atitinkančių produktų kūrimo, veiklos sąnaudų mažinimo, žmogiškųjų resursų efektyvesnio panaudojimo, rizikos valdymo veiksmingumo didinimo ir kt. Tik pavykus draudimo rinkoje išvengti bankrotų ir įsipareigojimų draudėjams laiku nevykdymo, galima tvirtinti, kad šalies draudimo sektorius yra pajėgus lemiamu valstybei momentu prisidėti prie tam tikrų veiksnių neigiamo poveikio šalies ekonomikai silpninimo.

Mokslinėje literatūroje skiriama ypatingas dėmesys ekonominių veiksnių poveikio šalies draudimo paslaugų rinkai analizavimui ir vertinimui. Toliau aptariami pagrindiniai makroekonominiai rodikliai ir jų ryšys su draudimo paslaugų paklausa.

1. Bendrasis vidaus produktas. Remiantis įvairių mokslinių tyrimų rezultatais, galima teigti, kad bendrąjį vidaus produktą (toliau – BVP) ir draudimo paslaugų paklausą sieja teigiama priklausomybė. Šalys, kuriose BVP yra didelės apimties, paprastai pasižymi labiau išplėtotu finansų sektoriumi,

žemesniu infliacijos lygiu, aukštesniu gyventojų išsilavinimo lygiu – visa tai prisideda prie draudimo produkto paklausos didėjimo (Beck, Webb, 2002, p. 10). Mokslininkai Haiss ir Sumegi, analizuodami priklausomybę tarp draudimo rinkos išsivystymo ir šalies gyventojų pragyvenimo lygio, taip pat padarė išvadą, kad BVP, tenkantį vienam šalies gyventojui, ir draudimo paklausą sieja tiesioginė priklausomybė (Haiss, Sumegi, 2008, p. 48). Tai reiškia, kad BVP, tenkančio vienam šalies gyventojui, augimas skatina draudimo paslaugų paklausą, ir atvirkščiai.

2. Metinis infliacijos lygis. Įvairiais moksliniais tyrimais patvirtinta, jog tarp infliacijos ir draudimo paslaugų paklausos yra neigiama koreliacija (Beck, Webb, 2002, p. 12). Tai reiškia, kad kylant infliacijos lygiui, draudimo paslaugų kainos didėja, o perkamoji galia mažėja, o tai nulemia paklausos draudimo paslaugoms mažėjimą, ir atvirkščiai. Infliacija sumažina draudimo vertę, šias paslaugas padarydama mažiau patraukliomis vartotojui. Infliacijos poveikis gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmonėms yra skirtingas. Ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančioms įmonėms netikėta infliacija lemia didesnes išmokų sąnaudas, tokiu būdu sumažindama pelningumą. Tuo tarpu gyvybės draudimo įmonėms tiek infliacija, tiek defliacija kelia didelę riziką. Infliaciją dažnai lydi didėjančios palūkanų normos, o tai sumažina garantuotos išmokos vertę. Didėjantis infliacijos lygis daro neigiamą poveikį draudimo paklausai, nes skatina draudėjus nutraukti draudimo sutartis, taip pat didina draudikų sąnaudas. Defliacijos arba labai mažos infliacijos atveju palūkanų normos yra linkusios mažėti. Tai apsunkina gyvybės draudikus, kurie turi didelius sutarčių, garantuojančių minimalią palūkanų normą, portfelius, pasiekti atitinkamą turto grąžą (Swiss Re, 2010, p. 31).

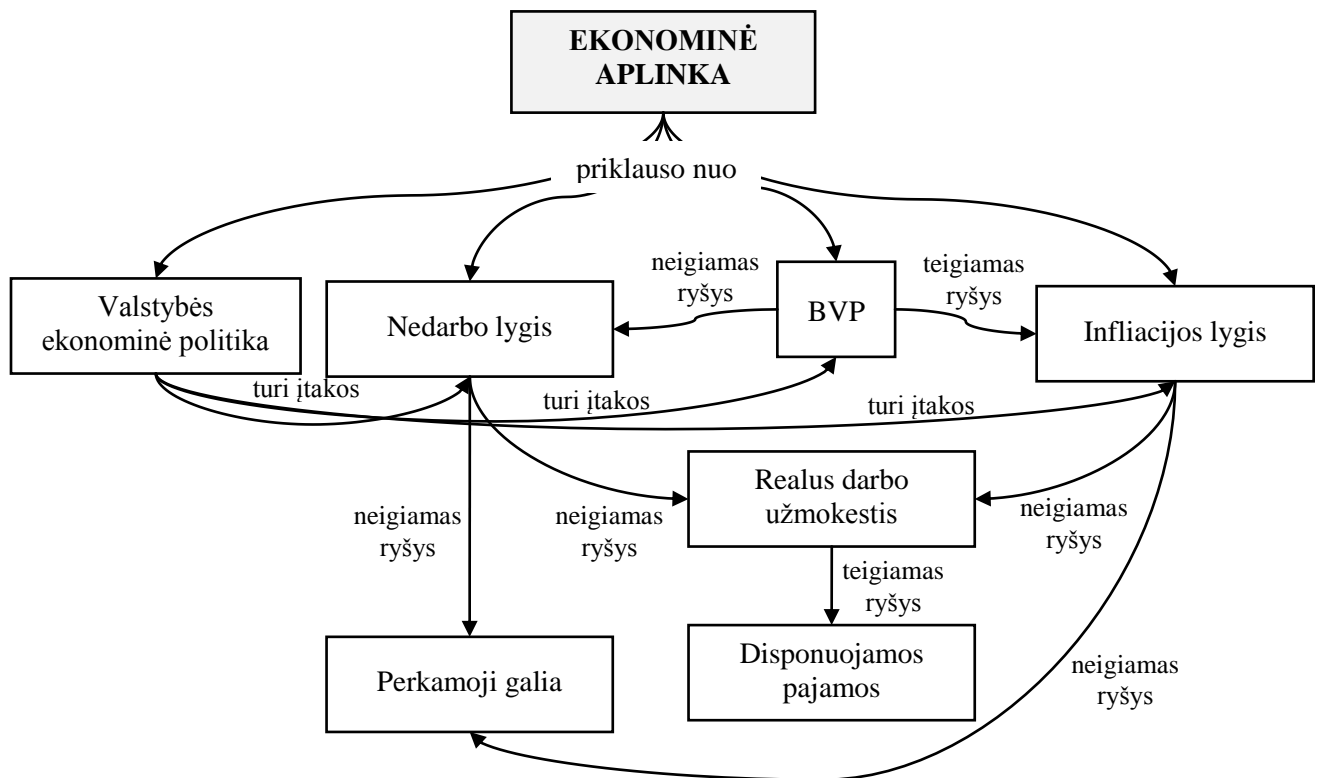
3. Disponuojamos pajamos. Didžioji dalis mokslininkų, analizuojančių draudimo sektoriaus problemas, gyventojų disponuojamas pajamas įvardija kaip vieną iš pagrindinių ekonominių veiksnių, sąlygojančių tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo paslaugų įsigijimą. Daugybės atliktų mokslinių tyrimų rezultatai patvirtina, jog gyventojų gaunamų pajamų augimas teigiamai sąlygoja draudimo paklausą (Outreville, 1996; Ward, Zurbruegg, 2002; Beck, Webb, 2002; Haiss, Sumegi, 2008; Han et al., 2010). Disponuojamų pajamų didėjimas skatina gyventojus ne tik daugiau vartoti, bet ir pirkti ne pirmojo būtinumo prekes ir paslaugas, kurių įsigyti anksčiau neturėjo finansinių galimybių. Taigi gyventojų disponuojamų pajamų didėjimas teigiamai veikia draudimo rinkos augimą, o disponuojamų pajamų nestabilumas ir mažėjimas – neigiamai.

4. Nedarbo lygis. Mokslinės literatūros šaltiniuose nėra plačiai nagrinėjama, kaip draudimo paslaugų paklausa priklauso nuo šalies nedarbo lygio, nes tikėtiną nedarbo lygio poveikį draudimo paslaugų rinkai bandoma įrodyti analizuojant, kaip gyventojų disponuojamos pajamos veikia draudimo paslaugų paklausą.

Be natūraliai vykstančių procesų draudimo paslaugų rinkos pokyčius sąlygoja ir **valstybės ekonominė politika**, kuria siekiama atitinkamomis priemonėmis paveikti bendruosius šalies makroekonominius rodiklius. Jeigu šalis yra izoliuota, tai draudimo sektoriui turi įtakos tik tos

valstybės ekonominės ir socialinės vystymosi kryptys; tuo tarpu atviros ekonomikos šalyse draudimo paslaugų rinką veikia viso pasaulio įvykiai.

Ekonominių veiksnių tarpusavio ryšiai atsispindi 5 pav.

Šaltinis: parengta autorės

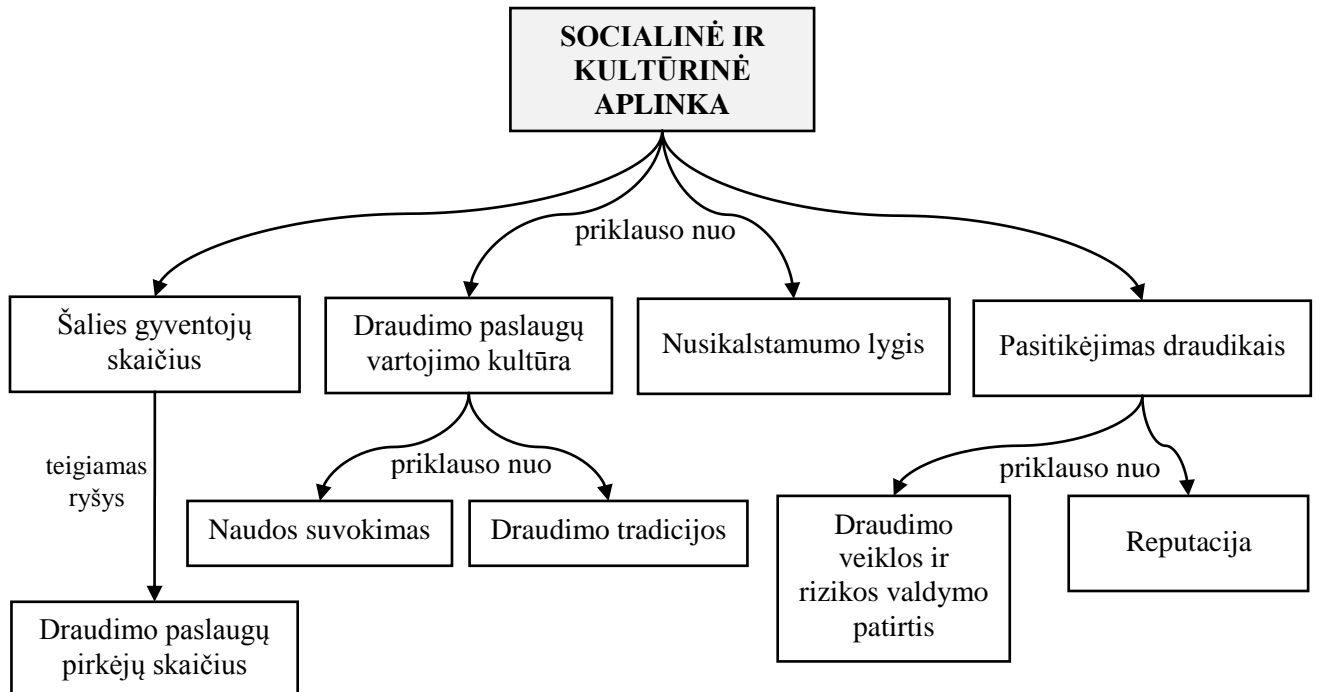
5 pav. Draudimo rinkos ekonominės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai

Socialinė ir kultūrinė aplinka. Ši aplinka sąlygoja draudimo paslaugų vartotojų poreikių struktūrą ir elgseną. Vienas iš svarbiausių socialinės ir kultūrinės aplinkos rodiklių – šalies gyventojų skaičius. Didėjant gyventojų skaičiui, plečiasi potencialių draudimo paslaugų vartotojų ratas, ir atvirkščiai. Be to, vertinant draudimo paslaugų rinkos pokyčius, nulemtus socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksnių pasikeitimų, taip pat svarbu atsižvelgti į:

- *gyventojų amžių bei jų skaičių atitinkamoje amžiaus grupėje* (pavyzdžiui, ilgėjant vidutinei gyvenimo trukmei ir mažėjant gimstamumui, santykinai padidėja vyresnio amžiaus žmonių, o tai stabdo gyvybės draudimo plėtrą);
- *draudimo paslaugų vartojimo kultūrą* (didėjantis draudimo naudos ir poreikio draustis suvokimas tarp visuomenės narių yra vienas iš svarbiausių veiksnių, sąlygojančių draudimo paslaugų paklausos augimą);
- *šalies nusikalstamumo lygį* (aukštas nusikalstamumo lygis šalyje skatina draustis ir tokiu būdu apsaugoti savo turtinius interesus);

- **pasitikėjimą draudimo įmonėmis ir tarpininkais** (informacijos apie draudikų finansinį pajėgumą pateikimas ir palankaus įvaizdžio formavimas didina pasitikėjimą draudimo paslaugas teikiančiomis bendrovėmis ir lemia draudimo sektoriaus plėtrą).

Socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksnių grupė ir jų ryšiai atspindi 6 pav.

Šaltinis: parengta autorės

6 pav. Draudimo rinkos socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai

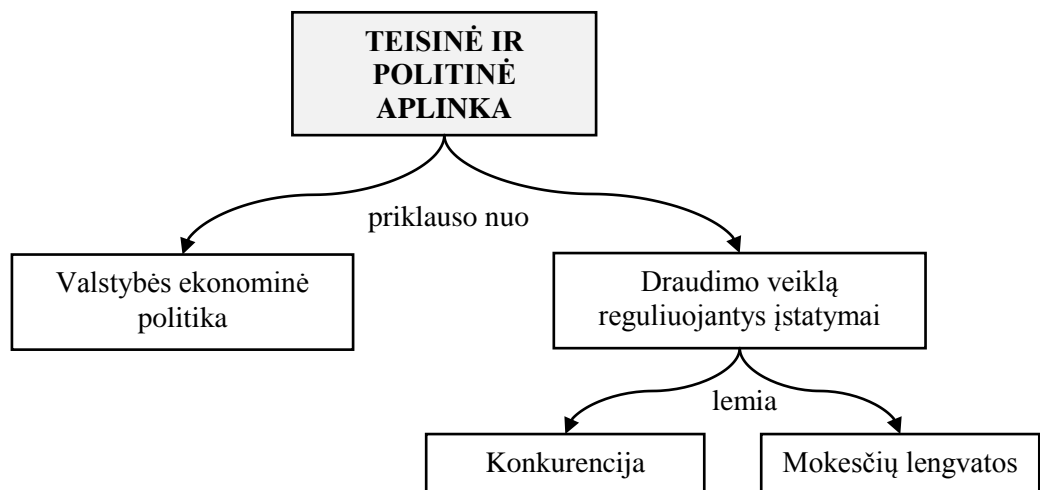
Teisinė ir politinė aplinka. Dėl draudimo paslaugų specifiškumo, atliekamų funkcijų ir jų svarbos tiek šalies ūkio, tiek verslo įmonių, tiek kiekvieno visuomenės nario gerovei ir finansiniam saugumui draudimo rinkos dalyvių elgsena yra ribojama *įstatymais ir kitais teisės aktais*. Atitinkamos teisinės normos šalyje gali riboti draudimo įmonių veiklą arba, priešingai, skatinti teikti tokias paslaugas, kurių anksčiau draudikas neketino plėtoti. Nors daugeliu atveju draudimas yra savanoriškas, tačiau draudimo rinkos pokyčiams didelės įtakos turi ir įstatymais įtvirtintas privalomasis draudimas. Privalomojo draudimo įteisinimo įtaka bendrai šalies draudimo rinkai pasireiškia draudimo įmokų apimties augimu ir pastovių pajamų užtikrinimu draudimo įmonėms. Tinkama šalies teisinė sistema ir veiksminga draudimo paslaugų rinkos priežiūra yra tiesiog būtina, siekiant užtikrinti šalies draudimo sistemos efektyvumą, saugumą, patikimumą bei stabilumą, palaikyti konkurenciją ir skatinti šio sektoriaus augimą (IAIS, 2003, p. 4). Tik esant šioms sąlygoms, draudimo sistemos funkcionavimas bus sėkmingas ir ilgalaikis.

Europos regione, plėtojant draudimo paslaugų verslą, svarbus vaidmuo tenka ne tik kiekvienos valstybės organų veiklai bei jų nustatytoms bendroms politikos kryptims, bet ir Europos Sąjungos

veiklai. Ši ekonominė ir politinė bendrija, rengdama draudimo veiklą reguliuojančius teisės aktus, suteikia galimybę kiekvienos ES valstybės narės draudimo įmonei nevaržomai vykdyti veiklą bet kurios kitos ES šalies draudimo rinkoje. Tokia teisinė aplinka skatina užsienio kapitalo investicijas į mažiau išsivysčiusių šalių draudimo sektorių, didina konkurencingumą vietinėse draudimo rinkose, kelia draudimo paslaugų kokybės lygį ir kuria vis didesnę draudimo apsaugos paklausą.

Kitas svarbus teisinės ir politinės aplinkos veiksnys – *šalies mokesčių politika*. Palanki mokestinė aplinka didina draudimo paslaugų vartojimą, pavyzdžiui, taikant draudimo ar draudėjo gautų iš draudiko draudimo išmokų mokesčių lengvatas, gyventojai skatinami įsigyti draudimo produktus, kuriems jie priešingu atveju neskirtų piniginių išteklių (Hussels et al., 2005, p. 270). Kadangi asmenys finansiniu požiūriu tampa labiau suinteresuoti draudimo paslaugų įsigijimu, o draudimo įmonėms sukuriama palankesnė sąlyga vykdyti savo pagrindinę veiklą, tai mokesčių lengvatų taikymas turi teigiamą poveikį valstybių, ypač ekonomiškai silpniau išsivysčiusių, draudimo rinkoms ir prisideda prie jų augimo (Kinduryš, 2002, p. 82).

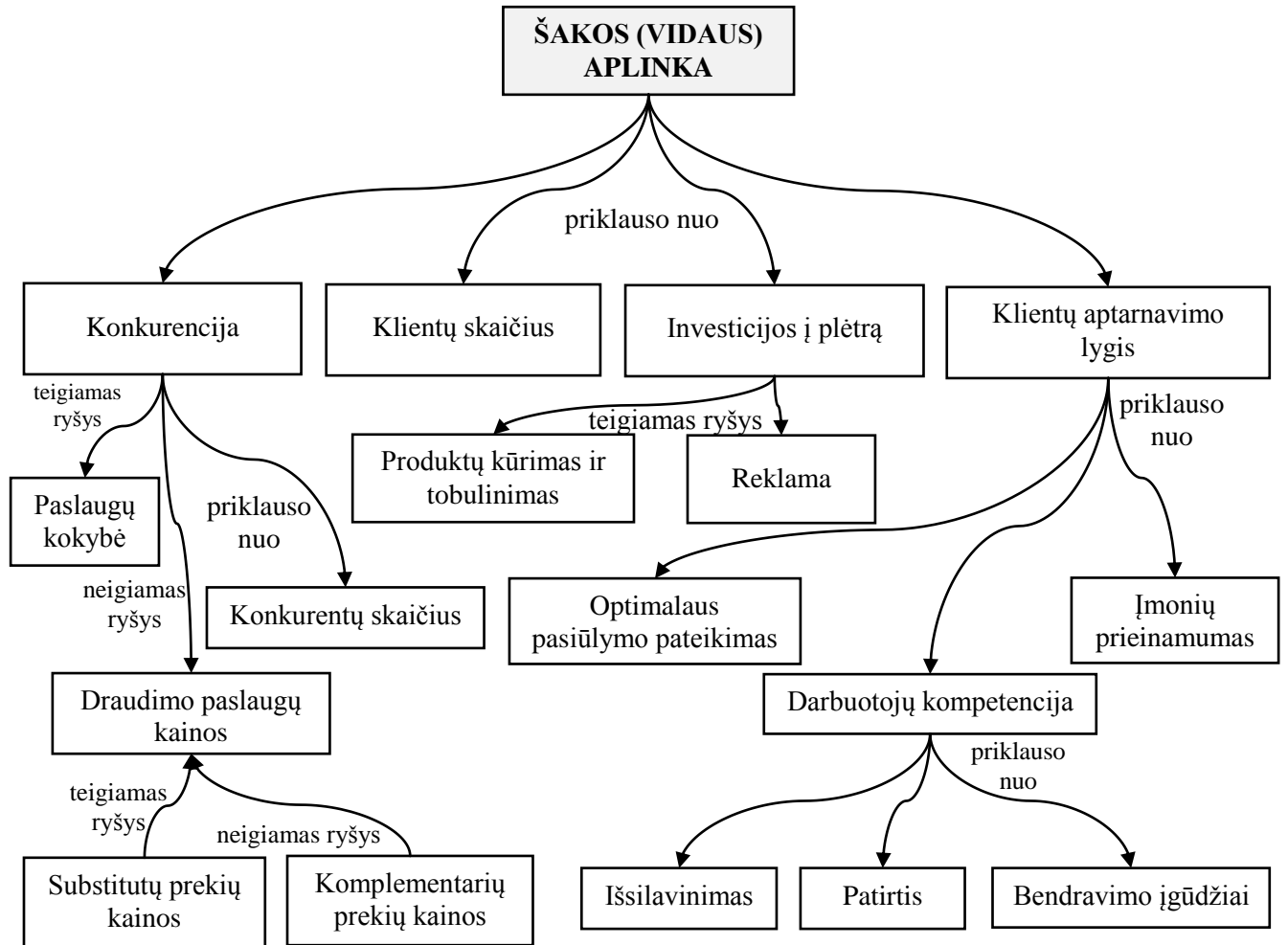
Teisinės ir politinės aplinkos veiksniai ir jų tarpusavio sąryšis pavaizduoti 7 pav.

Šaltinis: parengta autorės

7 pav. Draudimo rinkos teisinės ir politinės aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai

Šakos (vidinė) aplinka. Šakos aplinka – tai visuma jėgų, kurioms draudimo įmonė, siekdama savo tikslų, gali daryti įtaką. Nagrinėjant draudimo sektoriaus vidinę aplinką, svarbiausi yra šie veiksniai: konkurencija, konkurentų skaičius ir jų pozicija, draudimo paslaugų pirkėjų skaičius, klientų aptarnavimo lygis ir investicijos į plėtrą. Pagrindiniai draudimo sektoriaus vidinėje aplinkoje veikiantys veiksniai atsispindi 8 pav.

Šaltinis: parengta autorės

8 pav. Draudimo rinkos vidaus aplinkos veiksnių tarpusavio ryšiai

Konkurencija. Draudimo verslo konkurencinė padėtis daugiausia priklauso nuo šių veiksnių:

- esamų ir naujų konkurentų skaičiaus (paprastai naujų draudikų atėjimas į rinką suteikia ekonominę naudą: naujos kompanijos kelia pažangias idėjas, ieško efektyvesnių būdų kurti ir parduoti produktus bei tokiu būdu skatina jau rinkoje veikiančias draudimo įmones didinti veiklos efektyvumą, mažinti sąnaudas, neefektyvų valdymą, investuoti į naujoves);
- draudimo paslaugų pakaitalų kainų (substitutų kainų sumažėjimas lemia jų paklausos augimą bei draudimo paslaugų paklausos sumažėjimą, ir atvirkščiai);
- komplementarių prekių kainų (didėjant komplementarių prekių kainoms, mažėja tiek šių prekių, tiek draudimo paslaugų paklausa, ir atvirkščiai).

Konkurencijos stiprumas draudimo rinkoje daugiausia lemia vartotojams siūlomų paslaugų kainas ir kokybinius pokyčius. Aštrėjant konkurencijai draudimo sektoriuje, draudimo įmonės, siekdamos pritraukti kuo daugiau klientų, mažina teikiamų paslaugų kainas (tarifus) ir siūlo savo

produktus kuo palankesnėmis sąlygomis. Trumpuoju laikotarpiu tokia draudikų vykdoma politika gali duoti teigiamų rezultatų, tačiau ilguoju laikotarpiu draudimo įmonė gali tapti nemoki ir tokiu būdu sukelti krizę, kuri ne tik paliestų draudėjus, bet ir destabilizuotų visą šalies draudimo rinką.

Draudimo įmonių *investicijos į plėtrą* daugiausia apima naujų vartotojų poreikius ir lūkesčius atitinkančių produktų kūrimą, jų įvedimą į rinką, esamų draudimo paslaugų tobulinimą bei pritaikymą prie besikeičiančių draudėjų poreikių, lėšų skyrimą reklamai. Siekiant išlaikyti aukštą *klientų aptarnavimo lygį* svarbu atidžiai įvertinti draudimo įmonių darbuotojų kvalifikaciją, jų bendravimo įgūdžius, gebėjimą išsiaiškinti klientų poreikius bei pateikti jiems geriausią pasiūlymą ar sprendimą, draudimo įmonių prieinamumą.

Taigi, atlikus mokslinės literatūros analizę, apibendrintai galima teigti, jog šalies draudimo rinkos vystymasis ir plėtra priklauso nuo įvairių tarpusavyje susijusių ekonominių, socialinių ir kultūrinių, teisinių ir politinių bei šakos aplinkos veiksnių. Minėtas veiksnių grupes galima suskirstyti į dvi kategorijas: makroaplinkos veiksnius, kurių atskiras draudimo verslo dalyvis negali kontroliuoti ir paveikti, ir vidaus aplinkos veiksnius, kurie tam tikromis aplinkybėmis gali būti valdomi.

1.4. Draudimo rinkos ypatumai finansų krizės sąlygomis

Finansų krizė paveikia visus finansų sistemos komponentus, įskaitant ir draudimo sistemą, kuri, kaip jau aptarta ankstesniame šio darbo skyriuje, atlieka itin svarbų vaidmenį kiekvienos šalies ekonomikoje. Finansų krizė turi įtakos draudimo sektoriui dėl jo integracijos ir glaudaus sąryšio su kitomis finansų sistemos sudedamosiomis dalimis. Anksčiau tarp draudimo, bankinių ir kitų finansinių paslaugų sektorių buvo aiški riba, tačiau šiuolaikinėmis sąlygomis dėl intensyvėjančių globalizacijos ir integracijos procesų vyksta didžiulė sąveika tarp šių paslaugų rinkų (bankinis draudimas ir investicinis gyvybės draudimas yra tik keli šios sąveikos rezultatų pavyzdžiai).

Skirtingai nei bankai, draudimo įmonės neteikia antrinių būsto paskolų, todėl jos negali tiesiogiai prisidėti prie finansų krizės atsiradimo. Priešingai – draudikai, atlikdami finansinio stabilumo ir saugumo tiek atskirų individų, tiek visos šalies lygiu funkciją, skatindami taupymą ir efektyviai paskirstydami surinktas lėšas, veikia kaip neigiamų finansų krizės padarinių sugėrėjai tiek finansų, tiek kitose šalies sektoriuose (Kočovic et al., 2012, p. 710). Ženevos Asociacija (2010) nagrinėjo draudikų vaidmenį finansų krizės metu, o taip pat jų potencialą sukelti sistemine riziką. Šio tyrimo metu buvo nustatyta, kad draudimo įmonės nuo bankų reikšmingai skiriasi ilgalaikių įsipareigojimų ir veiklos pinigų srautų požiūriu; taip pat buvo padaryta išvada, jog draudikai neturi itin reikšmingo vaidmens sukeldami finansų krizę, išskyrus obligacijų draudikus ir draudikus, kurie užsiima netradicine veikla, pavyzdžiui, kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsikaitimo sandoriais (CDS) (Geneva Association, 2010, p. 12). Be to, svarbu pažymėti, jog draudimo įmonės įprastai dėl finansų krizės poveikio patiria

mažesnių nuostolių, palyginus su kitomis finansų institucijomis. Tokia situacija yra paaiškinama draudikų stabiliais finansavimo šaltiniais, investicijų portfelio diversifikavimu ir tuo, jog draudimo įmonių bankrotai yra mažiau tarpusavyje susiję nei bankų žlugimai (Kočovic et al., 2012, p. 710). Nepaisant to, draudimo verslas nėra apsaugotas nuo neigiamos finansų krizių įtakos.

Finansų krizių ekonominis poveikis dažniausiai apima didžiulius gamybos apimties sumažėjimus, masinę valiutų devalvaciją, augančią infliaciją ir palūkanų normas bei turto vertės kritimą. Šių ekonominių pokyčių pasekmės draudimo sektoriui yra daugiopos: krenta draudimo paslaugų paklausa, kas lemia mažesnes draudimo įmokas ir anksčiau laiko nutraukiamų sutarčių skaičiaus augimą, krenta draudikų turto vertė, sumažėja į taupymą orientuotų gyvybės draudimo polisų skaičius, draudimo įmokos didėja lėčiau nei infliacija, padidėja draudimo išmokų sumos dėl išaugusių kainų ir neigiamos ekonominės aplinkos įtakos, draudikai susiduria su neigiamais techninės veiklos rezultatais (Kong, Singh, 2005, p. 10). Maža to, draudimo įmonių investicijų vertė krenta dėl sumažėjusių vertybinių popierinių kainų. Auganti infliacija draudikų balanso įsipareigojimų pusėje reikalauja didesnių rezervų. Dėl tokių pokyčių gali sumažėti draudimo įmonių gebėjimas vykdyti savo įsipareigojimus draudėjams. Taigi finansų krizė sukelia didelę grėsmę šalies draudimo paslaugų rinkos mokumui ir likvidumui.

Finansų krizės metu sumažėjus šalies gyventojų pragyvenimo lygiui dėl augančio nedarbo lygio ir mažėjančio darbo užmokesčio, o taip pat sumažėjus ekonominiam aktyvumui bei išaugus verslo įmonių nemokumo, bankrotų ir likvidavimo atvejų, krenta **draudimo paslaugų paklausa** (Kočovic et al., 2012, p. 711). Ekonomikos sunkmečio laikotarpiu rizikos suvokimas gali išaugti, tačiau jis gali būti nestelbtas kitų ūkio subjektų suvaržymų bei prioritetų. Vis dėlto ne gyvybės draudimo paklausa yra santykinai neelastinga pirmiausia dėl to, kad egzistuoja tik keletas draudimo pakaitalų, ir dėl to, kad reikšmingą rinkos dalį užimančios draudimo rūšys, pavyzdžiui, vairuotojų civilinės atsakomybės draudimas, yra privalomos (Baluch et al., 2011, p. 129). Kadangi finansų krizė gali lemti tam tikros apimties draudimo paslaugų paklausos sumažėjimą, draudikai, siekdami išlaikyti pelningumą, yra priversti mažinti **veiklos sąnaudas**. Tai, jog draudimo įmonės dėl sumažėjusios draudimo paklausos pradeda vykdyti griežtą sąnaudų valdymo politiką, patvirtina Swiss Re (2010) atlikta pasaulio draudimo rinkos analizė, kurios metu nustatyta, jog 2008 m. ne gyvybės draudimo įmokų suma dėl sumažėjusios ne gyvybės draudimo paklausos ir taikomų mažesnių tarifų sumažėjo 0,8 proc. (išsivysčiusiose šalyse ne gyvybės draudimo įmokos sumažėjo 1,9 proc., tačiau šį sumažėjimą kompensavo šių įmokų augimas, kuris ekonomiškai besivystančiose šalyse padidėjo 7,1 proc., palyginus su 2007 m.). Vis dėlto, nepaisant sumažėjusios įmokų apimties, 2008 m. ne gyvybės draudimo įmonės sugebėjo vykdyti veiklą pelningai (Swiss Re, 2010, p. 12). Kitas Swiss Re (2003) atliktas tyrimas atskleidė, jog finansų krizės laikotarpiu padidėjusi sąnaudų kontrolė tampa nebe tokia griežta praėjus keliems metams po krizės pabaigos (Swiss Re, 2003, p. 15).

Finansų krizės metu dėl išaugusios infliacijos **draudimo išmokų** sumos įprastai išauga. Dėl valiutos devalvavimo tai ypač akivaizdu tose srityse, kur draudimo išmokos labai priklauso nuo importuojamų prekių, pavyzdžiui, automobilių detalių, medicininės įrangos ir kt., kainų (Swiss Re, 2003, p. 14). Draudimo išmokų lygis padidėja ne vien tik dėl išaugusios infliacijos, bet ir dėl ekonominių sunkumų, kurie išprovokuoja didesnę vagysčių ir sukčiavimų, pavyzdžiui, tyčinių padegimų, bei pretenzijų dėl palyginus menkų nuostolių atvejų skaičių (Baluch et al., 2011, p. 129; Njegomir, 2010, p. 131; Kočovic et al., 2012, p. 711; Firtescu, 2014, p. 86).

Nors 2007-2008 m. pasaulinė finansų krizė kilo bankų sektoriuje ir jos tiesioginis poveikis draudimo įmonėms buvo mažesnis nei bankams, ir nepaisant fakto, jog draudimo sektoriaus ciklai nebūtina sutampa su ekonomikos ciklais, minėta finansų krizė turėjo įtakos ne vien tik įprastinei draudimo veiklai, bet ir **investavimo veiklai**. Istoriniu požiūriu draudimo įmonių investavimo rezultatai būdavo teigiami. Ši veikla suteikdavo papildomas pajamas, kurias draudikai panaudodavo siekdami kompensuoti neigiamą rezultatą iš draudimo veiklos, pasiūlyti draudėjams labiau konkurencingas draudimo įmokas ir pasiekti didesnę pelną investuotojams (Njegomir, 2010, p. 130). Tačiau situacija pasikeitė prasidėjus 2007-2008 m. finansų krizei: kritus investicijų rinkos vertei bei skolos vertybinių popierių emitentams (skolininkams) nepajėgus sumokėti pagrindinės sumos ir/arba palūkanų, buvo pakenkta draudimo sektoriaus investavimo veiklos pelningumui. Finansų krizė didesnę neigiamą įtaką turėjo tų draudimo įmonių, kurios eksperimentuoja su didesnės rizikos investicijomis, nebūdingomis draudimo sektoriui, pavyzdžiui, turtu garantuotais vertybiniais popieriais, nereitinguotomis akcijomis, rizikos draudimo fondais, investavimo rezultatams (Baluch et al., 2011, p. 150). Tai pabrėžia konservatyvesnių investicijų, kurios pasižymi subalansuotu santykiu tarp rizikos ir grąžos bei yra lengviau palyginamos su draudikų prisiimtais įsipareigojimais, būtinybę.

Svarbu pažymėti, kad finansų krizės poveikis draudimo įmonių investicinei veiklai skiriasi tarp skirtingų įmonių. Be to, finansų krizė skirtingai veikia investavimo rezultatus priklausomai nuo to, kokioje draudimo šakoje draudikas vykdo veiklą ir kokios rūšies draudimo paslaugas teikia. Finansų krizė paprastai didesnę neigiamą įtaką daro gyvybės draudimo įmonių investavimo rezultatams, nes palyginus su ne gyvybės draudimo įmonėmis, šių draudikų vykdoma investicinė politika yra rizikingesnė dėl didesnės investicijų grąžos siekio. Pagrindinė šio siekio priežastis yra ta, jog gyvybės draudimo įmonėms reikia būti labiau konkurencingoms ne vien tik kitų gyvybės draudikų atžvilgiu, bet ir bankų, pensijų fondų bei investicinių fondų atžvilgiu. Investavimo rezultatų svarbumas ypatingai pabrėžiamas gyvybės draudimo įmonių, kurios siūlo investicinio gyvybės draudimo produktus, atveju, nes labai didelė paskata draudėjams įsigyti tokius produktus yra didelė investicijų grąža. Baluch et al. (2011), atlikę skirtingų draudikų vaidmens finansų krizės metu analizę, nustatė, kad didžiausią krizės poveikį jautė obligacijų draudikai, draudimo įmonės, kurios aktyviai dalyvauja kapitalo rinkos

veikloje, bankiniai draudikai, ir mažesniu mastu – kredito ir civilinės atsakomybės draudikai (Baluch et al., 2011, p. 148).

Finansų krizės metu draudimo įmonėms itin svarbi užduotis yra išlikti likvidžioms ir mokioms. Siekdami atlaikyti finansų krizės poveikį, draudikai turėtų apsaugoti savo balansus (diversifikuoti investicinius portfelius, apsaugoti nuo valiutų, palūkanų normos ir vertybių popierių rinkos rizikos, stebėti obligacijų emitentų ir skolininkų finansinę būklę ir reitingus, persidrausti) ir sukurti draudimo produktus, kurie pasižymėtų didesniu atsparumu kintančiai ekonominei aplinkai (lankstūs mokėjimo terminai, trumpesnis draudimo sutarčių galiojimo laikotarpis ir kt.) (Swiss Re, 2003, p. 26). Draudimo verslo aplinkos nepastovumas taip pat privalo būti įvertintas kuriant bei parduodant draudimo produktus ekonomiškai besivystančių šalių draudimo rinkose.

Apibendrinant mokslinės literatūros apie finansų krizės įtaką draudimo sektoriui analizę, galima daryti išvadą, jog draudimo paslaugų sektorių finansų krizė paveikia dėl jo glaudaus ryšio su kitomis finansų sistemos sudedamosiomis dalimis. Nors finansų krizės poveikis bankinių paslaugų rinkai yra gerokai stipresnis nei draudimo paslaugų sektoriui, vis dėlto galima išskirti įvairius kanalus, per kuriuos jaučiama neigiama finansų krizės įtaka draudimo veiklai: draudimo paslaugų paklausos sumažėjimas, draudimo išmokų lygio augimas, nors tuo pačiu laikotarpiu draudimo įmokų apimtis mažėja, rezervų poreikio padidėjimas, investavimo veiklos rezultatų pablogėjimas. Taigi finansų krizės metu draudimo įmonės susiduria su tokiomis rizikomis kaip palūkanų normų augimas, kredito rizika, kainų kritimas vertybinių popierių rinkoje, kylanti infliacija, valiutos devalvavimas, turto kainų mažėjimas. Draudimo įmonėms pagrindiniu iššūkiu tampa pakankamų rezervų suformavimas, griežtesnis rizikų valdymas bei priežiūra ir efektyvaus turto bei įsipareigojimų valdymo vykdymas.

2. FINANSŲ KRIZĖS POVEIKIO NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKAI VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Draudimo rinkos raidą apibūdinantys rodikliai ir jų analizavimo kryptys

Šiame poskyryje įvardijama vienos ar kitos draudimo šakos vyravimo rinkoje reikšmė, pateikiamos draudimo įmokų ir išmokų pokyčių vertinimo ypatybės bei nusakomi svarbiausi ne gyvybės draudimo portfelio struktūros analizės kriterijai.

Draudimo šakų pasiskirstymas rinkoje. Šalies draudimo paslaugų sektoriaus struktūros nagrinėjimas suteikia galimybę įvertinti draudimo rinkos išsivystymo lygį, palyginti tarpusavyje skirtingų šalių draudimo sektoriaus išsivystymo lygį, o nustatius tam tikro laikotarpio draudimo rinkos struktūros dinamikos tendencijas, daryti išvadas apie draudimo sektoriaus raidos kryptis ir tempus bei nuspėti draudimo paslaugų rinkos ateities plėtros galimybes.

Ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse draudimo šakos – gyvybės ir ne gyvybės draudimas – sudaro apylyges dalis, t. y. pasirašytų gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmokų sumos pasiskirsto maždaug vienodu santykiu (Bagdonavičius, 1998). Pastebima, kad išsivysčiusių šalių draudimo sektoriuose dominuojančią poziciją, t. y. daugiau nei 50 proc. visos šalies draudimo paslaugų rinkos, užima gyvybės draudimas. Toks draudimo šakų pasiskirstymas būdingas ir didesnei daliai besivystančių regionų. Tuo tarpu mažiau išsivysčiusiuose draudimo sektoriuose yra priešingai: juose pagal pasirašytas draudimo įmokų apimtis dominuoja ne gyvybės draudimas. Pastaroji tendencija dažniausiai pasireiškia pokomunistinių valstybių draudimo rinkose ir paaiškinama šalių gyventojų žemu pragyvenimo lygiu ir nedidele perkamąja galia, bendro gyvybės draudimo teikiamos naudos suvokimo trūkumu, kai kurių ne gyvybės draudimo grupių privalomumu (Kinduryš, 2002, p. 87). Vertinant bendrai, kuo šalis labiau ekonomiškai išsivysčiusi, tuo svarbesnis šiose šalyse gyvybės draudimo, kaip ekonominio saugumo užtikrinimo priemonės, vaidmuo (Brainard, 2008, p. 4).

Draudimo įmokų ir išmokų dinamika. Pasirašytų draudimo įmokų kaitos analizė leidžia apibūdinti tam tikros valstybės draudimo rinką ir jos dydį. Vis dėlto, siekiant palyginti skirtingų šalių ne gyvybės draudimo rinkas, vien tik draudimo įmokų, išreikštų piniginiiais vienetais, vertinimas gali būti klaidinantis, nes šalys viena nuo kitos skiriasi savo dydžiu, gyventojų skaičiumi, ekonomikos išsivystymo lygiu ir kt. Dėl šios priežasties išvestiniai draudimo rodikliai, kuriuose netiesiogiai atsispindi ir pasirašytos draudimo įmokos, suteikia išsamesnę ir objektyvesnę informaciją. Kita vertus, šalies draudimo sistemos išsivystymas, efektyvumas ir plėtros galimybės gali būti įvertinamos nagrinėjant ne pačias draudimo įmokų apimtis, o jų kitimo tempus per tam tikrą laikotarpį. Nepaisant

to, bendram vaizdai apie Lietuvos draudimo rinkos dydį susidaryti šiame darbe pateikiamos gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmokų sumos, išreikštos euru, bei jų kitimas skirtingais Lietuvos ekonomikos raidos etapais.

Draudimo įmokų sumos pasikeitimas į vieną ar kitą pusę turi būti vertinimas atsižvelgiant į tuo metu esančias sąlygas šalies draudimo sektoriuje. Pavyzdžiui, ženklus draudimo įmokų apimties padidėjimas tik retais atvejais gali būti pasiekiamas aršios konkurencijos sąlygomis. Kita vertus, spartus draudimo įmokų augimas gali būti nepageidaujamas reiškiny, atskleidžiantis draudimo įmonių vykdomos rizikos prisiėmimo politikos nepakankamą griežtumą arba nustatytus pernelyg mažus draudimo įmokų dydžius. Draudikų siekiamybė turėtų būti draudimo įmokų sumos augimas ne dėl tarifų didinimo ir infliacijos, o dėl naujai pasirašytų draudimo polisų skaičiaus didėjimo (Kearney, 2010, p. 2). Taigi, apibendrinant galima teigti, kad draudimo įmokų sumos augimas ne visada gali būti vertinamas palankiai.

Vertinant draudimo išmokas ir jų dinamiką, svarbu palyginti jas su draudimo įmokomis tuo pačiu laikotarpiu bei nustatyti, kokią dalį draudimo išmokos sudaro draudimo įmokose. Draudimo išmokų ir pasirašytų draudimo įmokų santykį atspindi išmokėjimų lygio rodiklis. Šio rodiklio analizavimas iš dalies leidžia įvertinti, kaip efektyviai draudimo įmonės geba įvertinti klientų perduodamą riziką. Didesnės išmokėjimų lygio rodiklio reikšmės rodo didesnes draudimo įmonių sąnaudas, kas trukdo efektyviai plėtoti draudimo veiklą.

$$\text{Išmokėjimų lygis} = \frac{\text{Draudimo išmokos}}{\text{Pasirašytos draudimo įmokos}} \times 100\% \quad (1)$$

Ne gyvybės draudimo portfelio struktūros analizė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų pasiskirstymas bendrame ne gyvybės draudimo portfelyje padeda nustatyti tuos ne gyvybės draudimo produktus, kurie šalyje pasižymi didžiausia paklausa. Įvardijus populiariausias šalyje ne gyvybės draudimo paslaugas, galima daryti išvadą apie tai, nuo kokių rizikų šalies gyventojai yra linkę draustis. Šių rizikų nustatymas taip pat iš dalies atspindi šalies ne gyvybės draudimo sistemos išsivystymo lygį, nes labiau išsivysčiusiose šalyse didžiausią paklausą turintys draudimo produktai sudaro maždaug vienodas dalis, kai tuo tarpu mažiau pažengusiose valstybių draudimo rinkose vyrauja tik po vieną ar dvi draudimo paslaugas (Bernat, Grundey, 2007, p. 188).

Analizuojant ne gyvybės draudimo portfelio pokyčius tam tikru laikotarpiu, galima nustatyti, kaip kito atskirų ne gyvybės draudimo produktų paklausa, išskirti, kokias ne gyvybės draudimo paslaugas daugiausia įsigijama skirtingais laikotarpiais. Taigi ne gyvybės draudimo portfelio dinaminis tyrimas atskleidžia kintančius verslo įmonių ir gyventojų draudimo paslaugų poreikius. Esant sudėtingoms ekonomikos sąlygoms, ne gyvybės draudimo portfelio struktūros analizės būtinumas grindžiamas ir tuo, jog šios analizės rezultatai atskleidžia, kokią dalį portfelio sudaro

ekonomikos raidos pokyčiams jautrūs ne gyvybės draudimo produktai. Pagal tai galima prognozuoti, kokios bus tolesnės ne gyvybės draudimo sektoriaus vystymosi kryptys pasikeitus šalies ekonominei aplinkai. Pavyzdžiui, jeigu šalies ne gyvybės draudimo rinkoje vyrauja ekonomikos pokyčiams itin neatsparūs produktai, tai tikėtina, kad šios valstybės ne gyvybės draudimo sektorius susitrauks labiau nei tos valstybės, kurioje tie patys produktai pasižymi nedidelėmis paklausos apimtimis.

2.2. Ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį atskleidžiantys rodikliai

Draudimo rinkos išsivystymo lygį atskleidžiantys rodikliai leidžia įvertinti šalies draudimo sektoriaus situaciją, vystymosi kryptis, plėtojimosi galimybes bei palyginti skirtingų valstybių draudimo veiklos reikšmę ekonomikoje.

Mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriami šie netiesioginiai draudimo rodikliai: draudimo prasiskverbimas ir draudimo tankis. Taip pat minimas ir draudimo išsiplėtimo rodiklis, parodantis, kiek per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo sutarčių tenka vienam šalies gyventojui. Tačiau daugelis autorių pabrėžia šio rodiklio trūkumus: visų pirma, neaišku, ar pasirašytų draudimo sutarčių skaičius gali apibūdinti draudimo paslaugų rinką; visų antra, šis rodiklis neparodo, koks yra vidutinės draudimo sumos ir draudimo įmokos santykis šalies gyventojų pajamose (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 133). Dėl šių išvardintų priežasčių draudimo išsiplėtimo rodiklis nepasižymi informatyvumu. Siekiant pakankamai išsamaus ir neiškreipto Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi vaizdo, šiame darbe atliekama dviejų pagrindinių draudimo rinkų išsivystymo lygį apibūdinančių rodiklių – draudimo skvarbos ir draudimo tankio – analizė.

Draudimo prasiskverbimas – tai draudimo rodiklis, parodantis tiek visos šalyje vykdomos draudimo veiklos, tiek atskirų draudimo šakų – gyvybės ir ne gyvybės draudimo – reikšmingumą pasirinktos šalies ekonomikoje bei leidžiantis tarpusavyje palyginti, kokią reikšmę draudimo veikla turi skirtingose valstybėse. Draudimo prasiskverbimo rodiklis apskaičiuojamas pagal žemiau pateiktą formulę (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 132):

$$\text{Draudimo prasiskverbimas} = \frac{\sum_{i=1}^n D_i}{BVP} \times 100\%; \quad (2)$$

Čia: $\sum_{i=1}^n D_i$ – per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų draudimo bruto įmokų suma;

BVP – bendrasis vidaus produktas.

Pagal draudimo skvarbą galima spręsti apie šalies draudimo veiklos aktyvumą, kuris išreiškiamas kaip šalies mastu pasirašytų visų draudimo įmokų (arba atskirai gyvybės ar ne gyvybės draudimo įmokų) sumos dalis bendroje šalies ekonominėje veikloje. Šalies draudimo sektoriaus

situacijos vertinime šio rodiklio nagrinėjimo nauda grindžiama tuo, jog jam neturi įtakos valiutos kursų svyravimai, t. y. atliekant skaičiavimus, tiek pasirašytos draudimo įmokos, tiek BVP būna išreikšti šalies nacionaline valiuta (Pye, 2004, p. 54).

Nepaisant to, kad draudimo prasiskverbimas yra susietas su įvairiais ekonomikos veiksniais, pažymėtina, jog šis rodiklis neparodo to, jog skirtingi ekonomikos raidos etapai yra palydėti skirtingos draudimo skvarbos (Zheng et al., 2009, p. 86). Dėl to, nagrinėjant draudimo veiklos prasiskverbimą šalyje, būtina atsižvelgti tiek į tos šalies draudimo paslaugų sektoriaus, tiek į šalies ekonomikos raidą ir jos ypatumus. Pavyzdžiui, valstybėse, kuriose finansinių paslaugų rinkos pasižymi aukštu išsivystymo lygiu, gyventojai labiau išsilavinę, o infliacijos lygis nedidelis, gyvybės draudimo skvarba yra itin didelė.

Draudimo tankis – tai draudimo rodiklis, atskleidžiantis draudimo paslaugų rinkos išsivystymo lygį ir leidžiantis nustatyti draudimo rinkos plėtojimosi galimybes. Be to, šis rodiklis gali būti naudojamas ir lyginant skirtingų šalių draudimo sektorius. Draudimo tankio rodiklis apskaičiuojamas pagal žemiau pateiktą formulę (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 133):

$$\text{Draudimo tankis} = \frac{\sum_{i=1}^n D_i}{\text{Šalies gyventojų skaičius}}; \quad (3)$$

Čia: D_i – i -tojo fizinio ar juridinio asmens draudimo įmoka.

Draudimo tankio rodiklis atskleidžia, kiek vidutiniškai draudimo įmokų pasirašo vienas šalies gyventojas, arba, kitaip tariant, kokią pinigų sumą vienas šalies gyventojas skiria draudimo paslaugoms įsigyti per ataskaitinį laikotarpį. Šio rodiklio nauda labiausiai pasireiškia tada, kai gyventojų skaičius šalyje išlieka ženkliai nekeitęs tam tikrą laikotarpį (Pye, 2004, p. 52). Vertinant šalies draudimo tankio rodiklio pokyčius, būtina nustatyti, kas juos lėmė – gyventojų skaičiaus ar pasirašytų draudimo įmokų apimties pasikeitimai. Jeigu šalies gyventojų skaičius nuolat kinta, draudimo tankis gali rodyti ne pasirašytų draudimo įmokų vienam šalies gyventojui dinamiką, o šalies gyventojų skaičiaus pasikeitimo nulemtą pasirašytų draudimo įmokų sumos padidėjimą arba sumažėjimą. Vertinant šalies draudimo tankį, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog draudimo sutartis gali sudaryti ir kitų šalių piliečiai, o lyginant skirtingų šalių draudimo tankio rodiklio reikšmes, įvertinti, jog egzistuoja reikšmingi šalių išsivystymo ir gyvenimo lygio skirtumai (Lezgovko, 2008, p. 133). Be to, priešingai nei draudimo prasiskverbimo rodiklio atveju, šalies draudimo tankiui įtakos turi valiutų kursų svyravimai (Pye, 2004, p. 52).

Draudimo tankis geriau atskleidžia šalies draudimo rinkos augimą, nei, pavyzdžiui, draudimo įmokų apimties augimo tempai, tačiau šis rodiklis, nors ir parodo šalies draudimo sektoriaus išsivystymo lygį, tačiau visiškai ignoruoja šalies ekonomikos vystymąsi (Zheng et al., 2009, p. 86).

Siekiant nustatyti vykdomos draudimo veiklos ir šalies ekonomikos ryšį, kaip jau minėta, atliekama šalies draudimo skvarbos analizė.

2.3. Konkurencijos ir koncentracijos ne gyvybės draudimo rinkoje rodikliai

Siekiant įvertinti finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai, svarbu nustatyti, kaip keičiasi konkurencija, jos intensyvumas, formos ir koncentracija šioje rinkoje, esant skirtingiems šalies ekonomikos raidos etapams. Konkurencijos ir koncentracijos analizė atskleidžia draudimo paslaugas teikiančių įmonių gebėjimus ne tik prisitaikyti prie kintančių šalies ekonominių sąlygų, bet ir prie pasikeitusių draudėjų poreikių, o taip pat išlaikyti užimamą rinkos dalį.

Konkurencija. Žvelgiant iš draudimo pozicijos, konkurencija gali būti įvardijama kaip draudimo įmonių varžymasis dėl didesnės užimamos rinkos dalies ir pelno. Draudikai tarpusavyje gali konkuruoti tiek draudimo produktų pardavimo srityje, tiek veiklai vykdyti reikalingų veiksnių (aukštos kvalifikacijos darbuotojų, kapitalo ir kt.) atžvilgiu.

Nuolat kintančioje ir išbandymų pilnoje verslo aplinkoje konkurencija tampa vis aršesnė, todėl draudimo paslaugas teikiančios įmonės, siekdamos ne tik neužleisti užimamos rinkos dalies, bet ir ją padidinti, užsiima nuolatiniu draudimo rinkos ir jos poreikių stebėjimu ir siekia konkurencinio pranašumo tiek kokybės (draudimo produktų tobulinimo, pritaikymo prie besikeičiančių klientų poreikių), tiek kainų atžvilgiu (DPK, 2009, p. 7). Nors konkurencijos tarp draudimo įmonių augimas gali būti vertinamas kaip teigiamas reiškinys draudėjams (kuriami nauji klientų poreikiai ir lūkesčiai labiau atitinkantys draudimo produktai, keliamas klientų aptarnavimo lygis, plečiami pardavimų kanalai, tobulinama kainodara ir pan.), tačiau vis labiau stiprėjanti konkurencija gali tapti nepagrįstai mažų draudimo tarifų politikos vykdymo priežastimi, o tai, sudėtingėjant finansinių įpareigojimų vykdymui, gali destabilizuoti draudimo paslaugų rinką, ypač tą, kuri vis dar yra pradinėje vystymosi stadijoje (Kinduryš, 2002, p. 83).

Konkurencijos draudimo sektoriuje didėjimas gali būti paaiškinamas ne vien tik vis aštrėjančia konkurencine kova, bet ir naujų rinkos dalyvių atėjimu ir jų skaičiaus didėjimu. Naujų draudimo įmonių atėjimas turi ekonominės naudos: nauji draudikai kelia novatoriškas idėjas, ieško efektyvesnių būdų kurti ir parduoti savo teikiamas draudimo paslaugas. Visa ta skatina draudimo rinkoje esančias senbuves, kurios nori išlaikyti užimamą rinkos dalį, spręsti veiklos efektyvumo, sąnaudų mažinimo, investavimo į naujoves problemas.

Visiškos konkurencijos draudimo rinkoje nebuvimas reikštų, jog draudimo įmonei nėra paskatos būti inovatyviai, tobulinti draudimo produktus ir ieškoti būdų, kaip padidinti verslo operacijų efektyvumą. Konkurencijos draudimo paslaugų rinkoje nebuvimo pavyzdys yra Vidurio ir Rytų Europos valstybių patirtis, įgyta planinės ekonomikos laikotarpiu, kai draudimo paslaugų teikimas

buvo patikėtas vienai valstybinio kapitalo įmonei, dėl ko draudimo rinka galėjo būti vadinama monopoline (Tipuric et al., 2008, p. 28). Dėl to, vertinant konkurencijos situaciją Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje, būtina atsižvelgti į šios rinkos formavimosi ypatybes.

Draudikams, kurie nėra dideli ir specializuojasi tik tam tikroje srityje, kyla grėsmė būti išstumtiems iš rinkos stambesnių draudimo įmonių, kurios gali pasiūlyti platesnį draudimo paslaugų asortimentą, turi sukaupusios didelės patirties ir kompetencijos skirtingose srityse bei geba valdyti dideles ir sudėtingas rizikas. Vis dėlto maži ir vidutinio dydžio draudikai ne tik gali sėkmingai konkuruoti pasinaudodami sukaupta patirtimi bei turimomis specifinėmis žiniomis apie vykdomos veiklos sritį arba tam tikrą regioną ir jame esančios rinkos elgseną, bet ir skatinti konkurenciją (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 128).

Siekiant įvertinti draudimo rinkoje esančios konkurencijos lygį, jos stiprumą bei konkurencines galimybes, dažniausiai analizuojami draudimo įmonių skaičiaus kitimas bei koncentracijos rodikliai ir jų dinamika pasirinktu laikotarpiu.

Draudimo įmonių skaičiaus dinamika. Nagrinėjant draudikų skaičiaus kaitą šalies draudimo rinkoje, galima nustatyti šio kitimo tendencijas bei pagrindines priežastis, lėmusias draudimo įmonių skaičiaus padidėjimą ar sumažėjimą. Šios analizės rezultatai yra tolesnio tyrimo pagrindas, kuris įgalina nustatyti draudikų vykdomos veiklos sėkmingumą ir ypatumus bei įvertinti konkurencijos stiprumo lygį pasirinktos šalies draudimo rinkoje.

Pastebima, jog Europos draudimo rinkai yra būdingas draudikų skaičiaus mažėjimas, kuris vyksta dėl susijungimų ir susiliejimų. Šis reiškinys grindžiamas siekiu suburti daugiau rizikų vieno draudiko rankose, kas jam suteikia galimybę sumažinti kapitalo, reikalingo šioms rizikoms padengti, poreikį. Draudimo įmonėms, kurios susijungia ar susilieja, tampa paprasčiau sustiprinti savo turimas pozicijas, padidinti užimamą rinkos dalį bei pasiekti masto ekonomiją (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 128, 134). Augantis draudikų susijungimų ir susiliejimų skaičius taip pat gali būti paaiškinamas ir tuo, jog keli draudikai turi pakankamą kapitalo kiekį pasiekti dominuojančią poziciją tarptautinėje draudimo rinkoje. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ES valstybių narių draudimo paslaugų rinkų laukia reguliavimo pokyčiai („Mokumas II“), dėl kurių tikėtina, jog stambesni draudikai užims stipresnę konkurencinę poziciją smulkesnių draudimo įmonių atžvilgiu (Andelic et al., 2010, p. 97). Taigi besikeičianti verslo aplinka (kylantys konkurenciniai sunkumai, reguliavimo pokyčiai ir kt.) taip pat gali turėti įtakos draudimo įmonių skaičiaus kitimui.

Kaip jau buvo aptarta, nustatyti konkuruojančių draudikų skaičių taip pat svarbu siekiant įvertinti, koks yra konkurencijos mastas šalies draudimo rinkoje. Pažymėtina, kad esant vienodoms sąlygoms, konkurencija bus itin intensyvi tuo atveju, kai draudimo sektoriuje veiklą vykdys daug panašaus pajėgumo draudimo įmonių (Kindurys, 2002, p. 118).

Koncentracija. Konkurenciniams procesams, kurie vyksta tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo rinkoje, didelį poveikį daro koncentracijos laipsnis. Mokslinės literatūros šaltiniuose draudimo rinkos koncentracija apibūdinama kaip rinkoje didžiausių draudikų užimamų dalių derinys ir kaip draudimo įmonių pasiskirstymas rinkoje pagal dydžio kriterijų. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos struktūrai nustatyti ir koncentracijos laipsniui įvertinti pasirinktas n firmų koncentracijos koeficientas, kuris sutrumpinai žymimas CR_n . Šis rodiklis šiame darbe taip pat naudojamas nustatyti, ar šalies ekonomikos pokyčiai turi įtakos ne gyvybės draudimo įmonių užimamoms rinkos dalims ir, ar prasidėjus finansų krizei, visi ne gyvybės draudikai geba išlaikyti savo turimas pozicijas rinkoje.

N firmų koncentracijos koeficientas – tai svarbus draudimo sektoriaus struktūros rodiklis, atskleidžiantis n didžiausių draudimo įmonių užimamą rinkos dalį pagal pasirašytas draudimo įmokas. Šio koeficiento esmė yra ta, kad elgesys rinkoje yra sąlygojamas didžiausių draudikų, kai tuo tarpu likusios draudimo įmonės yra ignoruojamos (Čepinskis, Gancevskaitė, 2008, p. 106). N firmų koeficientas apskaičiuojamas pagal šią formulę:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n s_i ; \quad (4)$$

Čia: s_i – i -ojo draudimo įmonės rinkos dalis;

n – pasirinktas didžiausių draudikų skaičius draudimo paslaugų teikėjų rinkoje.

Kuo didesnė koncentracijos koeficiento reikšmė, tuo mažesnis konkurencijos laipsnis rinkoje, nes tada tik keliems stambiausiems draudikams atitenka didžioji dalis visų pasirašytų draudimo įmokų per pasirinktą laikotarpį. Nepaisant to, mažėjant, pavyzdžiui, penkių, didžiausių draudimo įmonių koncentracijos koeficiento reikšmei, dar negalima teigti, kad šie penki didžiausi draudikai nebetenka šalies draudimo rinkos kontrolės (Tipuric et al., 2008, p. 106).

Didžiausių pagal užimamą rinkos dalį draudikų skaičiaus n pasirinkimą turėtų sąlygoti šalies draudimo rinkoje veikiančių įmonių skaičius, t. y. šalies draudimo paslaugų rinkos dydis. Šiam pasirinkimui taip pat įtakos turi draudimo rinkos išplėtojimo brandumas ir stambių draudikų, turinčių dominuojančias rinkos dalis, skaičius (Kinduryš, 2011, p. 135). Mažo ir vidutinio dydžio rinkų koncentracijos lygiui nustatyti dažniausiai pasirenkamas trijų ar penkių, o didelėse draudimo rinkose net dešimties didžiausių draudikų užimamos rinkos dalys. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka yra mažo brandumo ir palyginus nedidelio dydžio, šiame darbe koncentracijos įvertinimui pasirenkami CR_1 , CR_3 ir CR_5 rodikliai.

2.4. Ne gyvybės draudimo rinkos finansinės analizės rodikliai

Siekiant kiekybiškai nustatyti finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai ir jos efektyvumui, skaičiuojami ir analizuojami pagrindiniai santykiniai finansinę būklę bei veiklos rezultatus apibūdinantys rodikliai, vertinama šių santykinių rodiklių dinamika finansų krizės ir pokriziniu laikotarpiu bei lyginamos šių rodiklių reikšmės su ikikrizinėmis bei rekomenduojamomis reikšmėmis. Santykinių rodiklių analizė leidžia nustatyti, kurie Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos finansiniai rodikliai finansų krizės buvo paveikti stipriausiai, kurie rodikliai pirmieji pasižymėjo sparčiausiu atsigavimu pasibaigus finansų krizei ir pan. Remiantis 1.4. poskyryje atlikta mokslinių straipsnių apie finansų krizės poveikį šalies draudimo veiklai analize, tolesniam nagrinėjimui yra pasirinktos mokumo, pelningumo ir sąnaudų santykinių rodiklių grupės.

Mokumo koeficientas – tai turimos mokumo atsargos ir būtinosios mokumo atsargos santykis. Kadangi šis koeficientas atskleidžia, ar draudimo įmonė turi užtektinai nuosavo kapitalo prisiimtų rizikų padengimui, tai mokumas yra svarbiausias draudiko finansinio stabilumą ir patikimumą atspindintis rodiklis (Lezgovko, 2010, p. 214).

$$\text{Mokumas} = \frac{\text{Turima mokumo atsarga}}{\text{Būtina mokumo atsarga}} \quad (5)$$

Turima mokumo atsarga atspindi tą draudiko nuosavo kapitalo dydį, kuris galėtų būti naudojamas kaip atsargos kapitalas draudimo įmonės įsipareigojimų vykdymui. Tuo tarpu būtina mokumo atsarga atskleidžia galimą minėtų įsipareigojimų dydį, atsižvelgus į dabartinį draudiko vykdomos veiklos apimtį (Linartas, 2003, p. 75). Tinkamai ir laiku įvertinus mokumo rodiklį, galima pakankamai anksti nustatyti įmonės padėties blogėjimą ir išsiaiškinti šio neigiamo pokyčio priežastis. Svarbu pažymėti, jog stabili draudimo įmonių veikla lemia visos šalies draudimo rinkos stabilumą.

Minimali leistina mokumo koeficiento riba lygi 1, o mokumo koeficiento reikšmei esant daugiau nei 2, draudimo rinkos būklė gali būti vertinama kaip stabili (DPK, 2010, p. 22). Jei mokumo koeficientas yra mažesnis nei 1, tai draudimo paslaugų rinkai būdingas finansinis nestabilumas. Kitaip tariant, kuo rodiklio reikšmė didesnė, tuo draudimo įmonė turi daugiau nuosavų lėšų iš anksto nenumatytų ir neįvertintų nuostolių padengimui. Kita vertus, didelė draudimo įmonės mokumo atsarga gali rodyti, jog savininkų investuotas kapitalas panaudojamas neefektyviai.

Atliekant draudikų veiklos pelningumo analizę, naudinga įvertinti draudimo įmonių pelningumo, turto bei nuosavo kapitalo grąžos rodiklius.

Pelningumo rodiklis atspindi draudimo įmonių pelningumą uždirbtų draudimo įmokų atžvilgiu. Šis rodiklis gali būti naudojamas tiek lyginant atskirų draudimo įmonių pelningumą, tiek skirtingose šalyse ar šakose veiklą vykdančių draudikų pelningumą.

$$\text{Pellingumas} = \frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Uždirbtos draudimo įmokos}} \times 100\% \quad (6)$$

Turto gražos (ROA) rodiklis parodo, kiek pelno tenka vienam turto piniginiam vienetui, ir leidžia įvertinti, ar draudimo įmonė efektyviai naudoja turimą turtą savo veikloje. Kuo ROA rodiklio reikšmė didesnė, tuo turtas naudojamas efektyviau ir tuo daugiau pelno uždirbama. Bendru atveju ne gyvybės draudimo įmonių turto graža turėtų sudaryti 3-4 proc. (Linartas, 2012, p. 5).

$$\text{ROA} = \frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Visas turtas}} \times 100\% \quad (7)$$

Nuosavo kapitalo gražos (ROE) rodiklis parodo, kiek pelno tenka kiekvienam savininko į draudimo verslą investuotam piniginiam vienetui (DPK, 2010, p. 23). Kuo ROE rodiklio reikšmė didesnė, tuo draudiko veikla efektyvesnė ir tuo daugiau pelno jis savo vykdoma veikla uždirba savo savininkams. Bendru atveju draudimo įmonių kapitalo graža turėtų svyruoti apie 10-15 proc. (Investopedia, 2010, p. 46). Toks nuosavo kapitalo pelningumas turėtų garantuoti, jog draudikas gebės suformuoti kapitalą iš vidinių išteklių, o draudimo įmonės akcininkai gaus tinkamą gražą.

$$\text{ROE} = \frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Savininkų nuosavybė}} \times 100\% \quad (8)$$

Veiklos sąnaudų rodiklis – rodiklis, parodantis operacinių ir kitų techninių išlaidų (pavyzdžiui, komisiniai draudimo brokeriams ir agentams, atlyginimai darbuotojams, reklamos išlaidos, mokesčiai valstybei) dalį uždirbtose draudimo įmokose. Šio rodiklio analizė atskleidžia, kaip ne gyvybės draudimo įmonė geba kontroliuoti veiklos sąnaudų dydį ir planuoti pajamų bei išlaidų srautus. Brandžiose ne gyvybės draudimo įmonėse veiklos sąnaudų rodiklis sudaro apie 20-40 proc. Didesnė nei 40 proc. rodiklio reikšmė atskleidžia, jog draudimo įmonė plečia savo veiklą (Linartas, 2012, p. 7).

$$\text{Veiklos sąnaudų rodiklis} = \frac{\text{Administracinės sąnaudos}}{\text{Uždirbtos draudimo įmokos}} \times 100\% \quad (9)$$

Nuostolingumo rodiklis – rodiklis, parodantis draudimo išmokų sąnaudų dalį uždirbtose draudimo įmokose. Didelės rodiklio reikšmės atskleidžia didelį ne gyvybės draudimo įmonių vykdomos veiklos nuostolingumą, kas ilguoju laikotarpiu gali lemti neigiamus šių draudikų finansinės būklės pokyčius.

$$\text{Nuostolingumo rodiklis} = \frac{\text{Išmokų sąnaudos}}{\text{Uždirbtos draudimo įmokos}} \times 100\% \quad (10)$$

Sudėtinis rodiklis – tai vienas iš dažniausiai naudojamų pelningumo įvertinimo rodiklių, kuris atspindi, kaip ne gyvybės draudimo įmonė efektyviai vykdo kasdienę draudimo veiklą. Sudėtinis rodiklis susideda iš veiklos sąnaudų rodiklio ir nuostolingumo rodiklio sumos. Dėl to, siekiant nustatyti sudėtinio rodiklio kitimo priežastis, svarbu atlikti papildomą šio rodiklio sudedamųjų dalių analizę.

$$\text{Sudėtinis rodiklis} = \frac{\text{Administracinės sąnaudos} + \text{Išmokų sąnaudos}}{\text{Uždirbtos draudimo įmokos}} \times 100\% \quad (11)$$

Sudėtinis rodiklis gali būti skaičiuojamas įtraukiant arba neįtraukiant perdraudikų dalį (DPK, 2010, p. 39). Tokiu būdu galima atspindėti perdraudimo veiklos svarbą pasirinktos valstybės ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje. Bet kokių atveju, pateikiant sudėtinio rodiklio reikšmes, jų kitimą, svarbu nurodyti, ar jos apskaičiuotos atsižvelgiant ar neatsižvelgiant į perdraudikų dalį.

Jei sudėtinio rodiklio reikšmė mažesnė nei 100 proc., įmonė gauna pelno iš kasdienės draudimo veiklos. Tuo tarpu didesnė nei 100 proc. šio rodiklio reikšmė rodo, kad draudimo išmokų sąnaudos ir operacinės išlaidos viršija uždirbtas įmokas – ne gyvybės draudimo įmonė patiria tipinės draudimo veiklos nuostolį. Apskritai sudėtinio rodiklio reikšmių mažėjimas per tam tikrą laikotarpį gali būti siejamas su padidėjusiomis įmokomis, efektyvesne sąnaudų kontrole ir/arba griežtesniu klientų rizikų valdymu (OECD, 2010, p. 22). Sudėtinis rodiklis gali būti naudojamas atliekant ne tik ne gyvybės draudimo įmonių, veikiančių skirtingose šalyse, veiklos efektyvumo lyginamąją analizę, bet ir lyginant tiek atskirų ne gyvybės draudimo įmonių tipinės veiklos, tiek skirtingų ne gyvybės draudimo rūšių pelningumą (Swiss Re, 2006, p. 7).

Sudėtinio rodiklio reikšmingumas grindžiamas tuo, kad jis parodo, ar įmonė gauna pelną iš tipinės draudimo veiklos, ir taip įvertina valdymo efektyvumą, į skaičiavimus visiškai neįtraukiant investicinės veiklos pelno (Kearney, 2010, p. 3). Dėl to, vertinant šį rodiklį, būtina atsižvelgti į tai, kad mažesnė nei 100 proc. sudėtinio rodiklio reikšmė nerodo, jog draudimo įmonė apskritai veikia nepelningai, nes ji vis dar gali uždirbti pelną iš investicinės veiklos, ir atvirkščiai.

Taigi santykinų rodiklių, apibūdinančių draudimo rinkos būklę ir veiklos rezultatus, nagrinėjimas, kitimo krypties nustatymas ir veiksnių, kurie lėmė tuos pokyčius, išaiškinimas leidžia ne tik įvertinti pasirinktos valstybės draudimo paslaugų rinkos efektyvumo lygį, bet ir nustatyti draudimo įmonių gebėjimus išlikti mokioms, užtikrinti vykdomos veiklos pelningumą bei efektyvų veiklos sąnaudų valdymą skirtingais šalies ekonominės raidos laikotarpiais.

2.5. Ne gyvybės draudimo rinkos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių nustatymo ypatybės

Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) analizė – tai šalies draudimo paslaugų rinkos vidaus padėties ir supančios aplinkos rezultatų apibendrinimas, leidžiantis nustatyti šios rinkos privalumus, problemas bei daryti išvagas apie ateities pokyčius ir tendencijas.

Stiprybės ir silpnybės šiuo atveju atspindi šalies draudimo sektoriaus dabartinę situaciją. *Stiprybės* atskleidžia vidinius draudimo rinkos veiksnius, kurie didina draudimo veiklos efektyvumą ir sudaro geresnes sąlygas jos plėtrai ateityje. *Silpnybės* atspindi vidinius veiksnius, kurie neigiamai veikia draudimo veiklos rezultatus ir gali apriboti draudimo rinkos vystymąsi. **Galimybės ir grėsmės** yra susijusios su draudimo rinkos ateities perspektyvomis. *Galimybės* parodo draudimo rinkos plėtros perspektyvas ir kryptis, kurias gali nulemti išorinė aplinka, o *grėsmės* atskleidžia tikėtinus ir draudimo sektorius tolesnę raidą neigiamai paveikti galinčius makroaplinkos veiksnius.

SSGG metodu analizuojant įvairius vidaus ir išorės aplinkos veiksnius, turinčius įtakos šalies draudimo sektoriui, svarbu nustatyti, kokie yra šių veiksnių tarpusavio ryšiai. Šie ryšiai išryškėja atsakius į tam tikrus klausimus (žr. 2 lent.).

2 lentelė. SSGG analizės probleminiai klausimai

	STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
GALIMYBĖS	Kaip būtų galima panaudoti stiprybes siekiant įgyvendinti galimybes?	Kaip būtų galima įveikti trūkumus, kurie neleidžia pasinaudoti galimybėmis?
GRĖSMĖS	Kaip būtų galima pasinaudoti stiprybėmis, siekiant sumažinti grėsmių poveikį?	Kaip būtų galima sumažinti silpnybes, kurios gali paversti grėsmės realybe?

Šaltinis: Whalley, 2010, p. 67

Siekiant kuo didesnio rezultatų pagrįstumo, nagrinėjant šalies draudimo rinkos stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes, svarbu, jog situacijos vertinimas būtų pagrįstas realistiškumu ir kuo mažiau subjektyvus, būtų aiškiai atskirta riba tarp dabartinės situacijos ir ateities perspektyvų, pati analizė pasižymėtų konkretumu ir aiškumu, o jos išvados nebūtų sudėtingos.

Taikant SSGG analizės metodą, šiame darbe pateikiamos Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus pagrindinės stiprybės ir silpnybės, išryškėjusios nagrinėjant šios rinkos vystymosi ypatybes. Remiantis atliktos ne gyvybės draudimo sektoriaus raidos, išsivystymo lygio, konkurencijos ypatumais bei efektyvumo prieškriziniu, finansų krizės ir pokriziniu laikotarpiu analizės rezultatais, taip pat

nustatomos Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros galimybės bei išskiriamos grėsmės, kurios gali paveikti tolesnį šios rinkos vystymąsi.

2.6. Ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvų numatymo metodika

Siekiant nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką labiausiai sąlygojančius veiksnius, atliekama pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų sumos su įvairiais šalies ekonomiais bei socialiniais rodikliais koreliacinių ryšių analizė. Nustatytų tarpusavio ryšių glaudumui įvertinti ir Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros prognozavimo lygtims sudaryti, atliekama daugialypė regresijos analizė.

Koreliacinė analizė – tai statistikos metodas, kuris naudojamas tiriant atsitiktinių dydžių, kurie pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, tarpusavio ryšius. Šis analizės metodas neatskleidžia nustatytų ryšių tarp pasirinktų rodiklių atsiradimo priežasčių – jis tik įgalina kiekybiškai išmatuoti tų ryšių stiprumą (Bilevičienė, Jonušauskas, 2013, p. 171). Koreliacijos stiprumą atspindi koreliacijos koeficientas. Kuo didesnės šio koeficiento reikšmės, neatsižvelgiant į tai, ar jos teigiamos ar neigiamos, tuo stipresnis koreliacinis ryšys.

Šiame darbe pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir šalies ekonominių bei socialinių rodiklių tarpusavio ryšiai nustatomi naudojant **Pirsono koreliacijos koeficientą**, kuris yra tiesinio ryšio stiprumo tarp dviejų kintamųjų, turinčių normaliuosius skirstinius, matas. Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmės kinta nuo -1 iki +1, kur 1 atspindi absoliutų ryšį tarp dviejų kintamųjų. Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmių interpretacijos pateiktos 3 lentelėje.

3 lentelė. Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmių interpretacijos

Neigiamos koeficiento reikšmės	Vertinimas	Teigiamos koeficiento reikšmės
0,00	Nėra ryšio	0,00
nuo -0,01 iki -0,19	Labai silpnas ryšys	nuo 0,01 iki 0,19
nuo -0,20 iki -0,39	Silpnas ryšys	nuo 0,20 iki 0,39
nuo -0,40 iki -0,69	Vidutinis ryšys	nuo 0,40 iki 0,69
nuo -0,70 iki -0,89	Stiprus ryšys	nuo 0,70 iki 0,89
nuo -0,90 iki -0,99	Labai stiprus ryšys	nuo 0,90 iki 0,99
-1,00	Absoliutus ryšys	1,00

Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti Stjudento kriterijumi, skaičiuojamos faktinės t kriterijaus reikšmės ir jos lyginamos su kritinėmis.

Siekiant nustatyti ne vien tik ryšių egzistavimą tarp pasirinktų rodiklių, bet ir ryšių dėsnį, taikomi regresijos modeliai. **Paprastosios tiesinės regresijos modelis** nusako dviejų kiekybinių kintamųjų –

vieno priklausomo ir vieno nepriklausomo – tiesinę priklausomybę. Jeigu nepriklausomų kintamųjų yra daugiau nei vienas, tuomet taikoma **daugialypės tiesinės regresijos analizė**. Daugialypės regresijos modelis išreiškiamas tokia lygtimi:

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k + e_i; \quad (12)$$

Čia: Y – priklausomas kintamasis;

x – nepriklausomas kintamasis;

a, b – nežinomos konstantos;

e_i – atsitiktinė paklaida.

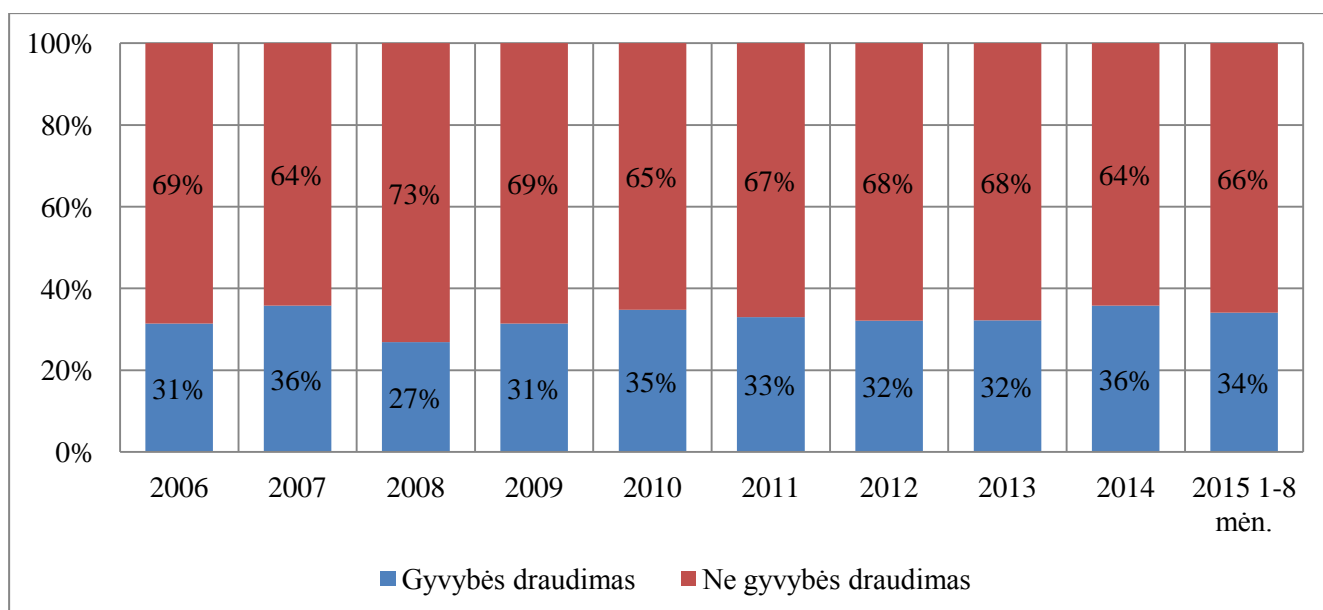
Vertinant, kokią įtaką nepriklausomi kintamieji daro priklausomo kintamojo įgyjamoms reikšmėms, skaičiuojamas determinacijos koeficientas (R^2) ir koreguotasis determinacijos koeficientas (R^{2adj}). Kuo didesnė **regresijos determinacijos koeficiento** reikšmė, tuo daugiau informacijos apie priklausomo kintamojo reikšmes glūdi nepriklausomuosiuose kintamuosiuose, taigi tuo labiau prognozėms tinka ir sudarytas tiesinės regresijos modelis. Atliekant tiesinę regresijos analizę, dažniausiai reikalaujama, kad determinacijos koeficiento reikšmė nebūtų mažesnė už 0,25 (Bilevičienė, Jonušauskas, 2013, p. 200). **Koreguoto determinacijos koeficiento** reikšmės interpretuojamos taip: kuo šis koeficientas didesnis, tuo geriau priklausomo kintamojo reikšmes nusako nepriklausomi kintamieji, įtraukti į regresijos modelį. Sudaryto teisinės regresijos modelio statistiniam pagrįstumui nustatyti taip pat skaičiuojamos t faktinės kriterijaus reikšmės.

Apibendrinant, šiame darbe atliekamą koreliacinę ir regresinę analizę galima suskirstyti į šiuos pagrindinius etapus: 1. koreliacinio ryšio tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų (priklausomo kintamojo) ir pasirinktų makroaplinkos rodiklių (nepriklausomų kintamųjų) buvimo fakto nustatymas; 2. koreliacinio ryšio krypties ir formos nustatymas; 3. kiekybinis nustatyto ryšio išreiškimas, t. y. tiesinės regresijos modelio sudarymas; 4. ryšio glaudumo nustatymas; 5. priklausomo kintamojo reikšmių prognozių sudarymas.

3. LIETUVOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO RINKOS VERTINIMAS FINANSŲ KRIZĖS SĄLYGOMIS

3.1. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos raidos tendencijų vertinimas

Draudimo šakų pasiskirstymas Lietuvos draudimo rinkoje. Prieš apžvelgiant Lietuvos ne gyvybės draudimo verslo plėtros mastą ir raidos tendencijas, svarbu įvertinti Lietuvos draudimo sektoriaus struktūrą. Draudimo paslaugų rinkos struktūra, kurią atspindi draudimo šakų – gyvybės ir ne gyvybės draudimo – pasiskirstymas visoje šalies draudimo paslaugų sektoriuje, yra reikšmingas šalies draudimo sistemos rodiklis, atskleidžiantis šalies draudimo sektoriaus išsivystymo lygį. Šis vertinimas yra paremtas pasirašytų gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmokų sumos dalių nustatymu bendroje šalies pasirašytų draudimo įmokų sumoje. Lietuvos draudimo sektoriaus struktūra pagal pasirašytas gyvybės ir ne gyvybės draudimo įmokų dalis ir jos kitimas 2006-2015 m. pavaizduotas 9 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 71; Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką

9 pav. Draudimo šakų pasiskirstymas 2006-2015 m., proc.

Kaip atspindi 9 pav., Lietuvos draudimo paslaugų sektoriuje dominuoja ne gyvybės draudimas: analizuojamu laikotarpiu gyvybės draudimas vidutiniškai sudarė tik apie 33 proc. visų pasirašytų draudimo įmokų. Daugelyje ekonomiškai išsivysčiusių šalių gyvybės draudimo rinka apima daugiau nei 50 proc. visos šalies draudimo sektoriaus, o pasaulyje gyvybės draudimo rinkos dalies rodiklio reikšmė svyruoja apie 60 proc. (DPK, 2009, p. 12). Gyvybės draudimo dominavimas būdingas ir didžiajai daliai besivystančių regionų. Šiuo atžvilgiu Vidurio ir Rytų Europos šalys, kurioms priklauso

ir Lietuva, pasižymi išskirtinumu – šiame regione gyvybės draudimas sudaro maždaug ketvirtadalį visų pasirašytų įmokų. Palyginti su išsivysčiusiomis šalimis, nedidelė gyvybės draudimo dalis visoje Lietuvos draudimo paslaugų sektoriuje rodo palyginus žemą šios šalies draudimo sektoriaus išsivystymo lygį.

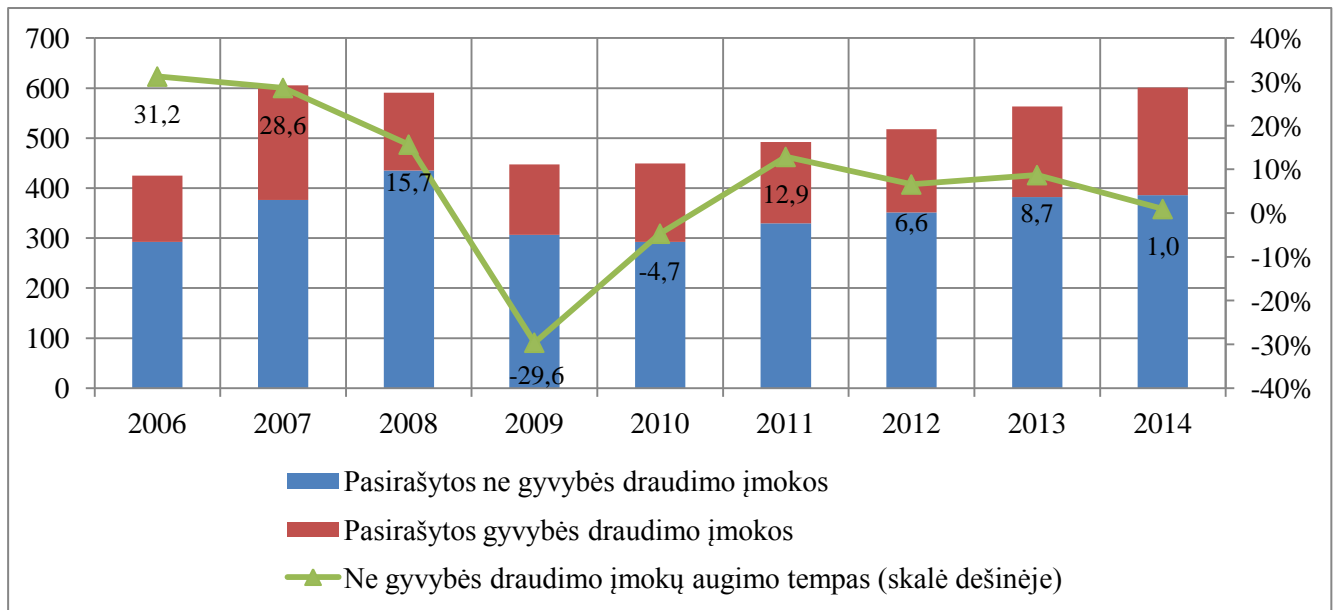
Atlikus Lietuvos draudimo paslaugų sektoriaus struktūros kitimo palyginamąją analizę, galima pastebėti, jog nagrinėjamu laikotarpiu ne gyvybės draudimo dalis bendrame draudimo sektoriuje mažiausia (64,2 proc.) buvo 2007 ir 2014 m. Ne gyvybės draudimo šakos užimama pozicija bendrame šalies draudimo sektoriuje 2006-2007 m. mažėjo dėl to, kad augant Lietuvos ekonomikai, o su tuo didėjant pajamoms, skolinimosi mastui, rizikos suvokimui bei pasitikėjimui draudimu, gyventojai ne tik stengėsi apsisaugoti nuo gresiančių rizikų, bet taip pat vis daugiau savo pinigų pradėjo skirti kaupimui. Nors tuo metu Lietuvos draudimo sektoriaus plėtros galimybės atrodė itin palankios, tačiau 2008 m. situacija visiškai pasikeitė: ne gyvybės draudimui skirtų draudimo įmokų suma visoje pasirašytų draudimo įmokų sumoje padidėjo reikšmingiausiai per visą analizuojamą laikotarpį – 9 proc. punktais. Šį reikšmingą Lietuvos draudimo paslaugų sektoriaus struktūrinį pasikeitimą lėmė investicinio gyvybės draudimo produkto patrauklumo kritimas dėl svyravimų finansų rinkose (DPK, 2009, p. 12). 2007 m. prasidėjus nekilnojamojo turto antrarūšių paskolų krizei, kuri sukėlė pasaulinę finansų krizę, itin sumažėjo vertybinių popierių kainos. Draudėjų lūkesčiai uždirbti iš investicijų nebuvo pateisinti, todėl investicinis gyvybės draudimo produktas prarado savo patrauklumą. Tai daugiausia ir lėmė spartų gyvybės draudimo paslaugų paklausos sumažėjimą, kuris atsispindi ir Lietuvos draudimo rinkos struktūros pokyčiuose.

2010 m. ne gyvybės draudimo rinkos dalis sumažėjo ir siekė 65,2 proc. Šio pokyčio pagrindinė priežastis – investicinio gyvybės draudimo, kuris suteikia ne tik draudimo apsaugą, bet ir didesnę grąžą, patrauklumo padidėjimas, labiausiai nulemtas augančių finansų rinkų ir gerėjančios šalies ekonominės aplinkos. 2011-2013 m. Lietuvos draudimo paslaugų sektoriui toliau atsigauant po nuosmukio, gyvybės ir ne gyvybės draudimo rinkų augimo tempai išliko panašūs, todėl ne gyvybės draudimo įmokų suma visoje draudimo įmokų sumoje išliko stabili ir siekė 67-68 proc. 2014 m. suaktyvėjus gyvybės draudimo rinkai, ne gyvybės draudimo rinkos dalis sumažėjo iki 64,2 proc. Gyventojams tapo priimtinesnė didesnė rizika – sumažėjusios indėlių palūkanos privertė ieškoti kitų taupymo būdų, kurie nors ir buvo rizikingesni, bet tuo pačiu ir pelningesni. Tai lėmė spartų investicinio gyvybės draudimo įmokų augimą, kai tuo tarpu ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempas sumažėjo dėl intensyvios konkurencijos, kuri neleido draudimo įmonėms didinti paslaugų kainų.

Apibendrinant galima teigti, kad jautriau į finansų krizės nulemtus pokyčius reagavo gyvybės draudimo rinka – šitai atspindi ryškus draudimo rinkos šakų pasiskirstymo pasikeitimas 2008 m. Palyginus su išsivysčiusių šalių draudimo šakų pasiskirstymu, tikėtina, kad ilgalaikėje perspektyvoje

Lietuvos gyvybės draudimo rinka plėsis gerokai sparčiau nei ne gyvybės draudimo rinka ir jos reikšmė šalies draudimo sektoriuje vis labiau didės.

Ne gyvybės draudimo įmokų dinamika. Metinių draudimo įmokų augimo tempų vertinimas yra itin svarbus, siekiant nustatyti šalies draudimo rinkos vystymosi tendencijas ir augimo galimybes. Dėl šios priežasties šiame poskyryje apžvelgiami Lietuvos ne gyvybės draudimo įmokų apimtys kitimo tempai ir analizuojamos šiuos pokyčius lėmusios priežastys, atsižvelgiant į šalies ekonominės aplinkos kontekstą. Pasirašytų draudimo įmokų kitimas ir ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempai Lietuvoje pateikiami 10 pav.

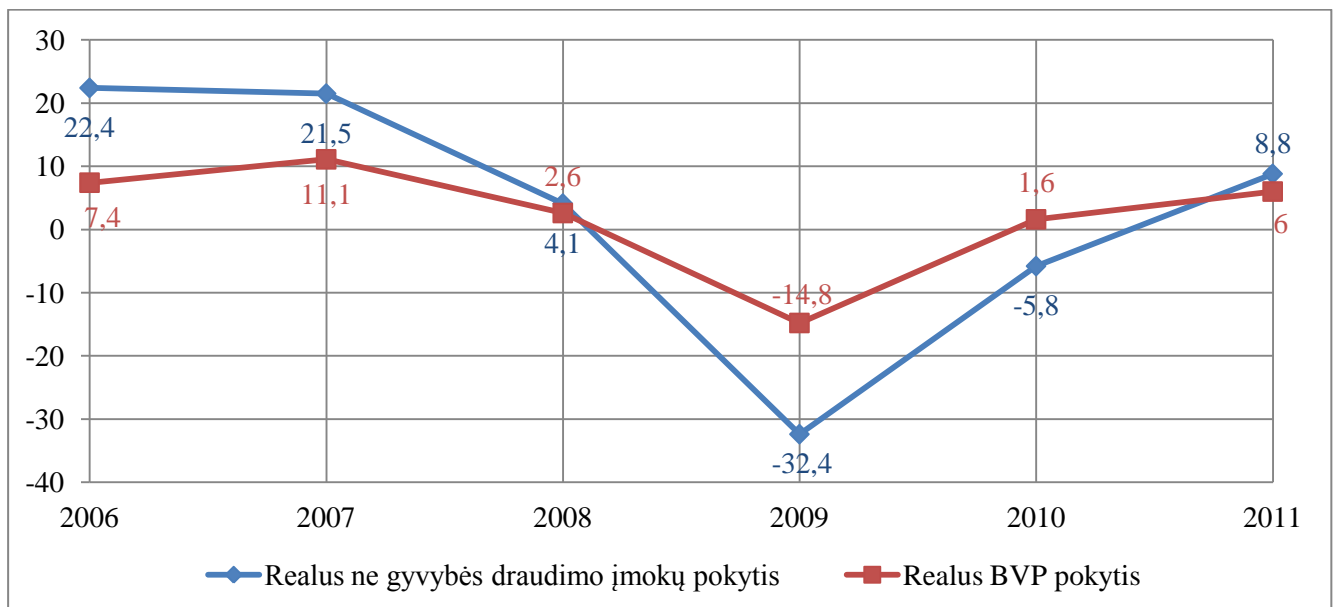
Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 71; Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką

10 pav. Pasirašytų draudimo įmokų dinamika (mln. EUR) ir ne gyvybės draudimo įmokų augimo tempas (proc.) 2006-2014 m.

Kaip matyti 10 pav., 2006-2007 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka vystėsi sparčiais tempais. Ši spartų ne gyvybės draudimo paslaugų poreikio didėjimą lėmė gerėjanti bendra Lietuvos ekonomikos situacija su augančiomis pajamų, paskolų, vartojimo, ypač namų ūkių, ir investicijų apimtimis (DPK, 2007, p. 7). Tačiau 2008 m. antroje pusėje Lietuvai dėl pasaulinės finansų krizės patyrus didžiulį ūkio nuosmukį, 2009 m. draudimo paslaugų rinkos augimo tendencija pakeitė kryptį (realus draudimo sektoriaus augimas tapo neigiamas ir sudarė -12,6 proc.) ir draudimo rinka perėjo į nuosmukį. Šį smukimą lėmė gyvybės draudimo rinkoje pasirašytų įmokų apimtys kritimas 32,4 proc. Palyginus su 2007 m., ne gyvybės draudimo įmokų buvo pasirašyta 15,7 proc. daugiau (atsižvelgus į 2008 m. buvusius metinės infliacijos tempus, realus šio sektoriaus augimas siekė 4,1 proc.). Įvertinus tai, jog 2008 m. antroje pusėje jau buvo galima pajusti pasaulio ekonomikos nuosmukio poveikį, ši ne gyvybės draudimo sektoriaus pokyčių galima vertinti pakankamai palankiai. Atsižvelgiant į tai, jog

Lietuvos draudimo paslaugų rinka susitraukė gerokai labiau nei šalies ekonomika (remiantis Eurostat pateiktais duomenimis, 2008 m. Lietuvoje užfiksuotas 2,6 proc. realusis BVP augimas), darytina išvada, jog Lietuvos draudimo paslaugų sektorius, palyginus su visu šalies ūkiu, jautriau reagavo į finansų rinkų nestabilumą.

Svarbu pažymėti, jog finansų krizės padariniai buvo juntami daugelyje pasaulio šalių, todėl draudimo sektoriaus traukimasis buvo pasaulinė tendencija. 2008 m. pirmą kartą per tris dešimtmečius užfiksuotas neigiamas realus pasaulio ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempas (-0,8 proc.). Didesnis draudimo įmokų apimtys sumažėjimas pastebimas ekonomiškai labiau išsivysčiusiose šalyse. Pavyzdžiui, Vakarų Europos šalyse realūs ne gyvybės draudimo rinkos augimo tempai buvo neigiami (-1,1 proc.), o Vidurio ir Rytų Europos šalyse ne gyvybės draudimo sektorius vis dar plėtėsi: šio draudimo įmokų apimtys vidutiniškai padidėjo 5,7 proc. (Swiss Re, 2009, p. 12, 35).

Šaltiniai: parengta pagal DPK, Lietuvos banko, Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis

11 pav. Realūs ne gyvybės draudimo įmokų ir BVP pokyčiai 2006-2011 m., proc.

2009 m. Lietuvos ekonomika patyrė didžiausią nuosmukį per pastarąjį dvidešimtmetį. Lietuvos realusis BVP smuko 14,8 proc. (žr. 11 pav.). Sparčiais tempais krito vartojimo apimtys, augo nedarbo lygis, traukėsi bankų paskolų portfelis, smuko nekilnojamojo turto kainos, sparčiai sumažėjo infliacijos lygis ir gyventojų darbo užmokestis. Bendras Lietuvos ūkio nuosmukis, turėjęs neigiamo poveikio visoms šalies ekonomikos sritims, neaplenkė ir draudimo paslaugų rinkos. Ypač dideliu smukimu pasižymėjo ne gyvybės draudimo rinka: 2009 m. pasirašytų šio draudimo įmokų suma per metus krito 27,3 proc. (realus šio draudimo sektoriaus augimo tempas sudarė -32,4 proc.). Pagrindinėmis šio staigaus rinkos susitraukimo priežastimis galima įvardinti nepalankią verslui plėtoti aplinką, padidėjusį nepasitikėjimą finansų sistema, sumažėjusias gyventojų pajamas, kritusį verslo subjektų mokumą,

bankų išduodamų paskolų pristabdymą. 2009 m. neigiami ne gyvybės draudimo sektoriaus augimo tempai buvo pastebimi ir Europoje: Vakarų Europos šalių ne gyvybės draudimo rinka susitraukė 0,5 proc., Vidurio ir Rytų Europos šalių – 7,5 proc. (Swiss Re, 2010, p. 31).

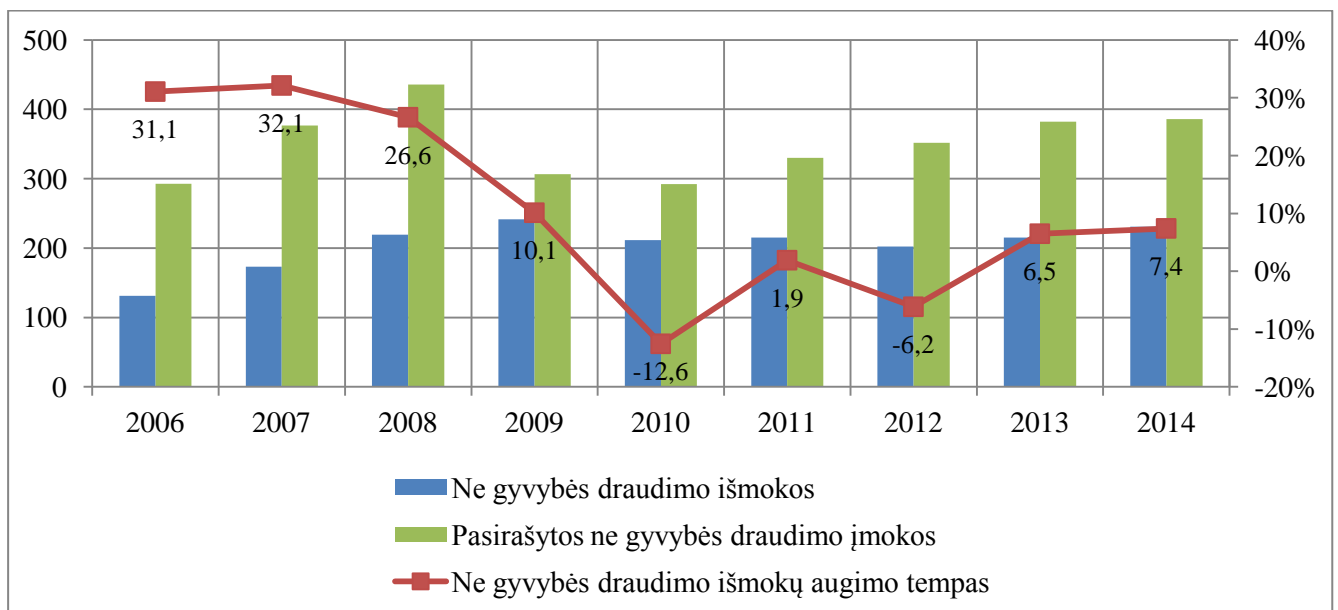
2010 m. Lietuvos ekonomikos atsigavimas (realusis BVP išaugo 1,6 proc., spartesnį augimą pristabdė aukštas nedarbo lygis, kuris neskatino gyventojų perkamosios galios didėjimo) tapo pagrindine priežastimi, didinusia draudimo paslaugų paklausą ir dariusia teigiamą poveikį draudimo rinkos raidai. Nepaisant to, kad 2010 m. Lietuvos ūkis pasižymėjo augimu, ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriaus rezultatams buvo būdingas atsilikimas: palyginus su praėjusiais metais ne gyvybės draudimo rinka susitraukė 4,7 proc., o realus augimo tempas buvo -5,8 proc. Tokia pati tendencija buvo būdinga ir Europos besivystančių valstybių draudimo rinkoms: 2010 m. neigiamas realus ne gyvybės draudimo sektoriaus augimo tempas buvo būdingas Baltijos šalims (-6,6 proc.), Rytų Europos šalims (-3,6 proc.) ir Vidurio Europos šalims (-1,1 proc.). ES valstybių narių draudimo paslaugų rinkos realus augimo tempas 2010 m. siekė 0,5 proc. (Swiss Re, 2011, p. 31).

Ne gyvybės draudimo rinkos vystymasis labai priklauso nuo kitų šalies ūkio sektorių plėtojimosi krypčių ir pokyčių. 2011 m. Lietuvos ekonomikoje tęsėsi teigiamos tendencijos (augo pramonės produkcija, eksportas, mažmeninės prekybos apyvarta, naujų automobilių pardavimas, mažėjo nedarbo lygis, stiprėjo vartotojų pasitikėjimas ekonomikos situacijos pokyčiais ir gyventojų finansine padėtimi), todėl ne gyvybės draudimo rinka grįžo į augimo stadiją – per metus buvo pasirašyta 12,9 proc. daugiau draudimo įmokų (Lietuvos bankas, 2011, p. 3). 2012-2013 m., sparčiai plėtojantis Lietuvos ekonomikai, ne gyvybės draudimo rinka pasižymėjo stabiliu augimu – pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų apimtis padidėjo atitinkamai 6,6 proc. ir 8,7 proc. ir beveik pasiekė tą lygį, kuris buvo prieš pasaulinę finansų krizę. Svarbu pažymėti, jog 2013 m. itin išaugo finansinių nuostolių draudimas (45 proc.) (Lietuvos bankas, 2014, p. 22). Tai rodo, jog tiek namų ūkių, tiek verslo subjektų finansinis išprusimas auga, kas turi teigiamos įtakos visam šalies finansiniam stabilumui. Nors per 2014 m. BVP toliau nuosekliai augo, o gyventojų pajamų lygis didėjo, tačiau didelė konkurencija nulėmė pokyčius ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje: įvairių ne gyvybės draudimo rūšių įmokos sumažėjo, todėl ne gyvybės draudimo apimtis per 2014 m. padidėjo nežymiai – tik 1 proc. (Lietuvos bankas, 2015, p. 3). Panašios ne gyvybės draudimo sektoriaus plėtimosi tendencijos 2011-2013 m. taip pat buvo būdingos ekonomiškai besivystančiose Europos valstybėse: minėtu laikotarpiu Vidurio ir Rytų Europos regiono ne gyvybės draudimo sektorius vidutiniškai plėtėsi po 2,9 proc. kasmet. 2014 m. dėl transporto priemonių draudimo pardavimų smukimo, augančios konkurencijos ir draudimo įmokų tarifų mažinimo Vidurio ir Rytų Europos ne gyvybės draudimo rinka susitraukė 1,2 proc. (Swiss Re, 2015, p. 28).

Apibendrinant ne gyvybės draudimo įmokų dinamiką Lietuvoje 2006-2014 m., galima daryti išvadą, jog šalies ne gyvybės draudimo paslaugų rinka 2006-2008 m. pasižymėjo sparčiais augimo

tempais – ji toliau plėtėsi ir 2008 m., kai gyvybės draudimo rinkoje buvo matomas reikšmingas smukimas. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka nuo 2006 iki 2008 m. išaugo net 44 proc. Šalies ūkio smukimas sumažino ne gyvybės draudimo įmokų apimčių augimo tempus. Pasaulio finansų krizės įtaka ne gyvybės draudimo rinkos vystymuisi labiausiai juntama 2009-2010 m., kuomet rinka iš augimo perėjo į nuosmukį. Atsigaunant šalies ekonomikos sritims, susijusioms su ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriumi, ir augant gyventojų perkamajai galiai, 2011 m. verslo įmonės ir šalies gyventojai pradėjo aktyviau ieškoti apsaugos, kurią suteikia ne gyvybės draudimas. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriaus augimu pasižymėjo ir 2012-2014 m. Jeigu Lietuvos ūkio vystymosi tendencijos išliks panašios, ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos augimo tempai turėtų išlikti nuosaikūs ir pastovūs.

Ne gyvybės draudimo išmokų dinamika. Ne gyvybės draudimo išmokų apimties kitimo analizavimas taip pat yra svarbus, siekiant nustatyti pagrindinius šalies ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi bruožus. Toliau analizuojami Lietuvos ne gyvybės draudimo išmokų pokyčiai 2006-2014 m., palyginus su draudimo įmokų kitimu tuo pačiu laikotarpiu. Lietuvos ne gyvybės draudimo išmokų ir įmokų sumų kitimas pateiktas 12 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 71; Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką

12 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir išmokų dinamika (mln. EUR) bei išmokų augimo tempai (proc.) 2006-2014 m.

Kaip atspindi 12 pav., 2006-2008 m. didėjant ne gyvybės draudimo įmokoms, augo ir ne gyvybės draudimo išmokos. Šį išmokų sumos augimą galima paaiškinti tuo, kad šiuo laikotarpiu augo infliacijos lygis (didėjo tiek transporto priemonių, tiek nekilnojamojo turto kainos), o ne gyvybės draudimo sektorius sparčiai plėtojosi (didesnis ne gyvybės draudimu apdraustų objektų skaičius

ateityje gali sąlygoti didesnę išmokų sumą) (DPK, 2008, p. 38). Šiuo laikotarpiu ne gyvybės draudimo išmokų dydis palaipsniui didėjo nuo 44,9 proc. visų pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų 2006 m. iki 50,4 proc. 2008 m.

Dėl ekonomikos nuosmukio smukus šalies gyventojų pajamų lygiui ir sugriežtinus verslo finansavimo sąlygas, vis daugiau gyventojų patyrė sunkumus gražinant būsto paskolas bankams, o verslo subjektai susidūrė su nemokumu. Dėl šios priežasties 2008 m. santykinai reikšmingai išaugo kredito draudimo išmokų, mokamų dėl būsto kredito negražinimo ir neatsiskaitymų tarp įmonių, lygis (DPK, 2009, p. 36). Tais metais ne gyvybės draudimo išmokos didėjo spartesniais tempais nei šio draudimo įmokos: ne gyvybės draudimo išmokų apimtys išaugo 26,6 proc., o šio draudimo įmokų suma – 15,7 proc.

Nors Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius dėl šalies ekonomikos sunkmečio susitraukė, kas reiškia, jog ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančios įmonės prisiėmė mažesnius įsipareigojimus, o tai turėjo sąlygoti ir mažesnę draudimo išmokų sumą, tačiau 2009 m. 29,6 proc. sumažėjus ne gyvybės draudimo įmokų apimčiai, šio draudimo išmokos išaugo net 10,1 proc. Šį augimą lėmė kredito draudimo išmokos, kurių bendra suma per metus išaugo net 5 kartus (DPK, 2010, p. 36). Pagrindinė kredito draudimo išmokų mokėjimo priežastis – neatsiskaitymai tarp verslo įmonių. Tai atskleidžia, kad draudimo vaidmuo yra itin svarbus, švelninant neigiamą finansų krizės poveikį tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims. Pažymėtina, jog draudimo įmonės, nors ir susidurdamos su finansiniais sunkumais, bet vis tiek mokėdamos sutartas išmokas, labai prisideda prie draudimo teikiamos naudos draudėjams atskleidimo.

2009 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje pasižymėjo ir tuo, kad tais metais išmokėjimų rodiklio reikšmė buvo didžiausia analizuojamu laikotarpiu. 2009 m. išmokėjimų rodiklis siekė net 78,8 proc. Tai reiškia, jog ne gyvybės draudimo išmokos buvo lygios 78,8 proc. visų ne gyvybės draudimo įmokų. Vėliau išmokėjimų rodiklio reikšmės palaipsniui sumažėjo ir 2014 m. siekė 59,9 proc. 2010 m. ne gyvybės draudimo įmonėms prisiėmus mažesnę rizikos apimtį, draudimo išmokų suma taip pat jau sumažėjo. Labiausiai šį sumažėjimą nulėmė kredito draudimo išmokų apimties kritimas 33 proc. (DPK, 2011, p. 37). 2011 m. didėjant naujų ne gyvybės draudimo sutarčių skaičiui, o taip pat ir ne gyvybės draudimo įmokų sumai, išaugo ir šio draudimo išmokų lygis. 2012 m. ne gyvybės draudimo išmokų apimties kritimą 6,2 proc. labiausiai lėmė reikšmingas pasėlių draudimo išmokų sumos sumažėjimas (Lietuvos bankas, 2013, p. 8). 2013 m. toliau plėtojantis ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriui, ne gyvybės draudimo išmokų suma išaugo 6,5 proc. 2014 m. pasižymėjo tuo, kad pokriziniu laikotarpiu šie metai buvo pirmieji, kai ne gyvybės draudimo išmokų augimo tempas (7,4 proc.) buvo spartesnis už šio draudimo įmokų augimo tempą (1 proc.). Ne gyvybės draudimo išmokų suma išaugo daugiausia dėl turto draudimo grupės išmokų beveik dvigubo padidėjimo, nulemta itin žemos turto draudimo grupės išmokų lyginamosios bazės 2013 m., kurie buvo ypač sėkmingi turto draudikams

(Lietuvos bankas, 2015, p. 4), o ne gyvybės draudimo įmokų sumos padidėjimas 2014 m. nebuvo ženklus dėl to, kad ne gyvybės draudimo įmonės, aršiai konkuruodamos tarpusavyje, sumažino ne gyvybės draudimo rūšių įkainius.

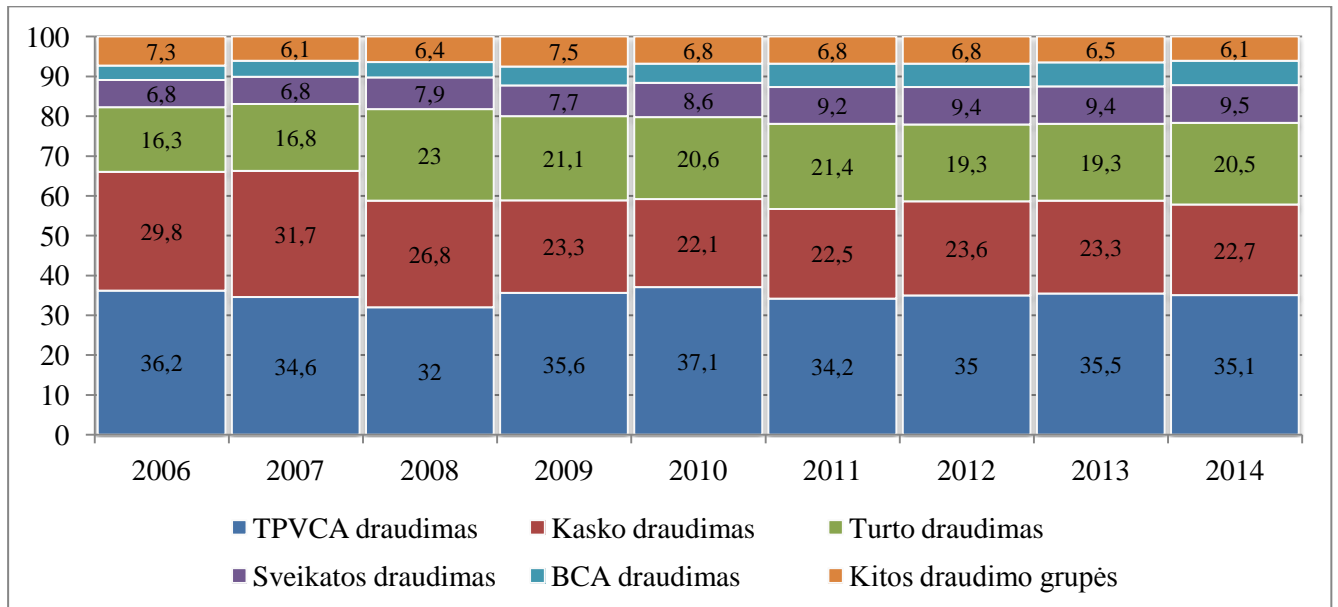
Svarbu pažymėti, jog apskritai ne gyvybės draudimo išmokų augimo tendencija yra būdinga visoms Vidurio ir Rytų Europos šalims (Swiss Re, 2011, p. 24). Tai neatsiejama ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi dalis, padedanti surasti balansą tarp draudėjo ir draudimo įmonės finansinių interesų. Draudimo išmokų didėjimo tendencija pavojinga gali būti tik tuo atveju, jeigu ne gyvybės draudikai nesugebėtų jų kompensuoti augančiais draudimo paslaugų tarifais (Linartas, 2013, p. 778).

Apibendrinant ne gyvybės draudimo išmokų dinamiką Lietuvoje 2006-2014 m., galima teigti, jog ne gyvybės draudimo išmokų apimtys augo 2006-2009 m. ir tik 2010 m., po dvejus metus trukusio ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos susitraukimo, ne gyvybės draudimo išmokų suma sumažėjo. Pagrindinė šio susitraukimo priežastis – mažesnė rizikos, kurią prisiėmė draudikai, apimtis. Vertinant finansų krizės poveikį ne gyvybės draudimo išmokų apimtims, pastebėta, kad 2009 m. draudimo išmokos vis dar augo nepaisant ženkliai sumažėjusių draudimo įmokų, dėl ko labai išaugo išmokėjimų lygis ir draudimo įmonių nuostolingumas. Kadangi 2011-2013 m. ne gyvybės draudimo įmokų apimties augimo tempai buvo šiek tiek spartesni nei išmokų, tad šiuo laikotarpiu ne gyvybės draudimo sektoriui buvo palankesnės sąlygos plėtrai, o ne gyvybės draudimo įmonės turėjo didesnes galimybes efektyviau vykdyti savo veiklą.

Ne gyvybės draudimo portfelio struktūros pokyčiai. Draudimo portfelio struktūros analizės naudingumas grindžiamas tuo, kad ji leidžia nustatyti, kokią dalį portfelyje sudaro ekonomikos pokyčiams jautrūs draudimo produktai, ir įvertinti šalies draudimo rinkos tikėtinus pasikeitimus skirtingais ekonomikos raidos etapais, t. y. šios analizės rezultatai yra svarbūs siekiant atskleisti šalies draudimo paslaugų rinkos elgsenos kitimo tendencijas.

Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio struktūra pagal pasirašytas įmokas pateikta 13 pav. Kaip matyti šiame paveiksle, Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje dominuoja šios trys ne gyvybės draudimo grupės: transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis (toliau – TPVCAP) draudimas (1), sausumos transporto priemonių, išskyrus geležinkelio transporto priemones, draudimas (2) ir turto draudimas (3). Šios trys draudimo paslaugų grupės analizuojamu laikotarpiu sudarė apie 80 proc. visų Lietuvoje pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų. Taigi Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų sektorius pasižymi itin aukštu koncentracijos lygiu, kas reiškia, jog reikšmingas kurio nors iš minėtų trijų draudimo produktų apimties pasikeitimas turėtų didelės įtakos visai ne gyvybės draudimo rinkai. Jeigu prie trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių pridėtumėme dar dvi – sveikatos draudimą (4) ir bendrosios civilinės atsakomybės (toliau – BCA) draudimą (5), tai ne gyvybės draudimo rinkos koncentracija padidėtų nuo 80 iki 93 proc. Tai rodo, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelis nėra labai struktūrizuotas – jo pagrindą sudaro tik penki ne gyvybės draudimo

produktai. Taip pat svarbu pažymėti, jog visą analizuojamą laikotarpį daugiau nei trečdalį visų pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų sudarė TPVCAP draudimas, kuris pagal įstatymą yra privalomas. Santykinai didelės privalomojo draudimo apimtys atskleidžia, jog Lietuvoje vis dar nėra pakankamai susiformavusi ne gyvybės draudimo produktų vartojimo kultūra, t. y. tiek gyventojams, tiek verslo subjektams draudimo paslaugos nėra plačiai naudojamas rizikos valdymo būdas.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 73 ir Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką

13 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų struktūra pagal draudimo grupes 2006-2014 m., proc.

Nagrinėjant Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos struktūrinius pokyčius 2006-2014 m., galima pastebėti, jog trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių koncentracija, lyginant su visu šalies ne gyvybės draudimo sektoriumi, pamažu mažėja. Didžiausi pokyčiai įvyko 2009 ir 2011 m., kai trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių koncentracija sumažėjo atitinkamai 1,8 ir 1,7 proc. punkto. 2009 m., pasižymėjusiais nepalankia verslui aplinka, aukštu nedarbo lygiu ir sumažėjusiu ūkio subjektų mokumu, šis koncentracijos sumažėjimo pokytis įvyko dėl trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių pasirašytų įmokų reikšmingo smukimo: lyginant su 2008 m., TPVCAP draudimo apimtys sumažėjo 21,7 proc., turto draudimo – 35,4 proc., o kasko draudimo – net 38,9 proc. (žr. 1 priedą). 2009 m. smuko visų ne gyvybės draudimo grupių, išskyrus finansinių nuostolių ir geležinkelio transporto priemonių draudimo, apimtys – per šiuos metus Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka susitraukė 29,6 proc. (žr. 10 pav.). Taip pat svarbu pažymėti, jog šalies ūkio nuosmukis ypač neigiamai paveikė šalies komercinio draudimo sektorių. Prieš ekonomikos sunkmetį Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka buvo labiau priklausoma nuo verslo subjektų nei nuo gyventojų. Dėl to, reikšmingai susitraukus statybos sektoriui, sumažėjus eksporto apimtims bei transporto ir pervežimų

veiklų aktyvumui, verslo draudimo rinka stipriai susitraukė (DPK, 2010, p. 7). Labiausiai išsiskiria kredito draudimo grupė: 2009 m. naujų sutarčių beveik nebuvo sudaroma, o išmokos pagal anksčiau sudarytas sutartis pradėjo sparčiai augti (DPK, 2010, p. 35). 2009 m. kredito draudimo pasirašytų įmokų apimtis smuko 28,7 proc., o 2010 m. – net 56,5 proc.

2011 m. trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių koncentracija labiausiai sumažėjo dėl to, kad reikšmingai išaugo kitų (daugiausia komercinio) draudimo rūšių įmokų apimtys: augantis verslo aktyvumas lėmė tai, jog pasirašytų BCA draudimo įmokų suma, lyginant su 2010 m., padidėjo net 39,5 proc., vežamų krovinių draudimo įmokų buvo pasirašyta 20,6 proc. daugiau, o sveikatos draudimo įmokų – 20,4 proc. daugiau. Per finansų krizę labiausiai nukentėjusi kredito draudimo grupė taip pat pasižymėjo ypatingai sparčiu augimu: šioje grupėje per 2011 m. buvo pasirašyta net 37,8 proc. daugiau draudimo įmokų. 2011 m. pasirašytų įmokų augimas pastebimas visose ne gyvybės draudimo grupėse, išskyrus laivų ir skraidymo aparatų draudimą, tačiau šių draudimo rūšių dalys bendrame Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelyje nėra didelės, todėl pasirašytų įmokų mažėjimas minėtose dvejose draudimo grupėse neturėjo įtakos bendrai augimo tendencijai. 2012-2014 m. laikotarpiu Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio struktūra pasižymėjo pastovumu, t. y. atskiros ne gyvybės draudimo grupės augo panašiais tempais, todėl šių draudimo grupių pasiskirstymas pagal pasirašytas įmokas kito tik labai nežymiai.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos struktūros kitimo analizė taip pat atskleidė, jog nagrinėjamu laikotarpiu pamažu didėja sveikatos draudimo ir BCA draudimo grupių lyginamasis svoris bendrame Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelyje. Sveikatos draudimo paklausos augimas gali būti siejamas su tuo, kad darbdaviai šį draudimą vis dažniau naudoja kaip darbuotojų motyvavimo priemonę. BCA draudimo populiarumo didėjimą sąlygojo po ekonomikos sunkmečio suaktyvėjęs verslo sektorius: ekonomikos nuosmukio laikotarpiu patys prisiėmę didelę dalį rizikų, pastaraisiais metais šias rizikas noriai perduoda draudimo įmonėms.

Kalbant apie šalies gyventojų segmentą, atkreiptinas dėmesys, jog palyginus su Vakarų Europos šalimis, kuriose maždaug tik penktadalis gyventojų nesinaudoja būsto draudimo paslaugomis, Lietuvos turto draudimo sektorius vis dar labai atsilieka: šioje šalyje tik šiek tiek mažiau nei pusė gyventojų yra apdraudę savo būstą. Šią susiklosčiusią situaciją galima paaikškinti tuo, jog Lietuvoje yra neišvystyta draudimo produktų vartojimo kultūra, o gyventojų perkamoji galia yra maža. Nepaisant to, turto draudimo grupės apimtys palaipsniui plečiasi ir artimiausiu laikotarpiu turėtų dar didėti, nes augant turto vertei ir didėjant suvokimui apie draudimo produktų teikiamą naudą, vis daugiau šalies gyventojų turėtų nuspręsti apdrausti savo būstą ir tokiu būdu apsisaugoti nuo netikėtų finansinių nuostolių.

Taigi, išnagrinėjus Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio struktūrą, galima daryti išvadą, jog 2006-2014 m. dominuojančią poziciją, t. y. daugiau nei trečdalį viso portfelio, užėmė TPVCAP draudimas, taip pat reikšmingą lyginamąjį svorį visame ne gyvybės draudimo portfelyje turėjo kasko ir

turto draudimo grupės – šių trijų draudimo grupių koncentracija analizuojamu laikotarpiu siekė apie 80 proc. Tai reiškia, jog Lietuvoje šios ne gyvybės draudimo grupės yra jautriausios verslo ciklams, todėl jaunėjant Lietuvos automobilių parkui ir didėjant lizinguojamų automobilių skaičiui, augant gyventojui perkamajai galiai bei draudimo paslaugų naudos suvokimui, tikėtina, jog šių draudimo grupių apimtys pagal pasirašytas įmokas plėsis. Atsižvelgiant į trijų didžiausių ne gyvybės draudimo grupių kitimo perspektyvas, panašiai turėtų keistis ir visa Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka.

Vertinant finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio struktūrai, galima teigti, jog pasikeitusi ekonominė aplinka iš esmės neturėjo didelių pokyčių: trys dominuojančios draudimo grupės išliko tos pačios, o jų bendra užimama rinkos dalis sumažėjo tik nežymiai. Iš trijų lyderių pagal pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas labiausiai neigiamai finansų krizės paveikta buvo kasko draudimo rūšis.

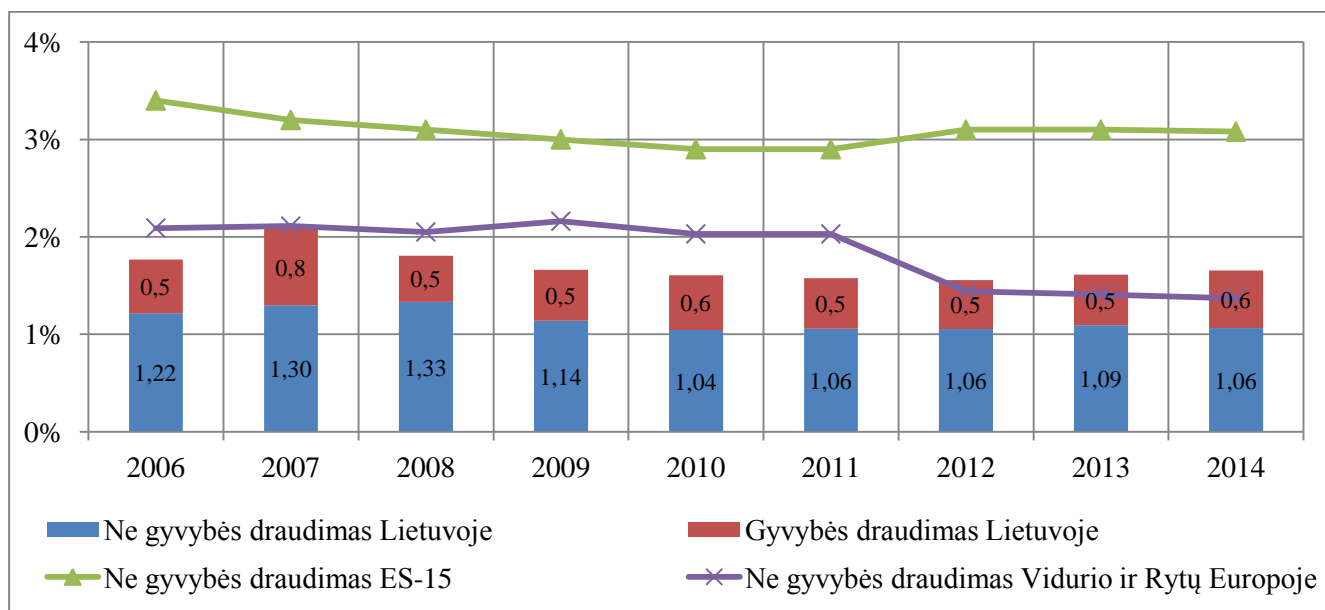
3.2. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos skvarbos ir tankio pokyčių vertinimas

Atliekant šalies draudimo sistemos raidos kryptių ir dabartinės situacijos analizę, nepakanka įvertinti draudimo šakų pasiskirstymą bendrame draudimo paslaugų sektoriuje, pasirašytų draudimo įmokų bei jų struktūros ir išmokų pokyčius tam tikru laikotarpiu – taip pat labai svarbu išnagrinėti draudimo rinkos išsivystymo lygį ir plėtojimosi galimybes charakterizuojančius santykinius rodiklius bei jų dinamiką skirtingais šalies ekonomikos vystymosi laikotarpiais.

Ne gyvybės draudimo prasiskverbimas. Ne gyvybės draudimo skvarba yra išreiškiama per ataskaitinį laikotarpį pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų sumos šalies BVP to meto kainomis procentine dalimi. Išanalizavus šio rodiklio reikšmes ir jų kitimą tam tikru laikotarpiu, galima įvertinti ne gyvybės draudimo verslo raidą ir jo vaidmenį šalies ekonomikoje bei palyginti ne gyvybės draudimo reikšmę skirtingose šalyse. Lietuvos ir vidutinių Europos šalių ne gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklio reikšmių dinamika 2006-2014 m. pateikiama 14 pav.

Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklio dinaminis tyrimas parodė, kad ne gyvybės draudimo veiklos reikšmė šalies ekonomikoje analizuojamu laikotarpiu išliko pakankamai vienoda. Tai reiškia, kad ne gyvybės draudimo paslaugų rinka plėtojasi panašiais tempais kaip ir visas šalies ūkis ir jos svarbumas 2006-2014 m. reikšmingai nepakito. Ne gyvybės draudimo skvarba pamažu didėjo iki 2008 m., per 2009 m. sumažėjo nuo 1,33 iki 1,14 proc., o nuo 2010 m. išlaikė pastovų lygį ir sudarė apie 1,1 proc. 2009 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimas sumažėjo dėl to, kad šalies BVP sumažėjo mažiau nei pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų suma. Vėlesniais metais Lietuvos BVP ir ne gyvybės draudimo apimtys išlaikė panašų augimo tempą, dėl ko ne gyvybės draudimo verslo šalies ekonomikoje svarba kito tik labai nežymiai.

Svarbu pažymėti, jog Lietuvos gyvybės draudimo rinkos reikšmė šalies ekonomikoje dar mažesnė nei ne gyvybės draudimo rinkos – pagal draudimo prasiskverbimo rodiklį gyvybės draudimo sektoriaus išsivystymo lygis yra maždaug dvigubai mažesnis nei ne gyvybės draudimo (žr. 14 pav.). Ekonomiškai išsivysčiusiose ES valstybėse narėse vyrauja priešingos tendencijos: šių šalių ekonomikose gyvybės draudimo veikla užima reikšmingesnę vietą nei ne gyvybės draudimo. Pavyzdžiui, 2014 m. ES-15 valstybėse narėse gyvybės draudimo skvarba siekė 6,03 proc., o ne gyvybės draudimo – 3,08 proc. (Swiss Re, 2015, p. 34).

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 70; Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką; Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis; Swiss Re, 2007, p. 5; Swiss Re, 2008, p. 33; Swiss Re, 2009, p. 35; Swiss Re, 2010, p. 29; Swiss Re, 2011, p. 31; Swiss Re, 2012, p. 31; Swiss Re, 2013, p. 33; Swiss Re, 2014, p. 34; Swiss Re, 2015, p. 34.

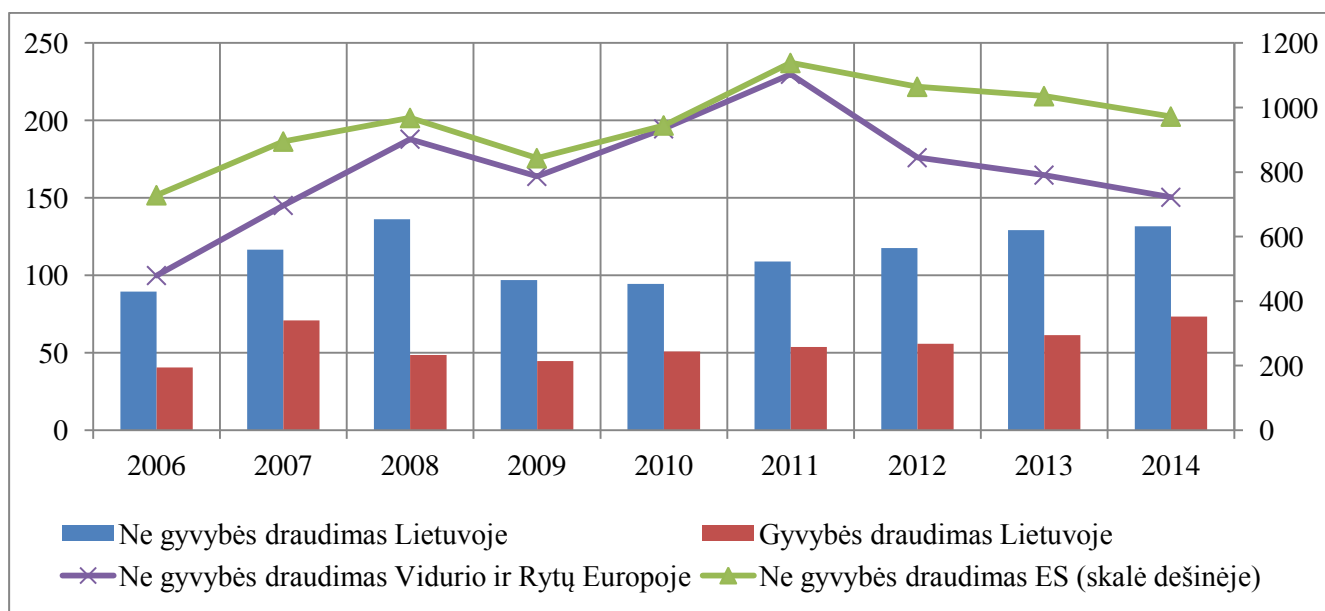
14 pav. Draudimo prasiskverbimo rodiklis Lietuvoje ir ES šalyse 2006-2014 m., proc.

Lyginant Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklį su kitomis ES valstybėmis narėmis, galima teigti, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų verslas vis dar nėra pakankamai išvystytas. 2011 m. išaugęs ne gyvybės draudimo įmokų lygis rodo teigiamus pokyčius, tačiau pagal ne gyvybės draudimo skvarbą Lietuva dar labai atsilieka nuo ES šalių: analizuojamu laikotarpiu ES valstybėse narėse ne gyvybės draudimo aktyvumas ekonomikoje sudarė vidutiniškai 3,3 proc. BVP, kai tuo tarpu Lietuvoje – tik 1,1 proc. BVP. Kitaip tariant, Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimas yra pasiekęs tik trečdalį ES šalių ne gyvybės draudimo prasiskverbimo vidurkio. 2013 m. Lietuva pagal ne gyvybės draudimo skvarbos rodiklį tarp 28 ES valstybių narių užėmė 26 vietą, pralenkdama tik Latviją ir Rumuniją (CEA, 2014). Kita vertus, lyginant Lietuvos ir viso Vidurio bei Rytų Europos regiono ne gyvybės draudimo prasiskverbimo rodiklio reikšmes, pastebima, jog atotrūkis tarp šių šalių yra mažesnis. Pavyzdžiui, 2014 m. Vidurio ir Rytų Europos regione ne gyvybės

draudimo reikšmingumas kiekvienos šalies ekonomikoje vidutiniškai sudarė 1,37 proc. (Swiss Re, 2015, p. 34), o Lietuvoje – 1,06 proc.

Vis dėlto reikėtų pažymėti, jog draudimo skvarbos rodiklis nėra tikslus matas siekiant palyginti draudimo veiklos išplėtojamą ir mastą skirtingose valstybėse, nes mažesnės šio rodiklio reikšmės dar nebūtinai reiškia, kad šalies draudimo veiklos lygis yra žemesnis, o tik atspindi mažesnę draudimo verslo reikšmingumą tos valstybės ekonomikoje. Dėl to būtinas kito santykinio rodiklio – draudimo tankio – įvertinimas.

Ne gyvybės draudimo tankis. Ne gyvybės draudimo tankis, atspindintis šalies gyventojui tenkantį ne gyvybės draudimo įmokų dalį, apibūdina šalies ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriaus mastą bei potencialą ir įgalina palyginti šio draudimo verslo plėtimosi mastą skirtingose valstybėse. Lietuvos ir vidutinių ES šalių ne gyvybės draudimo tankio rodiklio reikšmių dinamika 2006-2014 m. pateikiama 15 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 70; Lietuvos banko 2011-2014 m. mėnesinę veiklos statistiką; Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis; Swiss Re, 2007, p. 5; Swiss Re, 2008, p. 33; Swiss Re, 2009, p. 35; Swiss Re, 2010, p. 29; Swiss Re, 2011, p. 31; Swiss Re, 2012, p. 31; Swiss Re, 2013, p. 33; Swiss Re, 2014, p. 34; Swiss Re, 2015, p. 34.

15 pav. Draudimo tankio rodiklis Lietuvoje ir ES šalyse 2006-2014 m., EUR

Kaip matyti 15 pav., Lietuvoje ne gyvybės draudimo tankis 2006-2008 m. pasižymėjo sparčiu augimo tempu: 2006 m. statistinis Lietuvos gyventojas ne gyvybės draudimo produktams įsigyti skyrė 89,5 EUR, o 2008 m. – jau 136,2 EUR, t. y. 2007-2008 m. laikotarpiu ne gyvybės draudimo įmokų, kurios vidutiniškai tenka vienam šalies gyventojui, suma išaugo net 52,1 proc. Kadangi vidutiniškai vis daugiau lėšų buvo skiriama ne gyvybės draudimo įsigijimui, tai galima teigti, jog šiuo laikotarpiu Lietuvos gyventojai galimai vis labiau domėjosi ne gyvybės draudimo įmonių teikiamomis paslaugomis.

Susiklosčius nepalankiai ekonominei situacijai, gyventojai vis mažiau lėšų pradėjo skirti ne gyvybės draudimo paslaugų įsigijimui, todėl 2009 m. ne gyvybės draudimo įmokų suma smuko 29,6 proc., dėl ko atitinkamai sumažėjo ir ne gyvybės draudimo tankis nuo 136,2 iki 96,9 EUR. 2010 m. vangiai atsigaunant šalies ekonomikos sritims, susijusioms su ne gyvybės draudimo rinka, pavyzdžiui, statybos sektoriui, ūkio subjektams nebuvo didelio akstino ieškoti apsaugos, kurią suteikia ne gyvybės draudimo produktai. Dėl nepalankių darbo rinkos rodiklių Lietuvos gyventojų aktyvumas perkant ne gyvybės draudimo paslaugas taip pat nebuvo didelis (DPK, 2011, p. 35). Tai lėmė, jog 2010 m. ne gyvybės draudimo tankio rodiklis dar šiek tiek sumažėjo ir siekė 94,4 EUR.

Situacija pasikeitė 2011 m., kuomet statistinio Lietuvos gyventojų pinigų suma, skiriama ne gyvybės draudimo produktams įsigyti, išaugo 15,4 proc. Augimo tendencija tęsėsi ir 2012-2014 m.: per šį laikotarpį ne gyvybės draudimo tankis padidėjo nuo 117,7 iki 131,6 EUR, kas rodo, jog palaipsniui augo ir ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygis. Nepaisant to, 2014 m. vis dar nebuvo pasiektas prieš pasaulinę finansų krizę buvęs Lietuvos ne gyvybės draudimo sistemos išsivystymo lygis.

Svarbu pažymėti, jog Lietuvos gyvybės draudimo tankis yra gerokai mažesnis nei ne gyvybės draudimo. Analizuojamu laikotarpiu statistinis Lietuvos gyventojas vidutiniškai išleido 55,5 EUR gyvybės draudimui ir tai sudarė tik trečdalį visų jo piniginių lėšų, skirtų draudimo paslaugų įsigijimui. ES valstybėse narėse pastebima priešinga tendencija: šiose šalyse didesnė lėšų, skirtų draudimo apsaugai įsigyti, dalis išleidžiama gyvybės draudimui. Palyginimui, 2014 m. ES valstybių narių gyvybės draudimo sektoriaus tankis sudarė apie 1,6 tūkst. EUR, o ne gyvybės draudimo – apie 1 tūkst. EUR (Swiss Re, 2015, p. 34). Taigi 2014 m. ES šalyse gyvybės draudimo paslaugoms buvo išleidžiama 61,4 proc. visų draudimo produktams skirtų piniginių lėšų.

Lietuvos ir kitų ES šalių ne gyvybės draudimo tankio lyginamoji analizė atskleidė, jog nors 2011-2014 m. Lietuvoje ne gyvybės draudimo įmokų, tenkančių vienam šalies gyventojui, suma išaugo 20,8 proc., o ES valstybėse narėse – vidutiniškai 11,4 proc., Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka vis dar labai atsilieka nuo ES šalių. Tai patvirtina ir ne gyvybės draudimo tankio rodiklio analizuojamo laikotarpio pradžioje ir pabaigoje palyginimas: per 2007-2014 m. Lietuvos statistinio gyventojų skiriama pinigų suma ne gyvybės draudimo paslaugoms įsigyti suma padidėjo 42,1 EUR, kai tuo tarpu ES šalyse ši pinigų suma išaugo 110 EUR. Tai rodo, jog analizuojamu laikotarpiu atsilikimo apimtys tik padidėjo, o atotrūkis tarp Lietuvos ir kitų ES valstybių narių ne gyvybės draudimo sistemų išaugo. Lyginant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos tankį su Vidurio ir Rytų Europos šalių, pastebima, jog atsilikimas nėra toks didelis. 2007-2014 m. Vidurio ir Rytų Europos regiono gyventojas ne gyvybės draudimo paslaugoms vidutiniškai išleisdavo 168,1 EUR, o Lietuvos gyventojas – 113,4 EUR. Taip pat svarbu pažymėti, jog atotrūkis tarp šių valstybių 2012-2014 m.

sumažėjo, nes Lietuvoje ne gyvybės draudimo įmokų augimo tempas buvo spartesnis nei Vidurio ir Rytų Europoje.

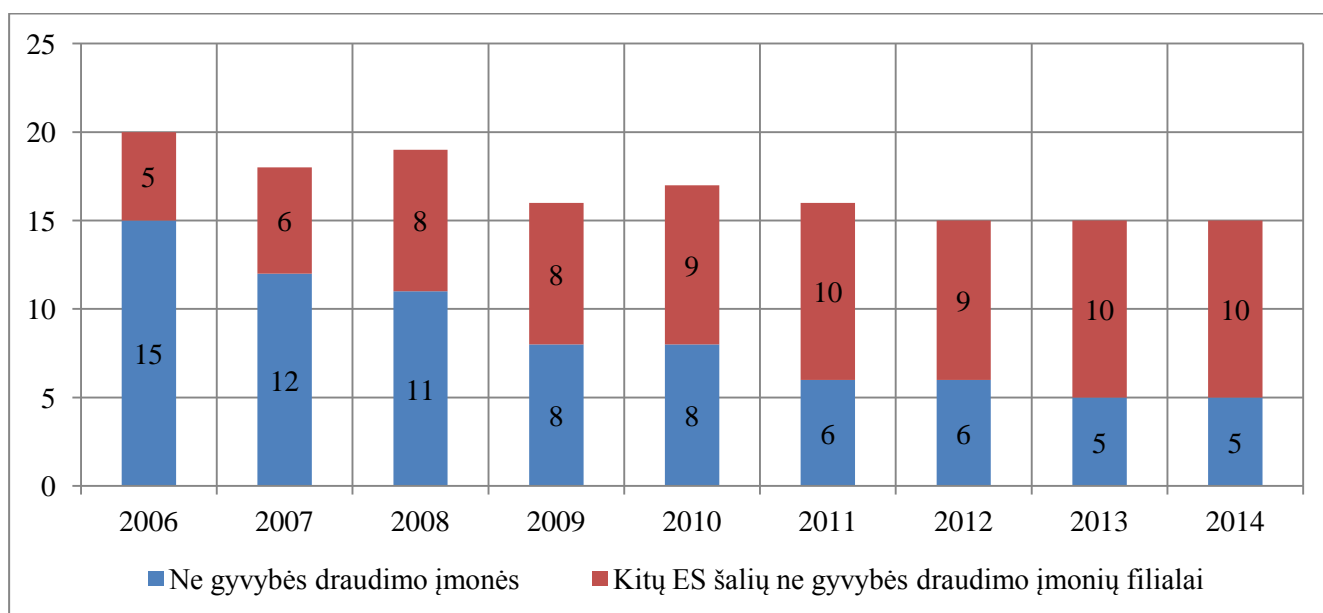
Apibendrinant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygio 2007-2014 m. analizę, galima daryti išvadą, jog ne gyvybės draudimo sektorius yra glaudžiai susijęs su kitomis šalies ekonomikos šakomis, todėl prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, Lietuvos ne gyvybės draudimo išsivystymo lygis pagal draudimo prasiskverbimo ir tankio rodiklius taip pat sumažėjo (ne gyvybės draudimo rinkos skvarba susitraukė šiek tiek daugiau nei penktadaliu, o tankis – beveik trečdaliu). Po ekonomikos nuosmukio atsigaunant šalies ūkiui, ne gyvybės draudimo reikšmingumas Lietuvos ekonomikoje ir statistinio gyventojų ne gyvybės draudimo paslaugoms išleidžiama pinigų suma pradėjo didėti, tačiau su vėlavimu, palaiptai, nes gerėjant ūkio subjektų finansinėms galimybėms, juridiniai asmenys pirmiausia savo dėmesį skiria kapitalo bazės stiprinimui, o gyventojai – pirmo būtinumo poreikių tenkinimui, ir tik po to jie savo lėšas naudoja įsigyjant draudimo apsaugą. Svarbu pažymėti, kad ne gyvybės draudimo skvarba vis dar negrįžo į prieškrizinį lygį. Priešinga situacija yra su ne gyvybės draudimo tankio rodikliu: 2014 m. statistinio šalies gyventojų išleidžiama pinigų suma ne gyvybės draudimo paslaugoms įsigyti buvo beveik pasiekusi 2008 m. lygį.

Lietuvos ir kitų ES valstybių narių ne gyvybės draudimo sektorių išsivystymo lygio 2007-2014 m. lyginamoji analizė atskleidė, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka vis dar labai atsilieka nuo ES valstybių narių: 2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimas sudarė dar tik trečdalį ES šalių ne gyvybės draudimo prasiskverbimo vidurkio, o ne gyvybės draudimo tankio rodiklio skaitinė reikšmė buvo daugiau nei 7 kartus mažesnė, palyginus su ES šalių vidurkiu. Lietuva atsilieka ir nuo Vidurio ir Rytų Europos valstybių, tačiau ne gyvybės draudimo rinkų išsivystymo skirtumai tarp šių šalių yra gerokai mažesni. Tokią situaciją lemia analizuotų valstybių ekonomikos raidos ir vystymosi, pragyvenimo lygio, šalies gyventojų poreikių, draudimo produktų kainų ypatybių skirtumai. Be to, svarbu pažymėti, jog Lietuva buvo sovietinė respublika, kurioje draudimo paslaugų vartojimo tradicijos nebuvo puoselėjamos, kai tuo tarpu Vakarų Europos šalyse draudimo apsaugos įsigijimas yra savaime suvokiamas dalykas, todėl šiame regione draustis ir tokiu būdu finansiškai apsaugoti draudžiamųjų įvykių atveju yra įprasta. Kita vertus, nedidelis Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymas rodo, jog augant kitiems verslo sektoriams ir gyventojų perkamajai galiai, didėjant draudimo produktų mokiami paklausai, ne gyvybės draudimo sektorius turi realių galimybių plėtrai ilgalaikeje perspektyvoje. Be to, kadangi Lietuvos gyvybės draudimo rinka pagal draudimo skvarbos ir tankio rodiklius yra mažiau išvystyta nei ne gyvybės draudimo, tai jos augimas turėtų būti didesnis ir spartesnis – ilgalaikeje perspektyvoje Lietuvos gyventojas didžiąją lėšų, skirtų draudimo paslaugoms įsigyti, dalį turėtų pradėti skirti gyvybės draudimui, t. y. Lietuvoje, kaip ir Vakarų Europos valstybėse, gyvybės draudimas turėtų tapti vyraujančia draudimo šaka.

3.3. Konkurencijos ir koncentracijos pokyčių Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje vertinimas

Konkurencija turi įtakos šalies draudimo sistemos efektyvumui, draudimo produktų kokybei, inovacijų įgyvendinimui ir kt., todėl konkurencijos lygio nustatymas yra itin svarbus analizuojant šalies draudimo paslaugų sektoriaus raidą ir jos kryptis bei nustatant, kokią įtaką šalies ekonominės aplinkos pasikeitimai daro šalies konkurencinei aplinkai bei kaip tai paveikia visą šalies draudimo sektorių. Šiame darbe Lietuvos ne gyvybės draudimo teikėjų rinkoje esančios konkurencijos analizavimas paremtas ne gyvybės draudikų skaičiaus kitimo ir šios rinkos koncentracijos koeficientų vertinimu.

Ne gyvybės draudimo rinkos dalyvių skaičiaus dinamika. Nagrinėjant draudikų skaičiaus pokyčius šalyje, galima nustatyti ir įvertinti šio kitimo tendencijas bei konkurencijos stiprumą. Ne gyvybės draudimo paslaugų teikėjų skaičiaus dinamika Lietuvoje 2007-2014 m. pateikiama 16 pav.

Šaltiniai: DPK, 2008, p. 14; DPK, 2009, p. 34 ; Lietuvos statistikos departamentas, 2010, p. 35; Lietuvos statistikos departamentas, 2011 p. 35; Lietuvos statistikos departamentas, 2013, p. 38; Lietuvos statistikos departamentas, 2015, p. 36.

16 pav. Ne gyvybės draudimo rinkos dalyvių skaičiaus dinamika 2006-2014 m., vnt.

Kaip atspindi 16 pav., Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu vyrauja ne gyvybės draudimo įmonių skaičiaus mažėjimo tendencija: nuo 2006 iki 2014 m. ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje veikiančių ne gyvybės draudimo įmonių skaičius sumažėjo dviem trečdaliais. Mažėjantis ne gyvybės draudimo rinkos dalyvių skaičius lemia prielaidą, jog koncentracija šiame sektoriuje yra ganėtinai didelė, todėl draudikai, siekdami išlaikyti užimamą rinkos dalį, priversti aršiai tarpusavyje konkuruoti. Ne gyvybės draudimo įmonių skaičiaus mažėjimas taip pat atskleidžia ne gyvybės draudimo sektoriaus raidos pokyčius: auganti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka tapo patraukli užsienio draudikams,

todėl išaugo ES valstybių narių draudikų, turinčių teisę vykdyti ne gyvybės draudimo veiklą, filialų skaičius (2014 m. Lietuvoje įsteigtų kitų ES šalių ne gyvybės draudikų filialų buvo dvigubai daugiau nei 2006 m.). ES šalių draudimo įmonių filialų skaičiaus didėjimas Lietuvoje taip pat siejamas su vietinių draudimo įmonių bandymais ieškoti efektyvesnių veiklos būdų (DPK, 2009, p. 34). Pavyzdžiui, siekiant kapitalo valdymo optimizavimo, veiklos pelningumo padidinimo, vienoje iš Baltijos šalių įsteigiama viena kompanija, o kitose dviejose valstybėse paslaugos teikiamos per filialus, perėmusius prieš vienos kompanijos įsteigimą savarankiškai veiklą vykdžiusių įmonių teises ir pareigas. Draudikų sprendimai reorganizuoti veiklą ir paslaugas toliau teikti per kitos ES šalies filialą, įsteigtą Lietuvoje, o taip pat naujų draudimo įmonių atėjimas lemia ES valstybių narių draudimo įmonių įtakos Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje didėjimą. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2014 m. ES šalių draudimo įmonių filialų dalis sudarė 47,1 proc. visos Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos. Palyginimui, 2006 m. ši dalis siekė 1,7 proc., 2010 m. – 19,6 proc. (DPK, 2011, p. 71).

Prieš ekonomikos nuosmukį vis didesnė Lietuvos gyventojų dalis pradėjo naudotis draudimo paslaugomis ne vien tik siekdami apsaugoti savo turimą turtą, bet ir tikėdamiesi, jog draudžiamąjį įvykių atveju jiems laiku ir tinkamai bus atlyginti nuostoliai ir šio įvykių pasekmės bus, kiek galima, mažiau juntamos. Taigi gyventojai vis didesnę dėmesį pradėjo skirti teikiamų draudimo paslaugų kokybei. Dėl išaugusios draudimo paslaugų paklausos ir didesnio vartotojų reiklumo ne gyvybės draudikai, iki tol daugiausia tarpusavyje konkuravę mažindami draudimo paslaugų kainas, turėjo pakeisti konkurencijos formą ir pradėti labiau orientuotis į geresnį draudėjų poreikių patenkinimą (DPK, 2008, p. 36).

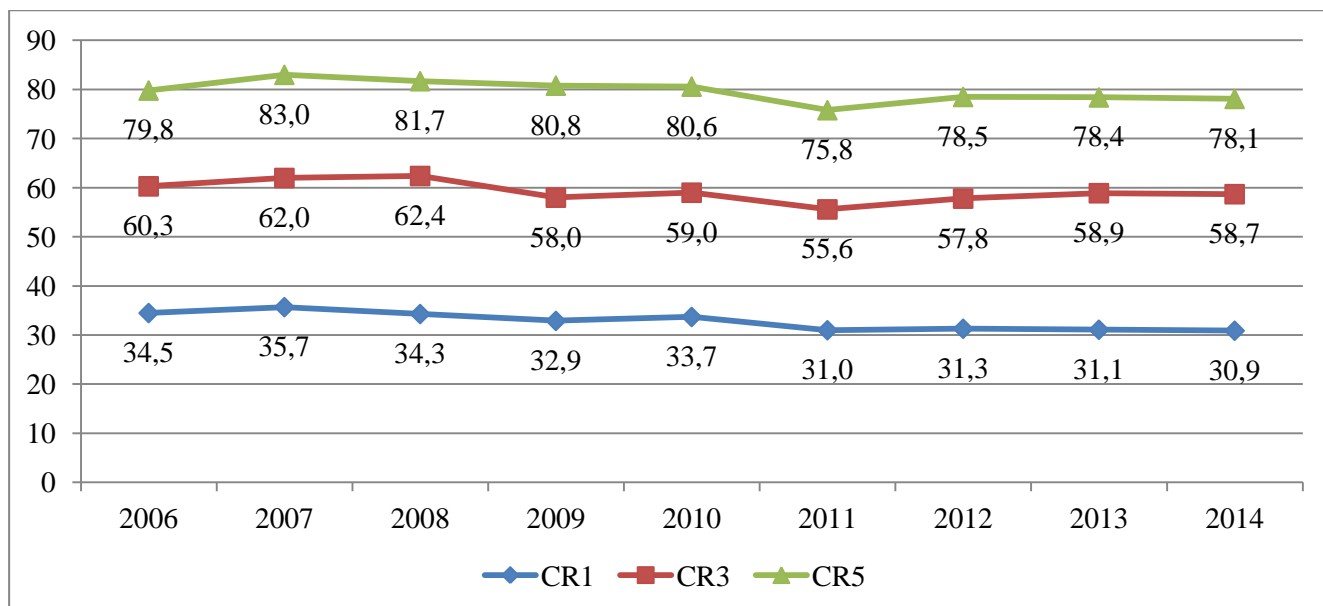
Lietuvos ekonomikos smukimas ir ūkio subjektų nemokumo atvejų padidėjimas lėmė tai, jog 2008 m. antroje pusėje aplinka ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriui tapo itin nepalanki. Neigiami verslo aplinkos pokyčiai dar labiau sustiprino konkurenciją tarp ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių, kurios, siekdamos išsaugoti užimamą rinkos dalį, turėjo priimti neatidėliotinus sprendimus, tačiau šiems sprendimams kartais trūko pagrįstumo bei adekvatumo prisiimamai rizikai. Recesijos laikotarpiu sumažėjus ne gyvybės draudimo paslaugų paklausai, ne gyvybės draudimo įmonės dėl klientų konkuravo siūlydamos jiems naujus draudimo produktus, kuriems buvo būdinga mažesnė kaina ir mažesnis prisiimamos rizikos laipsnis. Ne gyvybės draudikai taip pat peržiūrindavo sudarytų draudimo sutarčių sąlygas, tokiu būdu siekdamos išlaikyti jau esamus klientus (DPK, 2011, p. 13). Intensyvi konkurencija, mažinant draudimo produktų kainas, bei vis augančios klientų aptarnavimo sąnaudos lėmė tai, jog kai kuriose draudimo grupėse nebuvo padengiamos draudimo įmonių patiriamos sąnaudos, o pajamų iš draudimo įmokų augimas buvo lėtas.

2008-2010 m. laikotarpiu Lietuvoje registruotų ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius sumažėjo nuo 11 iki 8 (veiklos licencija panaikinta DUAB „Baltijos garantas“ dėl

reikiamo dydžio minimalaus garantinio fondo nesuformavimo, reorganizuota ADB „RESO Europa“, prijungiant ją prie AAS „Gjensidige Baltic“, ir AB „IF draudimas“, prijungiant ją prie AS „If Eesti Kindlustus“). Ne gyvybės draudimo įmonių skaičiaus mažėjimo tendencija Lietuvoje tęsėsi ir vėlesniais metais: 2011 m. reorganizavus UAB „BTA draudimas“, prijungiant ją prie Latvijoje registruotos AAS „BTA“, ir reorganizavus ADB „Seesam Lietuva“, prijungiant ją prie Estijoje registruotos „Seesam Insurance AS“, Lietuvoje įregistruotų ne gyvybės draudimo įmonių skaičius sumažėjo iki 6, o 2013 m. susijungus ADB „ERGO Lietuva“ bei Latvijoje ir Estijoje veiklą vykdžiusiems dviem šios grupės įmonėms į naują Estijoje registruotą Europos bendrovę ERGO Insurance SE, ne gyvybės draudimo įmonių skaičius Lietuvoje sumažėjo iki 5. Taigi kuo toliau, tuo mažiau Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus raida gali būti siejama su vietinio kapitalo naudojimu.

Kita vertus, draudimo įmonių skaičiaus mažėjimo tendencija būdinga ne tik Lietuvai: jau daugiau nei dešimtmetį ES valstybėse narėse draudimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius nuolat mažėjo dėl susijungimų ir įsigijimų, sparčių liberalizacijos procesų ir reguliavimo apimties pasikeitimų (CEA, 2011, p. 31). Tokią tendenciją galima paaiškinti siekimu sutelkti kuo daugiau rizikų vienoje draudimo kompanijoje, kas jai suteikia galimybę sumažinti rizikoms padengti būtiną kapitalo kiekį ir tokiu būdu daugiau sužinoti tam tikro regiono rinkos elgsenos ypatybes. Dėl šios priežasties draudimo įmonių sujungimai, leidžiantys ženkliai sumažinti sąnaudas ir efektyviau vykdyti rizikos valdymą, yra plačiai naudojama strategija draudimo rinkoje (Lezgovko, Lastauskas, 2008, p. 134).

Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracija. Koncentracijos pokyčiai yra vieni iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių draudimo sektoriaus konkurencijos lygį ir atskirų draudimo įmonių poveikį visai šalies draudimo rinkai, todėl, siekiant atlikti koncentracijos procesų Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriuje įvertinimą, pirmiausia svarbu nustatyti šio sektoriaus koncentracijos laipsnį ir jo kitimo tendencijas. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos koncentracijos, kurią apibūdina CR1, CR3 ir CR5 rodikliai, lygio dinamika 2006-2014 m. pateikta 17 pav.

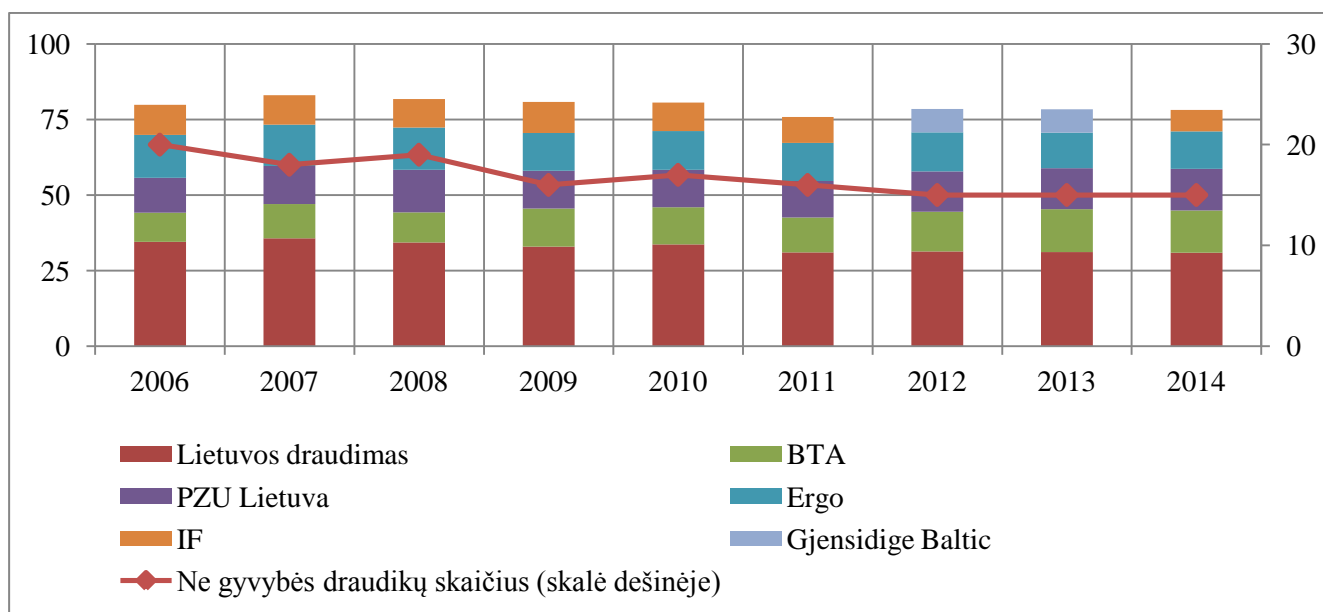
Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2007, p. 24; DPK, 2008, p. 36; DPK, 2009, p. 34; DPK, 2010, p. 34, DPK, 2011, p. 35; Lietuvos bankas, 2012, p. 9; Lietuvos bankas, 2013, p. 8; Lietuvos bankas, 2014, p. 8; Lietuvos bankas, 2015, p. 4.

17 pav. Ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos koeficientai 2006-2014 m., proc.

Kaip matyti 17 pav., 2006-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka pagal trijų didžiausių ne gyvybės draudikų (CR3) užimamą rinkos dalį gali būti vertinama kaip itin koncentruota – analizuojamu laikotarpiu trys didžiausi ne gyvybės draudikai pasirašė apie 60 proc. visų Lietuvos ne gyvybės sektoriaus draudimo įmokų. Penkių stambiausių ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių koncentracijos rodiklio (CR5) reikšmė 2006-2014 m. svyravo apie 79 proc. 2006-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje dominuojančią poziciją užėmė vienas nesikeičiantis lyderis – AB „Lietuvos draudimas“. Analizuojamu laikotarpiu šiai draudimo įmonei priklausė apie trečdali visų Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriuje pasirašytų draudimo įmokų. Kitų stambių draudikų, kurių užimama šio sektoriaus dalis 2006-2014 m. siekė 7-15 proc., reikšmingumas pagal pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas nuolat keitėsi: nagrinėjamu laikotarpiu 2-5 pozicijas ne gyvybės draudimo rinkoje pasikeisdami dalinosi 5 ne gyvybės draudikai (Lietuvoje registruotos ne gyvybės draudimo įmonės ir kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialai) (žr. 18 pav.).

Analizuojant, kaip keitėsi Lietuvos ne gyvybės draudimo koncentracija 2006-2014 m., pastebima, jog vieno, trijų ir penkių didžiausių Lietuvos draudikų turimos rinkos dalys pagal pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas turi teigiamą tarpusavio priklausomybę. Nagrinėjamu laikotarpiu reikšmingiausias koncentracijos lygio pokytis įvyko 2011 m., kai CR1, CR3 ir CR5 rodiklių reikšmės sumažėjo atitinkamai 2,7, 3,4 ir 4,8 proc. punkto. Šį vieno, trijų ir penkių didžiausių ne gyvybės draudikų koncentracijos rinkoje sumažėjimą daugiausia lėmė dviejų ne gyvybės draudikų (Compensa Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. Vienna Insurance Group Lietuvos filialo ir Vereinigte Hagelversicherung VVaG filialo), nepatenkančių tarp penkių didžiausių ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių draudikų, išaugusios veiklos apimtys. Daugiau svarbių Lietuvos ne gyvybės

draudimo sektoriaus koncentracijos pokyčių 2006-2014 m. neįvyko: keitėsi tik ne gyvybės draudikų išsidėstymas pagal užimamas rinkos dalis (žr. 18 pav.), tačiau šios rinkos koncentracija išliko beveik nepakitusi – Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka visą laikotarpį išliko itin koncentruota.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2007, p. 24; DPK, 2008, p. 36; DPK, 2009, p. 34; DPK, 2010, p. 34; DPK, 2011, p. 35; Lietuvos bankas, 2012, p. 9; Lietuvos bankas, 2013, p. 8; Lietuvos bankas, 2014, p. 8; Lietuvos bankas, 2015, p. 4.

18 pav. CR5 ne gyvybės draudikų koncentracijos koeficientas (proc.) ir ne gyvybės draudikų skaičius (vnt.) 2006-2014 m.

Taip pat svarbu pažymėti, jog ne gyvybės draudikų skaičiaus kitimas 2006-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijai neturėjo reikšmingo poveikio (žr. 18 pav.). Tai atskleidžia, jog nagrinėjamu laikotarpiu iš ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos pasitraukė tik palyginti nedidelę rinkos dalį užimantys ne gyvybės draudikai ir aršiausia konkurencija dėl užimamos rinkos dalies vyksta tarp kelių stambiausių ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių. Nors ir pamažu, tačiau ne gyvybės draudimo rinkos lyderė AB „Lietuvos draudimas“ praranda užimamą rinkos dalį (per aštuonerius metus šios draudimo įmonės užimama rinkos dalis pagal pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas sumažėjo nuo 35,7 iki 30,9 proc., t. y. 4,8 proc. punkto), o tai rodo, jog palaiptinai didėja smulkesnių draudikų reikšmingumas bei Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos konkurencingumas. Panašiomis tendencijomis pasižymi ir besivystantys Vidurio ir Rytų Europos šalių ne gyvybės draudimo sektoriai – šiame regione mažesni draudikai taip pat stiprėja draudimo rinkos lyderio atžvilgiu. Šie ne gyvybės draudimo sektoriaus koncentracijos pokyčiai gali būti paaiškinami tuo, kad į šių valstybių draudimo rinkas skverbiasi užsienio kapitalas, suteikiantis daugiau finansinių galimybių bei turintis daugiau rizikos valdymo, vadybos, marketingo ir kitų žinių bei patirties konkuruojant su vietiniais lyderių pozicijas užimančiais draudikais (Kindurys, 2011, p. 141).

Nors Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka pasižymi didele koncentracija, vertinant bendrai, ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse narėse ne gyvybės draudimo veikla yra koncentruota. Vis dėlto galima išskirti, jog aukštesniu koncentracijos lygiu pasižymi daugelio Vidurio ir Rytų Europos šalių ne gyvybės draudimo rinkos, kai tuo tarpu senųjų ES šalių ne gyvybės draudimo sektoriai yra labiau struktūrizuoti. Palyginimui, 2013 m. naujosiose ES valstybėse narėse trys didžiausi ne gyvybės draudikai pagal pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas užėmė apie 41 proc. visos ne gyvybės draudimo rinkos, o penki didžiausi draudikai – apie 54 proc., kai tuo tarpu trijų ir penkių stambiausių ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių koncentracija ES-15 valstybių narių rinkoje siekė atitinkamai apie 56 ir 70 proc. (EIOPA, 2014). Šiuos skirtumus tarp ES valstybių narių galima paaiškinti ne gyvybės draudimo rinkų nevienodumu ir draudimo verslo raidos ypatumais.

Apibendrinant konkurencijos Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje analizę, galima daryti išvadą, jog dėl vietinių ne gyvybės draudimo įmonių bandymų ieškoti efektyvesnių verslo valdymo būdų ir užsienio draudikų atėjimo į rinką mažėja Lietuvoje registruotų draudimo įmonių skaičius ir auga kitų ES valstybių narių draudimo įmonių filialų skaičius bei šių filialų įtaka visai šalies ne gyvybės draudimo rinkai. 2014 m. duomenimis Lietuvoje veiklą vykdė 5 ne gyvybės draudimo įmonės ir dvigubai daugiau kitų ES šalių draudikų filialų. Nors bendras ne gyvybės draudikų skaičius Lietuvoje 2006-2014 m. sumažėjo nuo 20 iki 15, tačiau konkurencija rinkoje išliko arši. Susiklosčius nepalankioms ekonomikos sąlygoms, konkurencija dėl galimos užimti rinkos dar labiau sustiprėjo – ne gyvybės draudikai aršiai konkuravo tarpusavyje tiek kokybės (draudimo produktų gerinimo, pritaikymo prie besitraukiančios rinkos pasikeitusių poreikių), tiek kainų atžvilgiu. Vis dėlto konkurencija dar nėra tokio aršumo ir brandos kaip senosiose ES valstybėse narėse, kuriose ne gyvybės draudikai verčiami konkurentų kiek įmanoma labiau stengiasi patenkinti esamų ir potencialių draudėjų poreikius.

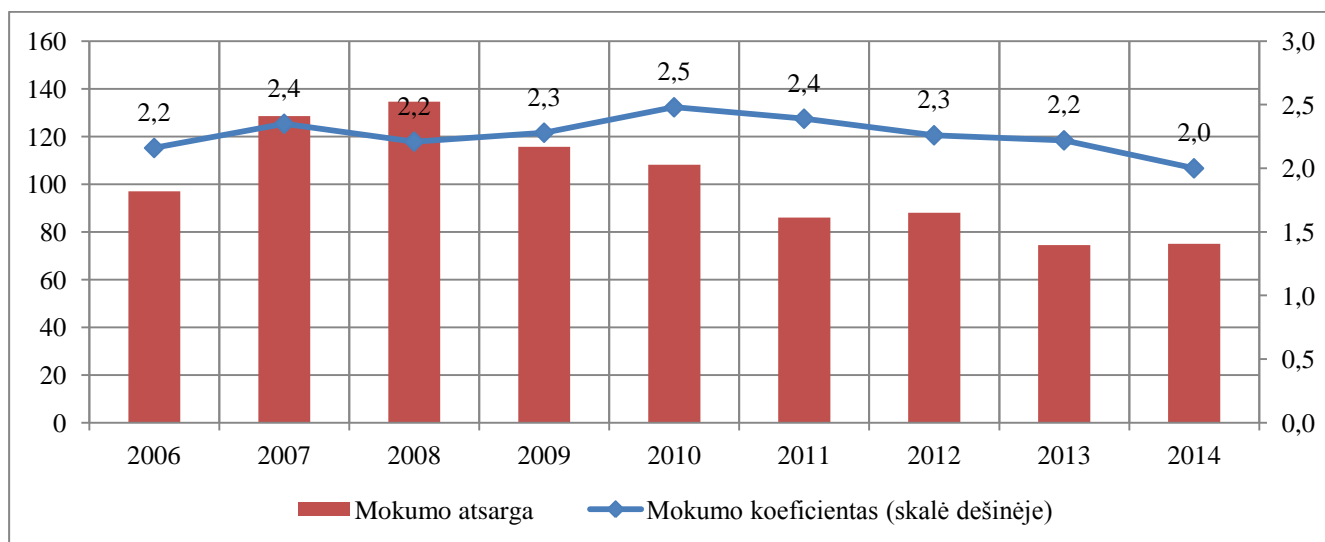
Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus koncentracijos indeksų analizė parodė, jog 2006-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos koncentracijos lygis reikšmingais pokyčiais nepasižymėjo ir visą minėtą laikotarpį išliko labai aukštas. Svarbu pažymėti, kad finansų krizė reikšmingo poveikio Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijai neturėjo: dėl klientų aršiai konkuravo tie patys penki didžiausi ne gyvybės draudikai kaip ir prieškriziniu laikotarpiu, o jų bendra užimama rinkos dalis pakito tik labai nežymiai; finansų krizė sąlygojo tik konkurencijos formos ir intensyvumo pasikeitimus. Vertinant ateities perspektyvas, tikėtina, kad dominuojančias vietas rinkoje turinčios draudimo įmonės išlaikys panašias pozicijas, tad Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos rodiklių reikšmės ir toliau išliks didelės.

3.4. Ne gyvybės draudimo sistemos stabilumo ir efektyvumo pokyčių vertinimas

Draudimo įmonių veiklos efektyvumas yra būtina sąlyga siekiant visos šalies draudimo paslaugų rinkos patikimumo ir stabilumo bei sėkmingo vystymosi, nes tik efektyviai veiklą vykdančios draudikės gali užsitikrinti savo veiklos tęstinumą ir plėtrą bei prisiimtų įsipareigojimų vykdymą. Ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių ir jų finansinį stabilumą bei veiklos efektyvumą apibūdinančių rodiklių ir jų kitimo analizė įgalina nustatyti šalies ne gyvybės draudimo sektoriaus efektyvumą ir jo pokyčius dėl šalies ekonominės situacijos pasikeitimo.

Ne gyvybės draudimo rinkos finansinio stabilumo analizė. Siekiant nustatyti, kokį poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos finansiniam stabilumui turėjo finansų krizė, svarbu įvertinti šioje rinkoje veikiančių įmonių mokumą bei jų galimybes techninius atidėjinius padengti turto. Šiuo tikslu toliau analizuojamas ne gyvybės draudikų mokumo rodiklis ir turto bei techninių atidėjinių kitimas.

Ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficientas yra vienas iš svarbiausių finansinio stabilumo rodiklių, atskleidžiančių šių draudikų finansinį pajėgumą padengti nuostolius, kurie yra nenumatyti ir skaičiuojant techninius atidėjinius neįvertinti (Lietuvos bankas, 2015, p. 6). Pagal Lietuvos banko patvirtintą mokumo atsargos skaičiavimo metodiką turimos mokumo atsargos ir būtinos mokumo atsargos santykis turi būti ne mažesnis nei 1. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių mokumo atsargų ir koeficiento kaita 2006-2014 m. pateikta 19 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 76; EIOPA ir Lietuvos statistikos departamento statistinius duomenis.

19 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių mokumo atsargų (mln. EUR) ir mokumo koeficiento kitimas 2006-2014 m.

Kaip atspindi 19 pav., 2006-2014 m. Lietuvoje ne gyvybės draudimo veiklą vykdančių draudimo įmonių suminis mokumo koeficientas nebuvo mažesnis nei 2, t. y. daugiau nei dvigubai viršijo leistiną

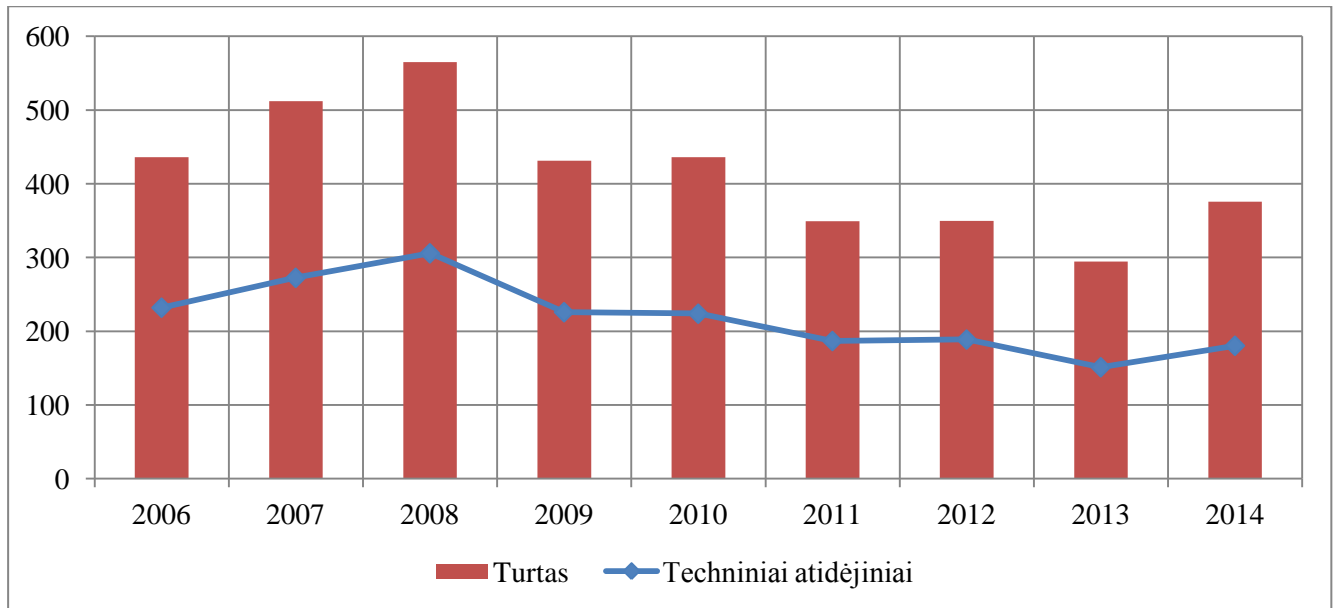
minimalią ribą. Tai rodo, jog minėtu laikotarpiu ne gyvybės draudimo įmonės turėjo užtektnai kapitalo įsipareigojimų įvykdymui, o ne gyvybės draudimo paslaugų sektorius vertintinas kaip finansiškai stabilus.

Vertinant ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficiento kitimą, pažymėtina, jog nors 2009 m. dėl finansų krizės Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje buvo ypač permainingi ir nepalankūs plėtrai, tačiau ne gyvybės draudimo įmonės sugebėjo išlaikyti finansinį stabilumą, paremtą pakankamomis turimo kapitalo atsargomis ir efektyviu jų valdymu. Mokumo koeficientas, atskleidžiantis draudikų pajėgumus nuosavu kapitalu padengti prisiimtą riziką, 2008 m. kritęs 0,2, 2009 m. vėl įgavo augimo kryptį ir padidėjo nuo 2,2 iki 2,3. 2010 m. sumažėjus prisiimamai rizikai, mokumo rodiklio reikšmė dar labiau išaugo ir siekė 2,5. 2011-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka taip pat pasižymėjo patikimumu ir stabilumu: nors šiuo laikotarpiu visų ne gyvybės draudimo įmonių mokumo koeficientas palaipsniui mažėjo, tačiau tai nesukėlė grėsmės ne gyvybės draudimo sektoriaus stabilumui, nes šio koeficiento reikšmė išliko didesnė už minimalią leistiną ribą, kuri yra lygi 1, o Lietuvos ne gyvybės draudimo sistema išlaikė didesnę už nustatytus normatyvus atsargų kiekį.

2014 m. EIOPA atlikto testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai patvirtino, jog mažai tikėtina, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonės gali ištikti nemokumas. Šis testavimas taip pat atskleidė, jog net pačiomis nepalankiausiomis sąlygomis Lietuvos ne gyvybės draudikų mokumo koeficientas viršytų minimalų leistiną. Lietuvos ne gyvybės draudimo sistemos finansinį stabilumą, saugumą ir patikimumą taip pat patvirtino ir tai, jog ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančios įmonės visiškai atitiko pagal direktyvą „Mokumas II“, Lietuvoje pradėsiančią galioti 2016 m., apskaičiuotus kapitalo reikalavimus (šioje direktyvoje yra įtvirtinta, kad kapitalu turi būti padengiama net tik prisiimama draudimo rizika, bet ir visos kitos draudiko patiriamos rizikos).

Lietuvoje registruotų ne gyvybės draudikų turto ir techninių atidėjinių, atskleidžiančių ne gyvybės draudikų prisiimtų įsipareigojimų klientams dydį, kitimas 2006-2014 m. pavaizduotas 20 pav.

Kaip matyti 20 pav., ne gyvybės draudikų techniniai atidėjiniai 2006-2008 m. pasižymėjo gana sparčiu, bet mažėjančiu augimo tempu: 2006 m. techninių atidėjinių augimas siekė 21,7 proc., 2007 m. 17,4 proc., 2008 m. – 12,2 proc. Šį mažėjančią augimo tempą lėmė perkeltų įmokų techninio atidėjinio (PĮTA) ir numatomų išmokėjimų techninio atidėjinio (NITA) augimo sulėtėjimas bei nuostolių svyravimų techninio atidėjinio (NSITA) spartus smukimas (2007 m. NSITA sumažėjo 35,9 proc., o 2008 m. – net 55 proc.). Šis spartus NSITA mažėjimas paaiškinamas tuo, jog remiantis DPK 2006 m. nutarimu, šis atidėjins turėjo būti panaikintas iki 2009 m. visose draudimo grupėse, išskyrus kredito (DPK, 2009, p. 20). NSITA mažinimas 2008 m. turėjo teigiamos įtakos ne gyvybės draudimo pelningumui – jis sudarė 35,1 proc. viso galutinio ne gyvybės draudikų pelno.

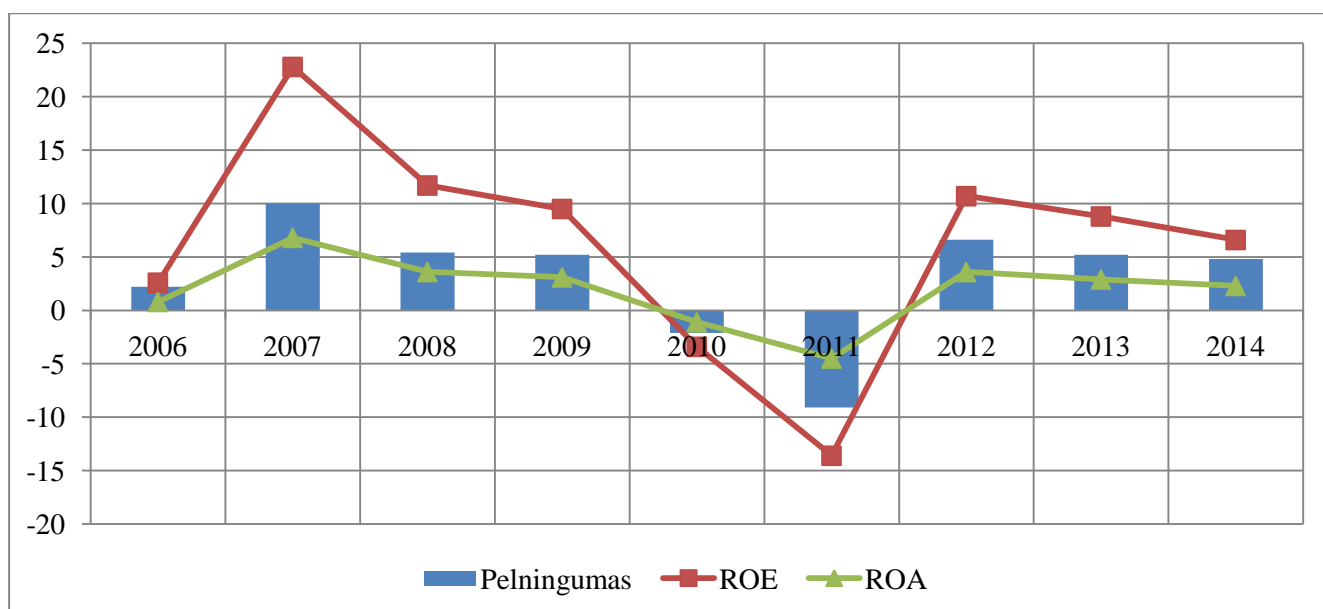
Šaltiniai: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

20 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių turto ir techninių atidėjinių dinamika 2006-2014 m., mln. EUR

2009 m. pastebimas spartus Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių turto sumažėjimas: palyginus su 2008 m., ne gyvybės draudikų turtas dėl susijungimų ir vienos įmonės reorganizavimo į kitos ES valstybės narės draudimo įmonės filialą sumažėjo 23,7 proc. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus susitraukimas taip pat turėjo įtakos techninių atidėjinių mažėjimui: 2009 m. visų Lietuvoje registruotų ne gyvybės draudimo įmonių suformuotų techninių atidėjinių suma sumažėjo 26,1 proc. 2011 ir 2013 m. taip pat pastebimi turto sumos sumažėjimai – šiuos pokyčius iš esmės lėmė mažėjantis Lietuvoje registruotų ne gyvybės draudimo įmonių skaičius (žr. 16 pav.). Mažėjant ne gyvybės draudimo įmonių turtui, panašiu tempu mažėjo ir suformuoti techniniai atidėjiniai.

Svarbu pažymėti, jog 2006-2014 m. ne gyvybės draudimo įmonių techniniai atidėjiniai buvo padengti turtu: analizuojamu laikotarpiu techninių atidėjinių padengimas turtu vidutiniškai siekė 191 proc. Tai leidžia daryti išvadą, jog Lietuvos ne gyvybės draudikai, net ir dėl finansų krizės poveikio susitraukus draudimo rinkai, buvo pajėgūs įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus ir išlaikyti rinkos stabilumą bei patikimumą.

Ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo analizė. Pelnas ir jo pagrindu sudaryti santykiniai rodikliai yra vieni svarbiausių rodiklių, vertinant bet kurios įmonės veiklos efektyvumą ir tolesnes jos perspektyvas. Tolesnė Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių veiklos pelningumo analizė paremta trijų pagrindinių rodiklių – pelningumo, turto gražos (ROA) ir nuosavo kapitalo gražos (ROE) – vertinimu. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių veiklos pelningumą apibūdinantys rodikliai ir jų dinamika pateikti 21 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2011, p. 76; Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

21 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo, ROE ir ROA rodiklių dinamika 2006-2014 m., proc.

2006-2007 m. sparčiai augęs ne gyvybės draudikų pelnas, 2008 m. prasidėjus finansų krizei, gerokai krito: per šiuos metus ne gyvybės draudimo įmonių uždirbtas grynasis pelnas sumažėjo 38,4 proc., t. y. nuo 24,1 iki 14,8 mln. EUR (žr. 4 lent.). Tokį rezultatą daugiausia lėmė nuostolis iš investicinės veiklos. Taip pat svarbu pažymėti, kad 35,1 proc. bendrojo pelno prieš apmokestinimą sudarė NSITA, kuri ne gyvybės draudimo įmonėms buvo privalu panaikinti iki 2009 m. visose draudimo grupėse, išskyrus kredito. 2008 m. sumažėjęs pelnas, bet vis dar augančios uždirbtų draudimo įmokų apimtys bei turto ir nuosavo kapitalo sumos, sąlygojo pelningumo, nuosavybės ir turto grąžos ženklų sumažėjimą: pelningumas uždirbtų draudimo įmokų atžvilgiu smuko nuo 10 iki 5,4 proc., turto grąža sumažėjo nuo 6,8 iki 3,6 proc., o nuosavybės grąža – nuo 22,8 iki 11,7 proc.

4 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos rezultatai 2006-2014 m., mln. EUR

Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Draudimo veiklos rezultatas	-7,3	13,0	14,9	-8,3	-19,8	-20,1	n/d	n/d	n/d
Investicinės veiklos rezultatas	9,8	12,9	-2,4	21,1	14,5	1,7	15,2	4,1	1,7
Kitos veiklos rezultatas	0,5	0,9	0,5	-1,5	-0,9	7,3	-0,1	-0,3	-0,7
Ataskaitinio laikotarpio rezultatas	4,7	24,1	14,8	8,0	-5,2	-13,9	11,5	7,1	7,1

Šaltiniai: Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

2009 m. ne gyvybės draudimo rinkoje vis dar buvo uždirbtas pelnas, tačiau pasikeitė pelno šaltinis: susiklosčius palankiai situacijai finansų rinkose, ne gyvybės draudimo įmonės pelną gavo iš investicinės veiklos, kai tuo tarpu pagrindinė draudimo veikla tapo nuostolinga (žr. 4 lent.). Ne gyvybės draudimo įmonės draudimo veiklos nuostolį patyrė dėl besitraukiančios rinkos padidėjusių draudikų nuostolingumo rodiklių (žr. 22 pav.). Nors ne gyvybės draudimo įmonės, siekdamos švelnesnių finansų krizės pasekmių ir geresnių finansinių rezultatų, padidino administracinių sąnaudų kontrolę, tačiau šių sąnaudų mažinimo tempas gerokai atsiliko nuo draudimo veiklos apimčių susitraukimo. Nepaisant to, kad ne gyvybės draudimo įmonių naudojamas turtas bei nuosavas kapitalas sumažėjo, o uždirbtų draudimo įmokų suma krito, tačiau jų mažėjimo tempai buvo šiek tiek lėtesni nei pelno. Dėl šios priežasties 2009 m. pelningumo, turto grąžos ir nuosavo kapitalo grąžos rodiklių reikšmės toliau tendencingai mažėjo, tačiau šis sumažėjimas nebuvo reikšmingas ir ne gyvybės draudimo įmonių pelningumas išliko panašus į 2008 m. lygį.

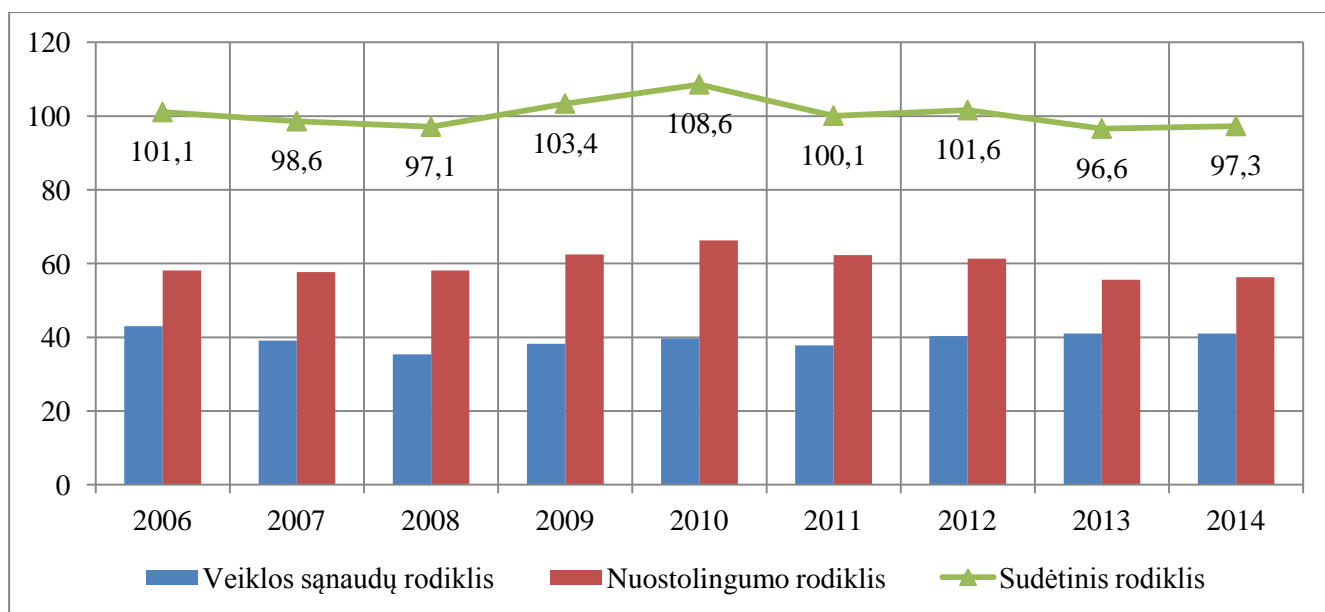
2010 m. iš investicinės veiklos gauto pelno nepakako padengti draudimo veiklos nuostolio, todėl ne gyvybės draudimo veiklą vykdančios įmonės patyrė nuostolį (žr. 4 lent.). Svarbu pažymėti, jog finansų krizės pasekmės ne gyvybės draudimo įmonių finansiniuose rezultatuose atsispindėjo vėliau nei susitraukė ne gyvybės draudimo rinka. Taip įvyko todėl, kad smukus pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų apimtims, ne gyvybės draudikai tam tikrą laikotarpį pajamų gavo iš anksčiau sudarytų draudimo sutarčių. Be to, dėl sumažėjusių veiklos apimčių ne gyvybės draudikai pradėjo sudaryti mažesnius rezervus, o atlaisvintas lėšas panaudojo sąnaudų padengimui. Vis dėlto ne gyvybės draudimo įmonių bandymai sumažinti sąnaudas nepadėjo, nes uždirbtų draudimo įmokų sumos mažėjimas tęsėsi, o papildomai rezervai, o tiksliau – NSITA, padengti susidariusius nuostolius buvo išnaudoti 2009 m. Nuostoliai, patirti 2010 m., nulėmė neigiamus pelningumo, turto ir nuosavo kapitalo grąžos rodiklių pokyčius: šių rodiklių reikšmės tapo neigiamos, kas rodo, jog ne gyvybės draudimo įmonės nesugebėjo efektyviai išnaudoti turimo turto savo veikloje, o savininkų investuotos lėšos buvo panaudojamos nepelningai.

Nors pagal pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų sumą (žr. 10 pav.) 2011 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius stabilizavosi, tačiau šio draudimo veiklos rezultatai buvo prasčiausi per visą analizuojamą laikotarpį. Šie neigiami ne gyvybės draudimo įmonių veiklos rezultatai daugiausia buvo nulemti UAB „Būsto paskolų draudimas“ patirtų kreditų draudimo nuostolių bei išaugusio TPVCAP ir kasko draudimo nuostolingumo (Lietuvos bankas, 2012, p. 15). Kadangi ne gyvybės draudimo įmonių veikla išliko nuostolinga, tai pelningumą apibūdinantys rodikliai 2011 m. vis dar buvo neigiami.

2012 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka dėl sėkmingos investicinės ir draudimo veiklos pasižymėjo pelningai vykdoma veikla. Ne gyvybės draudikų veiklai tapus pelningai, o turtui bei kapitalui padidėjus tik nežymiai, turto grąža išaugo nuo -13,6 iki 10,7 proc., o nuosavo kapitalo

grąža – nuo -4,5 iki 3,6 proc. Ne gyvybės draudimo įmonių pelnas uždirbtų įmokų atžvilgiu padidėjo nuo -9,1 iki 6,6 proc. Ne gyvybės draudikai pelningai veikė ir 2013-2014 m., tačiau pelningumo rodikliai minėtu laikotarpiu neaugo: 2013 m. uždirbtų draudimo įmokų, turto ir kapitalo mažėjimo tempas buvo lėtesnis nei pelno, o 2014 m., nors pelnas ir šiek tiek išaugo, uždirbtos draudimo įmokos, turtas ir nuosavybė padidėjo didesne apimtimi.

Ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų analizė. Finansų krizės poveikio ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių veiklos efektyvumui analizę tikslinga toliau plėtoti nagrinėjant veiklos sąnaudų rodiklį, kuris parodo, kokia uždirbtų draudimo įmokų dalis yra skiriama padengti veiklos sąnaudas, nuostolingumo rodiklį, atskleidžiantį draudimo išmokų dalį uždirbtose įmokose, bei šiuos du rodiklius jungiantį sudėtinį rodiklį, kuris leidžia įvertinti ne gyvybės draudimo įmonių vykdomos tipinės veiklos nuostolingumą neįtraukus investicinės veiklos rezultato. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių veiklos sąnaudų, nuostolingumo ir sudėtinio rodiklio kitimas 2006-2014 m. pateiktas 22 pav.

Šaltiniai: parengta pagal DPK, 2007, p. 62; DPK, 2009, p. 73; DPK, 2011, p. 75; Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

22 pav. Ne gyvybės draudimo įmonių veiklos sąnaudų, nuostolingumo ir sudėtinio rodiklio dinamika 2006-2014 m., proc.

Ne gyvybės draudimo įmonėse patiriamų sąnaudų, kurias sudaro darbuotojams sumokėtas darbo užmokestis, komisinis atlyginimas draudimo tarpininkams ir kitos techninės veiklos sąnaudos, valdymo efektyvumą nusakantis dydis – veiklos sąnaudų rodiklis – analizuojamu laikotarpiu nepasižymėjo didele kaita. Remiantis minėtu rodikliu, Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonės išlaidas efektyviausiai valdė 2008 ir 2011 m., kuomet patirtų veiklos sąnaudų dalis uždirbtose įmokose svyravo apie 38 proc. Visais kitais metais, išskyrus 2006 m., veiklos sąnaudų rodiklio reikšmė neviršijo 41

proc. Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių veiklos sąnaudų rodiklio neryškūs kasmetiniai svyravimai leidžia daryti prielaidą, jog bendruoju požiūriu ne gyvybės draudikai geba efektyviai numatyti gautinas pajamas bei būsimas sąnaudas ir tokiu būdu užtikrinti veiklos rezultatų stabilumą. Vis dėlto, vertinant ne gyvybės draudimo įmonių gebėjimus kontroliuoti veiklos sąnaudas, svarbu atkreipti dėmesį į 2009-2010 m. laikotarpį, kuomet Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka traukėsi. Lyginant su 2008 m., pajamos iš uždirbtų įmokų 2010 m. sumažėjo daugiau nei trečdaliu, tačiau veiklos sąnaudos buvo sumažintos tik ketvirtadaliu. Tai rodo, kad ne gyvybės draudimo įmonės, gaudamos mažesnes pajamas, vėlavo su patiriamų veiklos sąnaudų mažinimu (žr. 5 lent.).

Vertinant Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo rodiklio kitimą, galima pastebėti panašias tendencijas: nagrinėjamu laikotarpiu, keičiantis uždirbtų draudimo įmokų sumai, panašiu tempu keitėsi ir draudimo išmokų sąnaudų suma. Vienas didžiausių nuostolingumo rodiklio pasikeitimų įvyko 2009 m., kai šio rodiklio reikšmė, sparčiai kritus draudimo veiklos apimtims, tačiau draudimo išmokoms sumažėjus mažesniu dydžiu (žr. 5 lent.), išaugo nuo 58,8 iki 62,8 proc. Uždirbtoms draudimo įmokoms vis dar krentant spartesniais tempais nei draudimo išmokoms, 2010 m. nuostolingumo rodiklis dar labiau išaugo ir analizuojamu laikotarpiu pasiekė didžiausią savo reikšmę – 66,4 proc. Vėlesniais metais draudimo išmokų dalis uždirbtose ne gyvybės draudimo įmokose mažėjo.

5 lentelė. Ne gyvybės draudimo įmonių uždirbtos įmokos, draudimo išmokos ir veiklos sąnaudos 2006-2014 m., tūkst. EUR

Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Uždirbtos įmokos, išskyrus perdraudikų dalį, mln. EUR	222,2	270,1	332,7	259,5	220,1	173,7	189,8	164,3	182,5
Pokytis, proc.	-	21,6	23,2	-22,0	-15,2	-21,1	9,3	-13,4	11,1
Draudimo išmokų sąnaudos, išskyrus perdraudikų dalį, mln. EUR	133,8	163,8	197,4	165,2	148,8	120,9	118,2	91,2	102,7
Pokytis, proc.	-	22,4	20,5	-16,3	-9,9	-18,8	-2,2	-22,8	12,6
Veiklos sąnaudos, mln. EUR	94,7	105,2	117,6	99,1	87,3	71,8	76,6	67,2	74,8
Pokytis, proc.	-	11,1	11,8	-15,7	-11,9	-17,7	6,7	-11,8	10,9

Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus duomenis.

Svarbu pažymėti, jog ne gyvybės draudimo įmonių veiklos sąnaudų ir nuostolingumo rodikliai pasižymi priklausomumu nuo draudimo rinkos raidos ciklo. 2007-2008 m. augant Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriui, veiklos sąnaudų ir nuostolingumo rodikliai gerėjo, tačiau prasidėjus

finansų krizei ir 2009 m. sumažėjus uždirbtų ne gyvybės draudimo įmokų sumai bei nespėjus atitinkamai sumažinti veiklos sąnaudų, o draudimo išmokų apimtims mažėjant lėtesniu tempu, veiklos sąnaudų ir nuostolingumo rodikliai pradėjo didėti.

Veiklos sąnaudų ir nuostolingumo rodiklį apjungia sudėtinis rodiklis, leidžiantis įvertinti, ar ne gyvybės draudimo įmonės vykdoma tipinė veikla yra pelninga. 2006-2014 m. sudėtinio rodiklio reikšmių kitimo analizė atskleidė, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonės visą nagrinėjamą laikotarpį svyravo tarp tipinės draudimo veiklos pelno ir nuostolio. Didžiausi nuostoliai iš tipinės draudimo veiklos buvo patirti 2010 m., sudėtiniam rodikliui išaugus iki 108,6 proc. Tai reiškia, kad 2010 m. ne gyvybės draudikams kiekvieną kartą uždirbus 100 EUR, jų nuostolis iš tipinės veiklos padidėdavo 8,6 EUR. Šiuos neigiamus rezultatus lėmė 15,2 proc. sumažėjusios pajamos iš uždirbtų įmokų, kai tuo tarpu draudimo išmokos sumažėjo 9,9 proc., o veiklos sąnaudos – 11,9 proc. 2013 m. veiklos sąnaudų rodikliui esant panašiam lygyje kaip ir 2012 m., tačiau sumažėjus veiklos nuostolingumui, tipinė draudimo veikla po 4 metų pertraukos vėl tapo pelninga – sudėtinis sąnaudų rodiklis per metus sumažėjo nuo 101,6 iki 96,6 proc., o tai reiškia, jog 2013 m. ne gyvybės draudimo įmonės iš kiekvienos uždirbtos 100 EUR įmokos pradėjo gauti 3,4 EUR pelną. 2014 m. ne gyvybės draudikų vykdoma tipinė veikla išliko pelninga – sudėtinio rodiklio reikšmė sudarė 97,3 proc.

Apibendrinant Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos efektyvumą 2006-2014 m., galima daryti išvadą, jog nepaisant permainingos ir nepalankios ekonominės aplinkos, Lietuvos ne gyvybės draudikai visą nagrinėjamą laikotarpį buvo pajėgūs įvykdyti visus prisiimtus įsipareigojimus ir tokiu būdu išlaikyti rinkos stabilumą bei patikimumą. Vertinant ne gyvybės draudimo įmonių pelningumo rodiklius išryškėjo, jog ekonomikos sunkmečio laikotarpiu ne gyvybės draudikai nesugebėjo gauti pelno iš draudimo veiklos, o investicinės veiklos pelno ne visada pakako padengti nuostolių, patirtų iš draudimo veiklos. Tai lėmė, jog 2009-2010 m. ne gyvybės draudimo įmonių pelningumas pasirašytų draudimo įmokų atžvilgiu buvo neigiamas, o nuosavas kapitalas ir turtas neuždirbo pelno, tad buvo naudojamas neefektyviai. Vėlesniais metais ne gyvybės draudikai užtikrino vykdomos veiklos pelningumą ir nuosavo kapitalo bei turto grąžą. Ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų rodiklių analizė atskleidė, jog ekonomikos nuosmukio laikotarpiu Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonės, gaudamos mažesnes pajamas, vėlavo su patiriamų veiklos sąnaudų mažinimu, o tai lėmė veiklos sąnaudų rodiklio didėjimą. Draudimo išmokų sąnaudų suma taip pat mažėjo mažesniu tempu nei uždirbtos įmokos, kas sąlygojo augantį nuostolingumą. Sudėtinio rodiklio reikšmių nagrinėjimas parodė, kad ne gyvybės draudimo įmonės visą analizuojamą laikotarpį balansavo tarp tipinės veiklos pelno ir nuostolio. Pasikeitusi ekonominė aplinka turėjo neigiamos įtakos ne gyvybės draudikų gebėjimui gauti pelno iš tipinės veiklos: sumažėjus ne gyvybės draudimo veiklos apimtims, o veiklos sąnaudų bei draudimo išmokų sumoms mažėjant lėčiau, ne gyvybės draudikai tipinę draudimo veiklą nuostolingai vykdė 2009-2012 m. laikotarpiu.

3.5. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos teigiamų ir neigiamų aspektų vertinimas

Išanalizavus Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi tendencijas, jos struktūrą, dydį, išsivystymo lygį, konkurencijos ir koncentracijos laipsnį bei draudimo įmonių efektyvumą skirtingais šalies ekonomikos raidos etapais, tikslinga padaryti apibendrinamąsias išvadas, išryškinant šios rinkos stipriąsias ir silpnąsias puses, aptarti rinkos plėtros potencialą bei nustatyti iššūkius, su kuriais tikėtina Lietuvos ne gyvybės draudimo verslas susidurs ateityje.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos buvusios ir dabartinės situacijos bei vystymosi perspektyvų vertinimas yra pagrįstas SSGG analizės, atliktos remiantis kituose šio darbo poskyriuose gautais tyrimų rezultatais, metodu. Nagrinėjant Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes, taip pat buvo atsižvelgta į šio sektoriaus makroaplinkos, kuri apima politinius, ekonominius, socialinius ir teisinius veiksnius, pokyčius. Atliktos Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos SSGG analizės rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne gyvybės draudimo rinkos finansinis stabilumas ▪ Didelis Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos augimo potencialas 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maža ne gyvybės draudimo produktų įvairovė ▪ Didelė draudimo įmonių koncentracija
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Augantis kitų ES valstybių narių draudimo įmonių susidomėjimas Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriumi ▪ Globalizacija 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nestabili šalies ekonominė padėtis ▪ „Mokumas II“ ▪ Infliacijos didėjimas ▪ Maža gyventojų perkamoji galia ▪ Gyventojų skaičiaus mažėjimas ▪ Žemas gyventojų sąmoningumo lygis draudimo produktų atžvilgiu

Šaltinis: parengta autorės

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos stiprybės:

1. Ne gyvybės draudimo rinkos finansinis stabilumas. Kaip atskleidė Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių mokumo analizė, 2006-2014 m. ne gyvybės draudikų bendras mokumo koeficientas nebuvo mažesnis už minimalią nustatytą ribą, o techniniai atidėjiniai buvo pakankamai padengti turtu. Tai rodo, jog ekonomikos nuosmukis neturėjo neigiamų padarinių šalies ne gyvybės draudimo įmonių

mokumui, o taip pat ir visos šalies ne gyvybės draudimo rinkos finansiniam stabilumui. 2014 m. EIOPA atlikto tyrimo rezultatai patvirtino, jog net ir nepalankiausiomis sąlygomis Lietuvoje registruotos ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančios įmonės sugebėtų tenkinti minimalius mokumo reikalavimus. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus tvarumą patvirtina ir tai, jog visi šalies ne gyvybės draudikai taip pat atitiko direktyvoje „Mokumas“ nustatytus kapitalo reikalavimus. Taigi 2006-2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos būklė pasižymėjo dideliu finansiniu stabilumu ir, tikėtina, tokia išliks ateityje.

2. Didelis ne gyvybės draudimo rinkos augimo potencialas. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį apibūdinančių rodiklių analizė atskleidė, jog nepaisant to, kad iki 2008 m. sparčiais tempais didėjo ne gyvybės draudimo dalis šalies BVP, o šalies gyventojai vis daugiau lėšų pradėjo skirti ne gyvybės draudimo produktų įsigijimui, tačiau pagal ne gyvybės draudimo skvarbos ir tankio rodiklius Lietuva vis dar labai atsiliko nuo Vakarų Europos šalių, o taip pat ir nuo mažiau išsivysčiusių Vidurio ir Rytų Europos valstybių. 2014 m. ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygį apibūdinantys rodikliai Lietuvoje dar nebuvo pasiekę prieškrizinio lygio. Nors žemas išsivystymo lygis gali būti vertinamas kaip draudimo rinkos silpnybė, tačiau menkas išsivystymas taip pat atskleidžia didelį plėtros potencialą, todėl atsižvelgiant į ilgalaikę perspektyvą, šitai gali būti vertinama ir kaip draudimo sektoriaus stiprybė. Šis ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos augimo potencialas bus išnaudojamas toliau didėjant šalies gyventojų realiosioms pajamoms bei draudimo apsaugos naudingumo suvokimui.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos silpnybės:

1. Nedidelė ne gyvybės draudimo produktų įvairovė. Lietuvos ne gyvybės draudimo portfelio struktūros ir jos pokyčių analizė atskleidė, jog portfelyje pagal pasirašytas įmokas dominuoja šios draudimo grupės: TPVCAP draudimas (apie 35 proc. visos ne gyvybės draudimo rinkos), kasko draudimas (apie 25 proc.) ir turto draudimas (apie 20 proc.). Nepaisant aršios konkurencijos, kuri vyksta tarp minėtas draudimo paslaugas teikiančių draudikų, dažniausiai konkuruojama kaina, o ne produkto išskirtinumu ar lankstumu. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje siūlomi produktai savo esme yra labai panašūs ir skiriasi nebent nedraudžiamųjų įvykių sąrašais, mokėjimų už suteiktą draudimo apsaugą galimybėmis ar kai kuriomis atskiromis papildomomis paslaugomis, kurios siūlomos kartu su pagrindiniu draudimo produktu (Linartas, 2013, p. 748), pavyzdžiui, techninė pagalba kelyje, automobilio stiklų draudimas prie TPVCAP draudimo, pakaitinis automobilis prie kasko draudimo ar meistro pagalba namuose prie turto draudimo. Be to, Lietuvos ne gyvybės draudikams vis dar trūksta lankstumo prisitaikant prie kintančių draudėjų poreikių, nes susidūrus su nestandartinėmis klientų situacijomis dar tik retais atvejais draudimo įmonės geba pasiūlyti savo paslaugas. Ne gyvybės draudimo produktų inovatyvumas, išskirtinimai ir įvairovė gali klientams sukurti pridėtinę vertę ir tokiu būdu prisidėti prie draudimo sektoriaus tolesnio vystymosi.

2. Aukštas ne gyvybės draudimo įmonių koncentracijos lygis. Koncentracijos Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkoje analizės rezultatai parodė, jog 2006-2014 m. penki didžiausi draudikai pagal pasirašytas įmokas užėmė net apie 80 proc. visos ne gyvybės draudimo rinkos. Koncentracija Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje išliko panašiam lygyje ir ekonomikos nuosmukio laikotarpiu. Aukštas koncentracijos lygis apsunkina konkurenciją bei trukdo naujų draudimo įmonių pateikimui į rinką ir palankesnių sąlygų įsigyti draudimo produktus formavimuisi (Kinduryš, 2011, p. 141). Svarbu atkreipti dėmesį, jog itin aukštą koncentracijos lygį riboja konkurenciją prižiūrinčios institucijos, nes jeigu susiklostytų nepalanki situacija ir didžiausią rinkos dalį užimantis draudikas susidurtų su mokumo problemomis, kiltų grėsmė visos Lietuvos finansiniam stabilumui (Lietuvos bankas, 2014, 22 p.). Toks koncentracijos ribojimas Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje įvyko 2014 m., kai Lenkijos draudimo kompanija AB „PZU S.A.“, valdanti 13,8 proc. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus užimančią UAB DK „PZU“, įsigijo rinkos lyderę AB „Lietuvos draudimas“. Šiuo atveju AB „PZU S.A.“, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nurodymais, savo verslo dalį, susisijusią su UAB „PZU Lietuva“ vykdoma veikla, pardavė kitai Lietuvoje ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančiai įmonei. Norvegijos draudimo bendrovei „Gjensidige Forsikring ASA“ tapus UAB „PZU Lietuva“ savininke, šios kompanijos dukterinės įmonės „Gjensidige Baltic“ filialo Lietuvoje užimama rinkos dalis turėtų padidėti nuo 6,6 iki 21 proc. Įvertinus šiuos ne gyvybės draudikų užimamų dalių pokyčius, galima teigti, jog artimiausiu metu Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos koncentracijos lygis tik dar labiau padidės.

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos galimybės:

1. Kitų ES valstybių narių draudimo įmonių arba jų filialų veikla Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje. Lietuvai tapus ES valstybe nare, šalies ūkio subjektai įgijo teisę įsigyti draudimo paslaugas ne vien tik iš Lietuvoje registruotų ne gyvybės draudimo įmonių, bet ir iš kitų ES šalių draudikų. Augantis ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančių įmonių skaičius rinkoje didina konkurenciją. Be to, didelę patirtį ir kompetenciją sukaupusios kitų ES valstybių narių draudimo įmonės, atėjusios į Lietuvos ne gyvybės draudimo rinką, daug investuoja į darbuotojų mokymą bei verčia konkurentus nuolat gerinti klientų aptarnavimo ir draudimo paslaugų kokybę, peržiūrėti kainas. Dėl šios išaugusios konkurencijos laimi draudėjai: jie tada turi platesnę kokybiškesnių paslaugų pasirinkimą, be to, draudimo paslaugos tampa labiau prieinamos kainos atžvilgiu.

Kaip parodė ne gyvybės draudimo rinkos dalyvių skaičiaus kitimo analizė, pastaraisiais metais daugėja atvejų, kai vietinės ne gyvybės draudimo įmonės yra reorganizuojamos į Baltijos šalių filialus. Tokie procesai gali būti vertinami ir kaip tam tikra grėsmė, nes į kitą ES valstybę narę pereina ne tik draudimo įmonės valdymas, bet ir valstybinė priežiūra, o kadangi tokių filialų finansiniai duomenys

gali būti pateikiami vadovaujantis kitais metodiniais nurodymais ir rečiau, tai tampa sunkiau įvertinti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos padėtį.

2. Globalizacija. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos išsivystymo lygio analizės rezultatai atskleidė, jog Lietuva tiek pagal ne gyvybės draudimo tankį, tiek pagal ne gyvybės draudimo skvarbą vis dar labai atsilieka nuo Europos šalių vidurkio. Tai rodo, kad globalizacijos procesų poveikis Lietuvos draudimo rinkai galėtų būti spartesnis (Čepinskis, Gancevskaitė, 2008, p. 104). Globalizacijos procesai pasireiškia tiek per užsienio kapitalo skverbimąsi į vietines rinkas, tiek per vietinių draudimo įmonių veiklos plėtrą kaimyninėse valstybėse. Kaip parodė, Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių skaičiaus kaitos 2006-2014 m. analizė, kitų ES valstybių narių ne gyvybės draudimo įmonių filialų skaičius Lietuvoje didėja, tačiau vietiniai ne gyvybės draudikai taip pat turėtų išnaudoti plėtros galimybes kitose ES šalyse. Tokiu būdu draudimo įmonės galėtų užsitikrinti didesnių pajamų gavimą bei pasiekti tokias veiklos apimtis, kurios padarytų lengvesnį draudimo rizikų vertinimą. Be to, draudimo įmonės, plėsdamos savo veiklą už nacionalinės rinkos ribų, galėtų išspręsti problemą dėl nepakankamo draudimo objektų skaičiaus ir tuo pačiu sumažinti su šiuo ribotumu susijusius rizikos svyravimus (Linartas, 2013, p. 786).

Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos grėsmės:

1. Nestabili ekonominė padėtis šalyje. Ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raida yra glaudžiai susijusi su šalies ekonomikos padėtimi, todėl augant kitiems verslo sektoriams, gerėjant gyventojų finansinėms galimybėms, ne gyvybės draudimo sektorius taip pat auga. Tai, jog ne gyvybės draudimo rinka, nors ir vėluodama, jautriai reaguoja į šalies ekonomikos pokyčius, patvirtino ir pastaroji finansų krizė. Augant šalies BVP, pasirašytų Lietuvos ne gyvybės draudimo įmokų suma didėjo spartesniu tempu nei BVP. 2008 m. pabaigoje pradėjus smukti daugelio Lietuvos ūkio sričių apimtims, BVP sumažėjo. Taip pat pradėjo mažėti ir ne gyvybės draudimo apimtys, bet ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriaus metinis augimas vis dar išliko didesnis. 2009 m. BVP toliau mažėjant, ne gyvybės draudimo rinka jau traukėsi spartesniu tempu. 2010 m. Lietuvos ekonomikai atsigaunant, pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų apimtis dar smuko ir rinka susitraukė. Šalies ne gyvybės draudimo sektorius po didžiulio ūkio nuosmukio atsigavo tik 2011 m.

Situacija, kai atsigaunant šalies ekonomikai, draudimo paslaugų rinka teigiamus pokyčius pajuto vėliau nei pagerėjo šalies ekonominė padėtis, susiklostė dėl to, kad draudimo sektorius yra labiau susijęs su vidaus vartojimu (DPK, 2010, p. 12). Draudimas nėra priskiriamas prie pirmojo būtinumo paslaugų, todėl pasibaigus ekonomikos lėtėjimui, pirmiausia stengiamasi patenkinti būtinuosius poreikius ir tik po to lėšos yra skiriamos draudimo apsaugos įsigijimui. Kadangi vartojimo krepšelyje draudimo paslaugoms numatyta lėšų dalis yra itin jautri, šaliai patiriant ekonomikos nuosmukį, draudimo produktų vartojimas sumažėja didesne apimtimi, palyginus su kitomis prekėmis ir paslaugomis. Taigi bet kokie stipresni ekonomikos pokyčiai sąlygoja ne gyvybės draudimo paslaugų

paklausos pasikeitimus. Dėl šios priežasties stabili šalies ekonominė aplinka yra būtina sąlyga, siekiant tvarios ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos plėtros. Svarbu pažymėti, jog finansų krizės laikotarpiu ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse, pavyzdžiui, Vakarų Europoje, ne gyvybės draudimo sektorių dinamika pasižymėjo didesniu nuosaikumu ir nepatyrė tokių reikšmingų pokyčių kaip besivystantys ne gyvybės draudimo sektoriai (Swiss Re, 2009, p. 12; Swiss Re, 2010, p. 8).

Remiantis Lietuvos banko prognozėmis, Lietuvos ūkio realus augimas 2015 m. turėtų sudaryti 1,6 proc., o 2016 m. – 3,2 proc. (Lietuvos bankas, 2015). Panašias Lietuvos makroekonominės prognozes pateikia ir trys didžiausi šalies komerciniai bankai (AB SEB bankas, „Swedbank“, AB ir AB DNB bankas): jie prognozuoja, jog 2015 m. Lietuvos realusis BVP augs 1,8-2,0 proc., 2016 m. – 2,8-3,3 proc., 2017 m. – 3,0-3,2 proc. Taigi, įvertinus prognozuojamą šalies ūkio augimą, galima daryti prielaidą, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka artimiausiu laikotarpiu turėtų pasižymėti nuosaikiu augimu.

2. „Mokumas II“. Lig šiol galiojanti draudimo įmonių mokumo vertinimo sistema „Mokumas I“ iš esmės paremta tik draudimo veiklos rizikos vertinimu. Prieš pasaulinę finansų krizę draudimo rinkai sparčiai augant, ne gyvybės draudimo įmonės neturėjo didelio akstino investuoti į efektyvesnės rizikos valdymo sistemos sukūrimą. Tokia situacija visiškai pasikeitė šaliai išgyvenant ekonomikos nuosmukį ir ne gyvybės draudimo rinkai patiriant spartų susitraukimą, kai siekiant pinigų srautų balanso ir riziką prisiimti tik už atitinkamą kainą, draudimo įmonės rizikos valdymo sistemos tapo ypač reikalingos (DPK, 2011, p. 10). Ne gyvybės draudimo rinkai atsigaunant rizikos valdymo poreikis niekur nedingsta, nes 2016 m. sausio 1 d. įsigalios direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo („Mokumas II“), kuria siekiama įtvirtinti naują draudimo įmonių kapitalo pakankamumo vertinimo sistemą, įdiegti nuolatinį draudimo paslaugų rinkos padėties vertinimą, padidinti draudimo sektoriaus konkurencingumą, draudėjų informatyvumą ir apsaugą. Tačiau atsiranda kritikų, teigiančių, jog naujos draudimo įmonių mokumo vertinimo sistemos įgyvendinimas gali neigiamai paveikti draudimo įmonių pelningumą, draudėjus ir pačią ekonomiką. Remiantis direktyvoje „Mokumas II“ nustatytais reikalavimais, reikės turėti papildomo kapitalo dėl pagrindinių rizikų (rinkos, kredito ir operacinės), dėl ko tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo įmonės, kurios yra sudariusios ilgalaikes draudimo sutartis, susidurs su didesniais kapitalo reikalavimais. Nors sugriežtinti kapitalo reikalavimai suteiks papildomą apsaugą draudėjams, tačiau jie taip pat gali sukurti tam tikrus iškraipymus, kurie galiausiai pakenks draudimo polisų savininkams. Pavyzdžiui, dėl griežtesnių kapitalo reikalavimų siekiant sumažinti riziką, gyvybės draudikai bus priversti atsisakyti rizikingesnių investicijų. Tokie veiksmai lems mažesnę investicijų grąžą, o tai turės neigiamų padarinių tiek draudimo įmonei, tiek draudėjams. Be to, vertinant makroekonominį požiūriu, didelio kapitalo išlaikymas gali būti nepageidaujamas reiškinys, nes tada mažesnė kapitalo apimtis skiriama augimo finansavimui (Swiss Re, 2011, p. 7).

Nors direktyvoje „Mokumas II“ įtvirtinti reikalavimai yra susiję su tam tikrais iššūkiiais draudimo paslaugų rinkos dalyviams (didesnio nuosavo kapitalo suformavimu, griežtesniu rizikų vertinimu, didesniu informacijos atskleidimu), tačiau naujoji draudimo įmonių mokumo vertinimo sistema ne tik įpareigos draudimo įmones atitikti minimalius nustatytus kapitalo reikalavimus. Draudikai, geriau paskirstydami kapitalą, vykdydami efektyvesnę rizikų vertinimą ir valdymą, naudodami prevencines priemones rizikai išvengti ar ją suvaldyti, galės maksimaliai minimizuoti verslo nestabilumą ir padidinti pelningumą. „Mokumas II“ taip pat leis priežiūrą vykdančioms institucijoms geriau įvertinti draudimo įmonių finansinę būklę ir laiku imtis pagal aplinkybes būtinų priemonių. Visa tai prisidės prie efektyvesnio draudimo verslo organizavimo, užtikrinančio ilgalaikę draudikų veiklą, didesnę šalies draudimo paslaugų sektoriaus stabilumą ir atsparumą krizėms.

3. Infliacijos lygio augimas. Remiantis Lietuvos banko prognozėmis, 2015 m. Lietuvoje bus fiksuojama 0,3 proc. defliacija, tačiau 2016 m. infliacija atsigaus ir sieks 1,6 proc. Infliacijos lygio didėjimas numatomas ir vėlesniais metais. Bendras infliacijos augimas prisideda prie draudimo įmonių veiklos sąnaudų augimo, o taip pat didina išmokų sumos dydį. Vienintelis būdas suvaldyti šią riziką ilguoju laikotarpiu yra padidinti draudimo tarifus. Taigi ne gyvybės draudimo įmonės, norėdamos pagerinti nuostolingumo rodiklius, ateityje turės palaikyti griežtą sąnaudų kontrolę, nustoti konkuruoti mažinant draudimo paslaugų kainas (ypač tas, kurios nepadengia patiriamų sąnaudų ir prisiimtos rizikos) bei orientotis į ilgalaikės draudimo produktų kainų politikos suformavimą.

4. Maža šalies gyventojų perkamoji galia. Kaip atspindi 7 lentelėje pateikti duomenys, vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje sparčiausiai didėjo iki 2008 m., kai šalies ekonomikos augimą pakeitė nuosmukis. Ekonomikos sunkmečio laikotarpiu sumažėjus šalies gyventojų vidutinėms disponuojamoms pajamoms, o prekių ir paslaugų kainoms vis dar augant, vartojimo apimtys sumažėjo, o būtinųjų išlaidų, skirtų maistui, būstui ir transportui, dalis visose išlaidose padidėjo. Remiantis Eurostat atlikto tyrimo rezultatais, 2008-2011 m. statistinis Lietuvos namų ūkis draudimui ir kitų finansinių paslaugų įsigijimui skirtą išlaidų dalį sumažino kone labiausiai, lyginant su kitų išlaidų sumažinimo apimtimis.

7 lentelė. Metinė infliacija ir vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje 2006-2014 m.

Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Metinė infliacija, proc.	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, EUR	316,5	391,5	478,1	464	449,6	461,8	478,3	501,1	527,2
Metinis pokytis, proc.	-	23,7	22,1	-2,9	-3,1	2,7	3,6	4,8	5,2

Šaltiniai: parengta pagal Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

Lietuvos gyventojų perkamoji galia pamažu pradėjo didėti tik nuo 2012 m., vidutiniam darbo užmokesčiui pradėjus kilti greičiau nei kainoms. Remiantis Lietuvos banko prognozėmis, perkamosios galios augimo tendencija turėtų ir toliau tęstis: numatoma, jog 2015 m. darbo užmokestis didės 4,5 proc., o 2016 m. – 4,9 proc., kai tuo tarpu tikėtina, jog 2015 m. bus fiksuojama 0,5 proc. vidutinė metinė defliacija, o 2016 m. infliacija sudarys 1,5 proc. Taip pat prognozuojama, kad nedarbo lygis per 2015-2016 m. laikotarpį sumažės nuo 10,7 iki 9,2 proc. (Lietuvos bankas, 2015). Toliau auganti Lietuvos gyventojų perkamoji galia, tikėtina, didins ir draudimo paslaugų paklausą. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad perkamosios galios didėjimas yra ilgai trunkantis procesas.

5. Mažėjantis gyventojų skaičius. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvos gyventojų skaičius nuo 1992 m. nuolat palaipsniui mažėja: per 1992-2014 m. laikotarpį šalies gyventojų sumažėjo nuo 3700,1 tūkst. iki 2932,4 tūkst., t. y. šiek tiek daugiau nei penktadaliu. Didžiąja dalimi šis gyventojų skaičiaus mažėjimas paaiškinamas didėjančiais emigracijos mastais į kitas ES valstybes nares bei mažu gimstamumo lygiu (žr. 8 lent.). Remiantis Europos Komisijos atliktu demografijos tyrimu, Lietuvai ir toliau numatomas populiacijos mažėjimas: jeigu niekas nepasikeis, 2060 m. šalyje gyvens tik 1,8 mln. gyventojų (Europos Komisija, 2015, p. 340).

8 lentelė. Vidutinis metinis Lietuvos gyventojų, emigrantų ir gimusiųjų skaičius 2006-2014 m.

Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.	3269,9	3231,3	3198,2	3162,9	3097,3	3028,1	2987,8	2957,7	2932,4
Metinis pokytis, proc.	-	-1,2	-1,0	-1,1	-2,1	-2,2	-1,3	-1,0	-0,9
Emigrantų skaičius, tūkst.	32,4	30,4	25,8	38,5	83,2	53,9	41,1	38,8	36,6
Gimusiųjų skaičius, tūkst.	29,6	30,0	31,5	32,2	30,7	30,3	30,5	29,9	30,4

Šaltiniai: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

Kadangi ne gyvybės draudimo paslaugų paklausą ir šalies gyventojų skaičių sieja tiesioginis ryšys, tai keičiantis šalies gyventojų skaičiui atitinkamai keičiasi ir potencialių ne gyvybės draudimo paslaugų vartotojų skaičius. Dėl gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencijos Lietuvoje ne gyvybės draudimo veiklą vykdančios draudikės negalės didinti verslo apimtį natūraliai augant draudimo paslaugų pirkėjų skaičiui.

6. Žemas gyventojų sąmoningumo lygis draudimo produktų atžvilgiu. Neaukštas Lietuvos draudimo sistemos išsivystymo lygis rodo, kad šalies gyventojai dar neviseškai suvokia draudimo teikiamą naudingumą ir neturi susiformavusio poreikio draustis. Šią situaciją galima aiškinti tuo, jog Lietuvoje, kaip ir kitose buvusiose socialistinėse valstybėse, nėra susiklosčiusių draudimo produktų

vartojimo tradicijų, paremtų šalies gyventojų suvokta būtinybe įsigyti draudimo apsaugą ir tokiu būdu užsitikrinti finansinių nuostolių, atsiradusių dėl staiga ir netikėtai įvykusių draudžiamųjų įvykių, padengimą. Siekiant padidinti šalies gyventojų sąmoningumą draudimo atžvilgiu, itin reikšmingas vaidmuo tenka draudimo įmonėms, kurios turi prisidėti prie draudimo paslaugų poreikio formavimo ir draudimo paslaugų populiarinimo, ir valstybei, kuri turi užsiimti gyventojų skatinimu prisiimti patiems atsakomybę už savo ateitį (Pye, 2005, p. 219). Augantis šalies gyventojų suvokimas apie draudimo paslaugų reikalingumą ir patikimumą yra vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių draudimo paslaugų paklausos augimą.

3.6. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymosi perspektyvos

Siekiant įvertinti pagrindinio ne gyvybės draudimo paslaugų rinką apibūdinančio parametro – pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų – ryšį su Lietuvos makroaplinką apibūdinančiais rodikliais, nustatyti šių ryšių stiprumą bei sudaryti prognozavimo modelį, atliekama koreliacinė ir daugialypė tiesinė regresinė analizė. Šio metodo pasirinkimą sąlygoja tai, jog analizuojant kelis nepriklausomus kintamuosius, galima geriau nusakyti priklausomą kintamąjį.

Įvairios Lietuvos valstybinės institucijos bei komerciniai bankai prognozuoja pagrindinius makroaplinką apibūdinančius rodiklius, kurie pasirinkti kaip Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų sektoriaus plėtrą aiškinantys rodikliai. Tyrimas atliktas remiantis Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktais statistiniais duomenimis bei Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir dviejų didžiausių rinkos dalį užimančių komercinių bankų – AB SEB banko ir „Swedbank“, AB – skelbiamomis makroekonominėmis prognozėmis. Tiesinės regresijos modelio lygtims sudaryti naudojami duomenys apdorojami specializuota statistine programa SPSS.

Atsižvelgiant į tai, kokius makroekonominis rodiklius prognozuoja Lietuvos Respublikos finansų ministerija bei du didžiausi šalies komerciniai bankai, pasirašytų ne gyvybės draudimo paslaugų įmokų kitimo aiškinamaisiais kintamaisiais pasirinkti šie rodikliai: BVP, vidutinė metinė SVKI infliacija, nedarbo lygis ir vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis. Siekiant nustatyti pasirinktų kintamųjų tarpusavio ryšius bei jų statistinį reikšmingumą, atliekama koreliacinė analizė. Žemiau pateikiama pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų Lietuvoje ir pasirinktų nepriklausomų kintamųjų koreliacija (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų kintamųjų koreliacija

Rodiklis	Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos		
	Pirsono koreliacijos koeficientas	p reikšmė	t kriterijaus reikšmė
BVP	0,950**	0,000	10,543
Infliacijos lygis	0,596*	0,025	2,571
Nedarbo lygis	-0,446	0,110	-1,728
Bruto darbo užmokestis	0,917**	0,000	7,983

* Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$

** Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$

Kaip atspindi 9 lentelė, tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir šalies BVP yra glaudžiausias ryšys. Koreliacijos koeficiento reikšmė, kuri lygi 0,950, rodo labai stiprų teigiamą statistinį ryšį tarp šių rodiklių. Siekiant įvertinti koreliacijos koeficiento reikšmingumą, apskaičiuota t kriterijaus reikšmė (10,543). Iš Stjudento skirstinio kritinių reikšmių lentelės matyti, kad jeigu laisvės laipsnių skaičius lygus 13, kritinė kriterijaus reikšmė yra lygi 1,771, pasirinkus 0,05 reikšmingumo lygmenį, ir 2,650, pasirinkus 0,01 reikšmingumo lygmenį. Kadangi apskaičiuota t kriterijaus reikšmė yra didesnė už kritinę kriterijaus reikšmę, tai galima teigti, jog apskaičiuotas koreliacijos koeficientas tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir BVP yra itin reikšmingas. Šio ryšio stiprumą taip pat patvirtino ir pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų bei BVP kitimo analizė, pateikta šio darbo 3.1. poskyryje bei ne gyvybės draudimo prasiskverbimo analizė, pateikta 3.2 poskyryje.

Labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys taip pat nustatytas tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio. Koreliacijos koeficiento reikšmė (0,917) atskleidžia, kad tarp minėtų rodiklių yra labais stiprus teigiamas statistinis ryšys. t kriterijaus reikšmės (7,983) lyginimas su kritine kriterijaus reikšme (1,771 su 0,05 reikšmingumo lygmeniu ir 2,650 su 0,01 reikšmingumo lygmeniu) patvirtina šį koreliacijos koeficiento reikšmingumą. Tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir vidutinės metinės SVKI infliacijos nustatytas vidutinio stiprumo teigiamas koreliacinis ryšys, tačiau ši koreliacija nėra reikšminga, nes $p > 0,025$. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nedarbo lygio koreliacijos koeficiento reikšmė (-0,446) rodo silpną neigiamą ryšį tarp šių rodiklių.

Atlikus priklausomo kintamojo – pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų – ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinę analizę, aiškinamųjų kintamųjų skaičius sumažinamas iki dviejų turinčių stipriausią koreliacinį ryšį su nepriklausomu kintamuoju rodikliu, t. y. paliekamas BVP ir vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis.

Taip pat svarbu įvertinti kitų rodiklių koreliacinius ryšius su pasirašytomis ne gyvybės draudimo įmokomis. 10 lentelėje pateikti nepriklausomo kintamojo ir ekonominių rodiklių, kurių prognozės nėra pateikiamos, koreliacinių ryšių stiprumas.

10 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų ekonominių kintamųjų koreliacija

Rodiklis	Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos	
	Pirsono koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Užimtumo lygis	0,405	0,151
Disponuojamos pajamos namų ūkiui	0,965**	0,000
Veikiančių įmonių skaičius	0,745**	0,005
Bankrotų skaičius	0,533*	0,050

* Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$

** Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$

Kaip pavaizduota 10 lentelėje, labai stipriu teigiamu koreliaciniu ryšiu pasižymi pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos ir disponuojamos mėnesinės pajamos namų ūkiui. Kadangi ryšys stiprus ir reikšmingas, tai galima teigti, jog didėjančios namų ūkio disponuojamos pajamos skatina Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtrą. Labai stiprus reikšmingas teigiamas ryšys taip pat nustatytas tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir veikiančių įmonių skaičiaus. Šis ryšys reikšmingas, o tai leidžia teigti, jog šalyje augant aktyviai veiklą vykdančių įmonių skaičiui, pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų apimtis taip pat turėtų augti. Vidutinė teigiama koreliacija stebima tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir įmonių bankrotų skaičiaus, tačiau šis ryšys nėra labai reikšmingas analizuojant pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas, nes $p > 0,01$.

11 lentelėje pateikti pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir socialinių rodiklių koreliacinių ryšių stiprumas.

11 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų socialinių kintamųjų koreliacija

Rodiklis	Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos	
	Pirsono koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Gyventojų skaičius	-0,812**	0,000
Nusikalstamumas	-0,697*	0,017
Išsilavinimo lygis	0,847**	0,000
Migracijos saldo	0,144	0,623

* Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$

** Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$

Kaip atspindi 11 lentelė, labai stiprus reikšmingas teigiamas ryšys nustatytas tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir šalies gyventojų išsilavinimo lygio, o tai leidžia teigti, jog augantis išsilavinimo lygis daro teigiamą poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtojimuisi. Labai

stiprus reikšmingas neigiamas ryšys nustatytas tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir gyventojų skaičiaus. Vidutinio stiprumo neigiamu ryšiu pasižymi pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos ir nusikalstamumo lygis, tačiau šio ryšio reikšmingumas nėra didelis, nes $p > 0,01$.

Siekiant sudaryti statistinį modelį, kuris leistų prognozuoti pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų pasikeitimą pagal atrinktus statistiškai reikšmingus rodiklius, atliekama daugialypės tiesinės regresijos analizė. 12 lentelėje pateikiamos dviejų regresijos modelių, sudarytų mažinant nepriklausomų kintamųjų su mažiausiais dalinės koreliacijos koeficientais skaičių, charakteristikos.

12 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir nepriklausomų kintamųjų regresijos charakteristikos

Modelis	R	R ²	R ² adj	df	Sig
1 modelis: (Konstanta), BVP, bruto darbo užmokestis	0,973	0,942	0,920	2	0,000
2 modelis: (Konstanta), BVP	0,969	0,938	0,923	1	0,000

12 lentelėje pateikti sudarytų regresijos modelių koreliacijos koeficientai (R), determinacijos koeficientai (R²) ir pakoreguoti determinacijos koeficientai (R²adj), kurie pasižymi itin dideliu svarbumu daugialypės tiesinės regresijos analizėje, nes atsižvelgiama į nepriklausomų kintamųjų skaičių ir imties dydį. Sudarytų modelių koreguoti determinacijos koeficientai yra labai dideli, todėl galima teigti, kad koreliacija modeliuose tarp kintamųjų yra labai stipri. 2 modelio koreguoto determinacijos koeficiento reikšmė yra didesnė už 1 modelio, kas rodo, jog 2 modelis geriau paaiškina variaciją (2 modelis paaiškina 92,3 proc. konstantos (pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų) reikšmių sklaidos apie vidurkį tiesine regresija nepriklausomo kintamojo (BVP) atžvilgiu). Stulpelyje Sig pateiktos hipotezės, kad modelyje visi regresijos parametrai yra lygūs 0. Kadangi visuose modeliuose $p < 0,05$, tai nulinė hipotezė atmetama ir teigiama, kad bent vienas koeficientas modelyje nėra lygus 0.

13 lentelė. Daugialypės tiesinės regresijos modelių rodiklių suvestinė

Modelis	B	t	Sig.
1 modelis			
(Konstanta)	-358,50	-2,378	0,063
Bruto darbo užmokestis	-0,184	-0,890	0,414
BVP	0,018	4,308	0,008
2 modelis			
(Konstanta)	-304,07	-2,308	0,000
BVP	0,019	12,521	0,000

13 lentelėje pateikiami 1 ir 2 modelių tiesinės regresijos analizės rezultatai: stulpelyje B vaizduojami gauti parametrų a ir b reikšmės, o kituose dvejuose stulpeliuose pateiktas hipotezių apie atitinkamų parametrų lygybę nuliui tikrinimas (t statistika ir p reikšmė). Kadangi 1 modelyje iš dviejų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingas yra tik BVP ($p < 0,05$), todėl šis modelis prognozavimui nebus naudojamas. Lietuvoje pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų prognozavimui pasirinktas 2 modelis (priklausomas kintamasis – pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos, nepriklausomas kintamasis – BVP). Pagal 13 lentelėje pateiktus duomenis, sudaroma regresijos lygtis, skirta Lietuvos pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų prognozavimui:

$$\text{Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos} = 0,019 \times \text{BVP} - 304,07 \quad (13)$$

Ši regresijos lygtis atskleidžia tiesioginį ryšį tarp pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų ir šalies BVP, o tai reiškia, kad didėjant BVP, didės ir pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų suma, nes $b > 0$.

Naudojantis sudarytu tiesinės regresijos modeliu bei Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir dviejų didžiausių šalyje komercinių bankų pateikiamomis BVP prognozėmis, galima prognozuoti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtros perspektyvas. 14 lentelėje yra pateikiamos minėtų šalies institucijų BVP prognozės 2015-2017 m.

14 lentelė. BVP to meto kainomis prognozės 2015-2017 m., mln. EUR

Prognozes teikianti institucija	2014	Prognozė		
		2015	2016	2017
1. Finansų ministerija	36.309	36.999	38.738	40.946
2. AB SEB bankas		36.708	37.846	39.512
3. „Swedbank“, AB		36.900	39.000	41.400

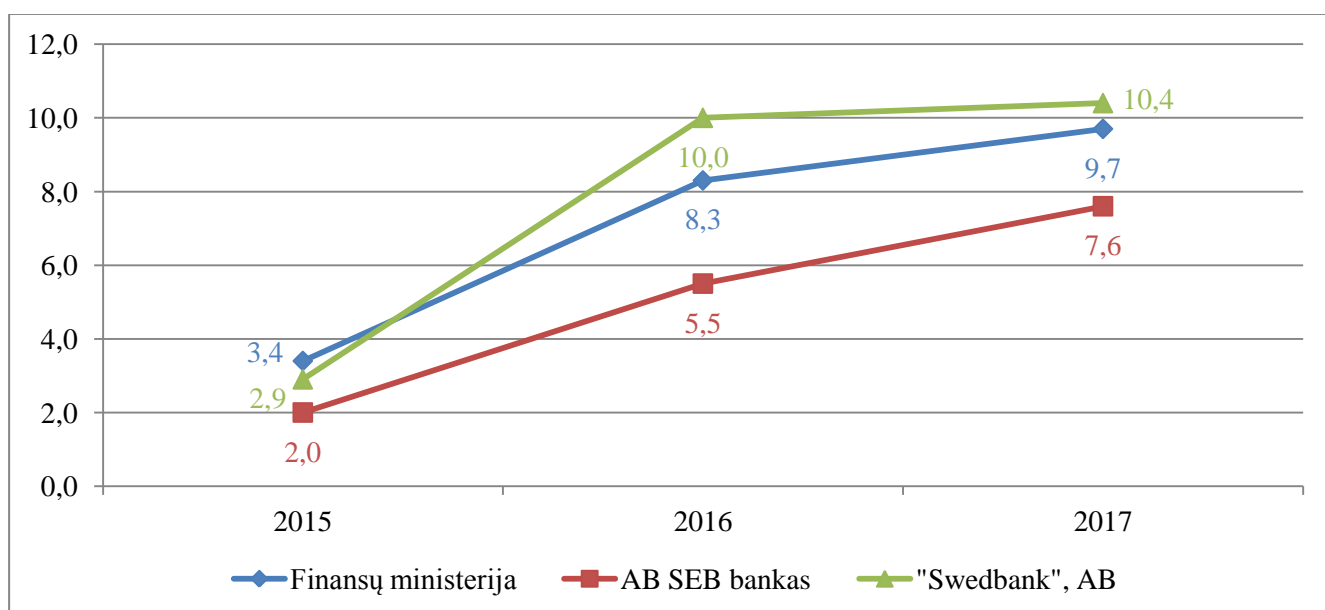
Kaip atspindi 14 lentelė, optimistiškiausias BVP augimo atžvilgiu yra „Swedbank“, AB, o pesimistiškiausias – AB SEB bankas. Vis dėlto visais atvejais numatoma, kad 2015-2017 m. šalies BVP augs, o kadangi BVP ir pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas sieja itin stiprus teigiamas koreliacinis ryšys, tai galima teigti, kad tuo pačiu laikotarpiu panašios tendencijos bus būdingos ir Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai.

Remiantis sudarytu prognozavimu modeliu ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, AB SEB banko bei „Swedbank“, AB pateiktomis BVP prognozėmis, apskaičiuojamos prognozuojamos pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokos 2015-2017 m.

15 lentelė. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų prognozės 2015-2017 m., mln. EUR

BVP prognozes teikianti institucija	2014	Prognozė		
		2015	2016	2017
1. Finansų ministerija	385,8	398,9	431,9	473,9
2. AB SEB bankas		393,4	415,0	446,7
3. „Swedbank“, AB		397,0	436,9	482,5

Taikant sudarytą modelį ir remiantis Finansų ministerijos pateikiamomis BVP prognozėmis, nustatyta, kad pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų suma Lietuvoje 2015 m. augs 3,4 proc. (žr. 23 pav.) ir sudarys 398,9 mln. EUR (žr. 15 lent.). 2016 ir 2017 m. prognozuojamas atitinkamas 8,3 ir 9,7 proc. pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų augimas. Labiausiai pesimistiška prognozė gauta remiantis AB SEB banko pateiktomis prognozėmis. Pagal šį scenarijų Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje 2015 m. bus pasirašyta 397 mln. EUR ne gyvybės draudimo įmokų. 2016 ir 2017 m. pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų augimas sieks atitinkamai 5,5 ir 7,6 proc. Optimistiškiausia prognozė 2016-2017 m. gauta remiantis „Swedbank“, AB pateiktomis BVP prognozėmis. Pagal šį scenarijų Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje 2016 m. bus pasirašyta 10,0 ir 10,4 proc. daugiau ne gyvybės draudimo įmokų, lyginant su praėjusiu laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta autorės

23 pav. Pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų Lietuvoje grandininio augimo prognozės 2015-2017 m., proc.

Atsižvelgiant į sudarytas pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų prognozes, apibendrintai galima teigti, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius 2015 m. nepasižymės dideliu augimu. 2016 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos plėtra bus sparčiausia analizuojamu laikotarpiu, o 2017 m. šis

augimas taps nuosaikesnis. Kadangi BVP ir pasirašytas ne gyvybės draudimo įmokas sieja itin stiprus teigiamas ryšys, tai galima daryti išvadą, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos tolesniam vystymuisi didelės įtakos turės teigiami šalies ekonomikos pokyčiai.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, paaiškėjo, jog draudimą, kaip vieną iš svarbiausių šalies finansinių paslaugų sistemos dalių, nagrinėję mokslininkai nepateikia vieningo draudimo sąvokos apibrėžimo, nes jie draudimo esmę stengiasi atskleisti išskirdami skirtingas jo funkcijas. Be to, pastebėta, jog draudimo ir draudimo rinkos sampratos dažnai asimiliuojamos, neišskiriant kiekvienai iš jų būdingų specifinių bruožų ir taip apsunkinant jų kaip atskirų kategorijų suvokimą. Kita vertus, autoriai vieningai sutaria dėl draudimo veiklos svarbos kiekvienos pažengusios šalies ekonominiame ir socialiniame gyvenime, pritardami teiginiui, jog draudimas dėl rizikos valdymo galimybių suteikimo, įgyto visuomenės gerovės lygio išlaikymo, efektyvesnio kapitalo paskirstymo, saugumo ir užtikrintumo jausmo suteikimo yra būtina sąlyga siekiant užtikrinti šalies ūkio augimą ir klestėjimą bei palaikyti finansinį stabilumą.
2. Draudimo rinkos dalyvius, draudimo paslaugų verslo vystymąsi ir plėtros spartą veikia įvairūs kintami aplinkos veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į keturias grupes: *ekonominės aplinkos veiksniai* (BVP, metinis infliacijos lygis, disponuojamos pajamos, nedaras, valstybinė ekonominė politika), *socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksniai* (gyventojų amžius, draudimo paslaugų vartojimo kultūra, šalies nusikalstamumo lygis, pasitikėjimas draudikais), *teisinės ir politinės aplinkos veiksniai* (valstybės ekonominė politika ir draudimo veiklą reguliuojantys įstatymai) ir *vidaus aplinkos veiksniai* (konkurencija, klientų skaičius, investicijos į plėtrą, klientų aptarnavimo kokybė). Siekiant draudimo veiklos efektyvumo ir draudimo sistemos stabilumo, privalu šiuos veiksnius stebėti, analizuoti, o jiems pasikeitus į nepalankią pusę, atitinkamai reaguoti.
3. Atlikus mokslinių straipsnių, nagrinėjančių finansų krizės poveikį šalies draudimo sektoriui, analizę, nustatyta, jog nors finansų krizė stipriai neigiamai paveikia bankų sektorių, tačiau draudimo paslaugų rinkai taip pat gali būti paveikta daugiopai: per draudimo produktų paklausos sumažėjimą, draudimo išmokų lygio augimą, turto vertės sumažėjimą, poreikio rezervams didėjimą, investavimo rezultatų pablogėjimą.
4. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidos kryptį nagrinėjimas atskleidė, jog šio sektoriaus vystymasis glaudžiai siejasi su ekonomikos padėtimi šalyje, todėl Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka, nors ir vėluodama, jautriai sureagavo į pasaulinės finansų krizės nulemtus šalies ekonomikos pokyčius. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius finansų krizės pasekmes labiausiai pajuto 2009-2010 m., kuomet šis sektorius susitraukė atitinkamai 29,6 ir 4,7 proc. Šiuo laikotarpiu stipriai sumažėjo ne gyvybės draudimo produktų (ypač tų, kurie glaudžiai siejasi su verslo ciklais) paklausa, o kitų draudimo produktų paklausos didėjimas taip pat buvo ribotas ir nesugebėjo kompensuoti verslo ciklams jautrių draudimo produktų paklausos kritimo poveikio.

5. Išsivystymo lygio analizė atskleidė, jog finansų krizės laikotarpiu Lietuvos ne gyvybės draudimo skvarba susitraukė šiek tiek daugiau nei penktadaliu, o tankis – beveik trečdaliu. 2014 m. tik ne gyvybės draudimo tankis buvo grįžęs į 2008 m. lygį. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius vis dar labai atsilieka nuo ES valstybių narių: 2014 m. Lietuvos ne gyvybės draudimo prasiskverbimas sudarė dar tik trečdalį ES šalių ne gyvybės draudimo prasiskverbimo vidurkio, o ne gyvybės draudimo tankio rodiklio skaitinė reikšmė buvo daugiau nei 7 kartus mažesnė palyginus su ES šalių vidurkiu. Tai rodo, kad Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius turi itin didelį plėtros potencialą ilgalaikėje perspektyvoje.
6. Susiklosčiusios nepalankios ekonomikos sąlygos konkurenciją Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje tik dar labiau padidino: ne gyvybės draudikai aršiai konkuravo tarpusavyje kokybės (draudimo produktų gerinimo, pritaikymo prie besitraukiančios rinkos pasikeitusių poreikių) ir ypač kainų atžvilgiu. Pastarasis konkuravimo būdas turėjo neigiamos įtakos draudikų nuostolingumui. Finansų krizės laikotarpiu Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka nepasižymėjo reikšmingais koncentracijos pokyčiais ir išliko itin centruota.
7. Ne gyvybės draudimo paslaugų rinką Lietuvoje galima vertinti kaip finansiškai stabilią ir patikimą, nes nepaisant permainingos ir nepalankios ekonominės aplinkos, ne gyvybės draudikai gebėjo išlaikyti pakankamai kapitalo įsipareigojimų vykdymui. Vis dėlto ekonomikos sunkmečio laikotarpiu ne gyvybės draudikai nesugebėjo gauti pelno iš draudimo veiklos, o investicinės veiklos pelno ne visada pakako padengti nuostolių, patirtų iš draudimo veiklos. Ne gyvybės draudimo įmonių nuostolingumo ir sąnaudų rodiklių analizė atskleidė, jog ekonomikos nuosmukio laikotarpiu Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonės, gaudamos mažesnes pajamas, vėlavo su patiriamų veiklos sąnaudų mažinimu, o tai lėmė veiklos sąnaudų rodiklio didėjimą. Draudimo išmokų sąnaudų suma dėl draudžiamųjų žalų skaičiaus ir tam tikrų produktų rizikingumo taip pat mažėjo mažesniu tempu nei uždirbtos įmokos, kas sąlygojo augantį nuostolingumą. Sudėtinio rodiklio reikšmių nagrinėjimas parodė, kad ne gyvybės draudimo įmonės visą analizuojamą laikotarpį balansavo tarp tipinės veiklos pelno ir nuostolio, t. y. draudimo įmonių uždirbtos draudimo įmokos vos dengė arba net nedengė išmokų sąnaudų ir operacinių išlaidų.
8. Atlikta SSGG analizė atskleidė, jog pagrindiniai Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos privalumai yra jos finansinis stabilumas ir dar neišnaudotas augimo potencialas. Svarbiausiais trūkumais, kurie gali trukdyti tolesniam Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus vystymuisi, galima įvardinti mažą ne gyvybės draudimo produktų įvairovę bei didelę draudikų koncentraciją. Prie tolesnio Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus augimo turėtų prisidėti kitų ES valstybių narių draudimo įmonių atėjimas į rinką bei globalizacijos procesai. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius taip pat susidurs su tokiais grėsmėmis kaip nestabili šalies ekonominė padėtis, „Mokumas II“, infliacijos

didėjimas, lėtai auganti šalies gyventojų perkamoji galia, gyventojų skaičiaus mažėjimas bei vis dar žemas gyventojų sąmoningumas draudimo paslaugų atžvilgiu.

9. Koreliacinės-regresinės analizės rezultatai patvirtino teiginį, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymasis ir ateities perspektyvos yra glaudžiai susiję su šalies BVP kitimu. Atsižvelgiant į BVP prognozes, nuosaikiausiu atveju pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų suma 2015-2017 m. palaipsniui augs atitinkamai po 3,4, 8,3 ir 9,7 proc. kasmet, pesimistiškiausiu atveju – didės atitinkamai 2, 5,5 ir 7,6 proc., palyginus su praėjusiu laikotarpiu. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos plėtrą turėtų skatinti ne tik kitų šalies ūkio šakų augimas, bet ir didėjantis šalies gyventojų darbo užmokestis.

LITERATŪRA

1. Adams M. B., Zou H. The corporate purchase of property insurance: Chinese evidence // *Journal of Financial Intermediation*. – 2006, vol. 15, no. 2, p. 165-196
2. Aidukienė L., Simanavičienė A. Ekonominio nuosmukio poveikis Lietuvos draudimo rinkai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2010, Nr. 1 (17), p. 4-17. – Prieiga per internetą: <http://www.draudimas.com/allpics/ekonominis%20nuosmukis%20draudimui.pdf> [žiūrėta 2015-10-02]
3. Aleknavičienė V. *Finansai ir kreditas*. – Vilnius: Enciklopedija, 2005
4. Andelic G. B. et al. The impact of globalization on the insurance and reinsurance market of Eastern Europe // *The South East European Journal of Economics and Business*. – 2010, vol. 5, no. 1, p. 95-112. Prieiga per internetą: http://www.efsa.unsa.ba/ef/docs/SEE%20Journal/SEE_Vol5_No1.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
5. Andriukaitis D., Vaitkunskienė R. Draudimas // *Finansinių paslaugų vadovas*. – Vilnius: Lietuvos vartotojų institutas ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija, 2009, p. 59-94. – Prieiga per internetą: <http://www.vartotojai.lt/get.php?f.1233> [žiūrėta 2015-12-01]
6. Arena M. Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries. The World bank, 2008, p. 1-21. – Prieiga per internetą: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/9257/wps4098.pdf?sequence=1> [žiūrėta 2015-11-05]
7. Baluch F. et al. Insurance, Systemic Risk and The Financial Crisis // *The Geneva Papers*. – 2011, No. 36, 126-163 p. – Prieiga per internetą: https://www.genevaassociation.org/media/855059/ga2011_gp36-1-_baluch-mutengaparsons.pdf [žiūrėta 2015-12-05]
8. Beck T., Webb I. Economic, Demographic and Institutional Determinants of Life Insurance Consumption Across Countries. World Bank and International Insurance Foundation, 2002, p. 1-51. – Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/bwf.pdf> [žiūrėta 2015-11-05]
9. Belinskaja L. ir kt. *Draudimas I*. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, 2001
10. Bernat T., Grundey D. Insurance Market Maturity: A Comparative Study in Poland and Lithuania // *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas: mokslo žurnalas*. – Vilnius: Technika, 2007, vol. 8, no. 3, p. 184-190. – Prieiga per internetą: <http://www.draudimas.com/wp-content/uploads/2014/08/Draudimo-rinkos-branda.pdf> [žiūrėta 2015-11-05]
11. Bilevičienė T., Jonušauskas S. *Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013
12. Brainard L. What is the Role of Insurance in Economic Development? Zurich Financial Services, 2008. – Prieiga per internetą:

- http://www.draudimas.com/allpics/What_is_the_role_of_economic_development.pdf [žiūrėta 2015-11-05]
13. CEA Statistics No. 44: European Insurance in Figures, 2011. – Prieiga per internetą: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/european-insurance-in-figures-2011.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
 14. Cutler D. M., Zeckhauser R. Extending Theory to Meet Practice of Insurance. 2004. – Prieiga per internetą: http://scholar.harvard.edu/cutler/files/cutler_zeckhauser_theory_and_practice_of_insurance.pdf [žiūrėta 2015-11-08]
 15. Čepinskis J. ir kt. *Draudimas*. – Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999
 16. Čepinskis J., Gancevskaitė K. Lietuvos gyvybės draudimo rinkos koncentracijos ir konkurencijos kiekybinis įvertinimas // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2008, t. 2, Nr. 1. – Prieiga per internetą: http://www.draudimas.com/allpics/Gyvybes%20draudimas_koncentracija.pdf [žiūrėta 2015-11-05]
 17. Čepinskis J., Raškinis D. *Draudimo veikla*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005
 18. Čibinskienė A. ir kt. Draudimo paslaugų industrija: formavimasis bei plėtra // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005, Nr. 34. p. 33-41
 19. Draudimas Lietuvoje 2007. Metinė ataskaita. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2007_metu_veiklos_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
 20. Draudimas Lietuvoje 2008. Metinė ataskaita. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2008_metu_veiklos_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
 21. Draudimas Lietuvoje 2009. Metinė ataskaita. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2009_metu_veiklos_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
 22. Draudimas Lietuvoje 2010. Metinė ataskaita. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2010_metu_veiklos_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
 23. EIOPA Insurance stress test 2014. EIOPA, 2014. – Prieiga per internetą: <https://eiopa.europa.eu/Publications/Surveys/Stress%20Test%20Report%202014.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
 24. Environmental Risks and Insurance: A Comparative Analysis of the Role of Insurance in the Management of Environment-related Risks. – *Policy Issues in Insurance*. OECD, 2003, no. 6
 25. European Insurance in Figures dataset 2004-2013. Statistics No50. EIOPA. – Prieiga per internetą: www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Statistics%20no%2050%20-%20European%20Insurance%20in%20Figures%20dataset_0.xls [žiūrėta 2015-11-02]
 26. Finansinio stabilumo apžvalga 2012. Lietuvos bankas, 2012. – p. 15-17. – Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/fsa_2012#page=17 [žiūrėta 2015-11-20]
 27. Finansinio stabilumo apžvalga 2014. Lietuvos bankas, 2014. – p. 21-23. – Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2014_m#page=23 [žiūrėta 2015-11-20]

28. Finansinių ir draudimo įmonių veikla 2014 m. Informacinis pranešimas. Lietuvos statistikos departamentas, 2015. – Prieiga per internetą:
https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/1483100/FDI_veikla_2014.pdf [žiūrėta 2015-11-20]
29. Finansų įmonių statistika 2009. Lietuvos statistikos departamentas, 2010. – Prieiga per internetą:
<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14295> [žiūrėta 2015-11-20]
30. Finansų įmonių statistika 2010. Lietuvos statistikos departamentas, 2011. – Prieiga per internetą:
<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14673> [žiūrėta 2015-11-20]
31. Finansų įmonių statistika 2012. Lietuvos statistikos departamentas, 2013. – Prieiga per internetą:
<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=15225> [žiūrėta 2015-11-20]
32. Finansų įmonių statistika 2014. Lietuvos statistikos departamentas, 2015. – Prieiga per internetą:
<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=20298> [žiūrėta 2015-11-20]
33. Firtescu B. Crisis Effects to Insurance Market // *Journal of Public Administration, Finance and Law*. – 2014, No 1, p. 85-91. – Prieiga per internetą: http://www.jopafl.com/uploads/special-issue-1-2014/special_issue.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
34. Geneva Association. Systemic Risk in Insurance – An analysis of insurance and financial stability. 2010. – Prieiga per internetą: https://www.genevaassociation.org/media/99228/ga2010-systemic_risk_in_insurance.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
35. Girdzijauskas S. *Draudimas: kiekybinė finansinė analizė*. – Kaunas: Naujasis lankas, 2002
36. Haiss P., Sumegi K. The Relationship between Insurance and Economic Growth in Europe: a Theoretical and Empirical Analysis // *Empirica*. – 2008, no. 35, p. 405-431. – Prieiga per internetą:
http://zdownload.zurich.com/main/reports/What_is_the_role_of_economic_development.pdf
[žiūrėta 2015-11-01]
37. Han L., Li D., Moshirian F., Tian L. Insurance development and economic growth. *The Geneva Papers on risk and Insurance – Issues and Practice* 35, 2010, p. 183-199. – Prieiga per internetą:
<http://www.palgrave-journals.com/gpp/journal/v35/n2/pdf/gpp20104a.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
38. HICP – inflation rate (annual average rate of change). Eurostat. – Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1> [žiūrėta 2015-11-20]
39. Household consumption expenditure – national accounts. Eurostat. – Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_expenditure_-_national_accounts [žiūrėta 2015-11-20]
40. Hussels S. et al. Stimulating the Demand for Insurance // *Risk Management and Insurance Review*. – 2005, vol. 8, no. 2
41. *Industry Handbook*. Investopedia, 2010. – Prieiga per internetą:
<http://i.investopedia.com/inv/pdf/tutorials/industryhandbook.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
42. Insurance Core Principles and Methodology. International Association of Insurance Supervision, 2003. – Prieiga per internetą:
http://iaisweb.org/modules/icp/assets/files/Insurance_Core_Principles__Standards__Guidance_and_Assessment_Methodology__October_2011__revised_October_2013_.pdf [žiūrėta 2015-11-01]

43. Kearney S. Measuring Insurer Profitability. – American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters, 2010
44. Kindurys V. *Draudimo paslaugų marketingas: monografija*. – Vilnius: VU leidykla, 2002
45. Kindurys V. *Gyvybės draudimo paslaugų verslas ir jo raidos Lietuvoje apraiškos ir tendencijos: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Monografija. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011
46. Kočovic J. et al. Impact of Global Financial Crisis on Insurance Industry in Selected Western Balkan Countries. 2012. – Prieiga per internetą: http://ebooks.ien.bg.ac.rs/111/1/mk_2012_01.pdf [žiūrėta 2015-11-01]
47. Kong J., Singh M. Insurance Companies ir Emerging Markets // *IMF Working Paper*, 2005. – Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp0588.pdf> [žiūrėta 2015-12-01]
48. Lezgovko A. *Draudimo ekonomikos pagrindai*. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010
49. Lezgovko A. Lietuvos draudimo rinka ir globalizacijos sąlygos // *Ekonomika*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, t. 63, p. 32-40. – Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367179499852/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2015-11-01]
50. Lezgovko A., Lastauskas P. Šiuolaikinė draudimo rinka ES šalyse ir Lietuvoje: analizė ir perspektyvos // *Ekonomika*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, t. 82. – Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/82/127A146.pdf> [žiūrėta 2015-11-01]
51. Liedtke P. M. What's Insurance to a Modern Economy? // *The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice*. – 2007, vol. 32, no. 2, p. 211-221. – Prieiga per internetą: <http://www.palgrave-journals.com/gpp/journal/v32/n2/pdf/2510128a.pdf> [žiūrėta 2015-11-01]
52. Lietuvos draudimo rinkos apžvalga 2011. Lietuvos bankas, 2012. – Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/2011_m_12_men_draudimo_rinkos_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
53. Lietuvos draudimo rinkos apžvalga 2012. Lietuvos bankas, 2013. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lietuvos_draudimo_rinkos_2012_m_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
54. Lietuvos draudimo rinkos apžvalga 2013. Lietuvos bankas, 2014. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lietuvos_draudimo_rinkos_2013_m_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
55. Lietuvos draudimo rinkos apžvalga 2014. Lietuvos bankas, 2015. – Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lietuvos_draudimo_rinkos_2014_m_apzvalga [žiūrėta 2015-12-01]
56. Lietuvos ekonomikos raidos ir perspektyvos. Lietuvos bankas, 2015 m. rugsėjo 8 d.. – Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/makroekonominės_proгноzes_2015_m_rugsejis [žiūrėta 2015-12-01]
57. Linartas A. Draudimo įmonių finansinio stabilumo vertinimas // *Pinigų studijos*. – Vilnius: Lietuvos bankas, 2003, Nr. 2, p. 74-82. – Prieiga per internetą: http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2003_02_05.pdf [žiūrėta 2015-11-20]
58. Linartas A. Lietuvoje veikiančių draudimo įmonių ir filialų reitingas. Asociacija Draudimo brokerių rūmai, 2012. – Prieiga per internetą: <http://www.dbr.lt/uploads/Reitingavimas/Santrauka.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
59. Linartas A. Lietuvos draudimo rinkos plėtros tendencijos / *Finansų rinkų išvalgos*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. – p. 739-794. – Prieiga per internetą: <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/finans-rink-valgos-i-dalis> [žiūrėta 2015-12-01]

60. Nyman A. J. The Demand for Insurance: Expected Utility Theory from a Gain Perspective. 2001. – p. 31. – Prieiga per internetą: <http://www.econ.umn.edu/workingpapers/nyman1001.pdf> [žiūrėta 2015-11-05]
61. Njegomir V. et al. The Economic Crisis and The Insurance Industry: The Evidence from The Ex-Yugoslavia Region // *Economic Annals*. – 2010, Volume LV, No. 185, p. 129-162. – Prieiga per internetą: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0013-3264/2010/0013-32641085129N.pdf> [žiūrėta 2015-12-01]
62. Outreville J. F. Life insurance markets in developing countries // *Journal of Risk and Insurance*. – 1996, no. 63 (2), p. 263-278.
63. Pye R. B. K. Insurance in the Baltic States: A Comparative Study of the Non-Life Sector // *Policy Issues in Insurance: Insurance in the Baltic Countries*. – Paris: Centre for Co-operation with Non-Members (CCNM), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2004, p. 43-103
64. Pye R. B. K. Insurance in the Baltic States: A Comparative Study of the Non-Life Sector // *Policy Issues in Insurance: Insurance in the Baltic Countries*. – Paris: Centre for Co-operation with Non-Members (CCNM), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2004, p. 43-103
65. Pye R. B. K. The Evolution of Financial Services in Transition Economies: An Overview of the Insurance Sector // *Post-Communist Economies*. – 2005, vol. 17, no. 2, p. 205-223
66. Raškinis D. Draudimo verslo potencialas // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2000, Nr. 15. p. 151-158
67. Real GDP growth rate – volume. Eurostat. – Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1> [žiūrėta 2015-11-15]
68. Statistical Annex Insurance 2005-2013. EIOPA. – Prieiga per internetą: https://eiopa.europa.eu/Publications/Surveys/eiopa-fs-14-104_v1_statistical_annex_insurance_2005-2013.xls [žiūrėta 2015-11-05]
69. Swiss Re. Emerging Insurance Markets: Lessons Learned from Financial Crises // *Sigma*, 2003, No. 7/2003, 31 p. – Prieiga per internetą: <http://down.cenet.org.cn/upfile/181/200552742519120.pdf> [žiūrėta 2015-12-01]
70. The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060). European Union, 2015. – Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2015/pdf/ee3_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
71. The Impact of the Financial Crisis on the Insurance Sector and Policy Responses. OECD, 2010. – Prieiga per internetą: <http://www.findinet.nl/~uploads/newsModule/OECD-rapport-fin-crisis-verzekeraars.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
72. Tipuric D. et al. Concentration of the insurance industry in selected transition countries of Central and Eastern Europe, 1998-2006 // *Post-Communist Economies*. – 2008, vol. 20, no. 1
73. Vaughan E. J., Vaughan T. M. *Fundamentals of Risk and Insurance*. New York, 2003
74. Ward D., Zurbrugg R. Law, politics and life insurance consumption in Asia // *The Geneva Papers on Risk and Insurance*. – 2002, no. 27 (3)

75. Webb et al. The Effect of Banking and Insurance on the Growth of Capital and Output. Working Paper 02-1, Center for Risk Management and Insurance, 2002. – Prieiga per internetą: <http://rmictr.gsu.edu/Papers/WP02-1.pdf> [žiūrėta 2015-11-05]
76. Whalley A. *Strategic Marketing*. – Andrew Whalley & Ventus Publishing ApS, 2010. – Prieiga per internetą: <http://library.ku.ac.ke/wp-content/downloads/2011/08/Bookboon/Strategy/strategic-marketing.pdf> [žiūrėta 2015-11-20]
77. World Insurance in 2005: moderate premium growth, attractive profitability. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 5, 2006. – Prieiga per internetą: http://www.macminn.org/life/Sigma5_2006_e.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
78. World Insurance in 2006: premiums came back to “life”. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 4, 2007. – Prieiga per internetą: http://www.tsb.org.tr/images/Documents/sigma4_2007_Appendix.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
79. World Insurance in 2007: emerging markets leading the way. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 3, 2008. – Prieiga per internetą: <http://agroinsurance.com/files//Sigma3-2008.pdf> [žiūrėta 2015-12-01]
80. World Insurance in 2008: life premiums fall in the industrialised countries – strong growth in the emerging economies. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 3, 2009. – Prieiga per internetą: http://media.swissre.com/documents/sigma3_2009_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
81. World Insurance in 2009: premiums dipped, but industry capital improved. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 2, 2010. – Prieiga per internetą: http://media.swissre.com/documents/sigma2_2010_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
82. World Insurance in 2010: premiums back to growth – capital increases. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 2, 2011. – Prieiga per internetą: http://media.swissre.com/documents/sigma2_2011_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
83. World Insurance in 2011: non-life ready for take-off. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 3, 2012. – Prieiga per internetą: http://www.biztositasizemle.hu/files/201206/sigma3_2012_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
84. World Insurance in 2012: progressing on the long and winding road to recovery. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 3, 2013. – Prieiga per internetą: http://www.tsb.org.tr/images/Documents/sigma3_2013_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
85. World Insurance in 2013: steering towards recovery. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 3, 2014. – Prieiga per internetą: http://www.tsb.org.tr/images/Documents/sigma3_2014_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
86. World Insurance in 2014: back to life. Swiss Reinsurance Company. Sigma No 4, 2015. – Prieiga per internetą: http://www.tsb.org.tr/images/Documents/Raporlama/2015/sigma4_2015_en.pdf [žiūrėta 2015-12-01]
87. Zheng W et al. A Comparative Study of International Insurance Markets // *Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice*. – 2009, vol. 34, no. 1, p. 85-99. – Prieiga per internetą: [https://www.genevaassociation.org/media/247619/ga2009_gp34\(1\)_zheng.pdf](https://www.genevaassociation.org/media/247619/ga2009_gp34(1)_zheng.pdf) [žiūrėta 2015-12-01]

Žviliūtė M. *Finansų krizės poveikio Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai vertinimas* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Linartas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas pasaulinės finansų krizės poveikis Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai ir jos raidai bei nustatytas tolesnis šios draudimo rinkos vystymosi potencialas. Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama draudimo veiklos reikšmė kiekvienos šalies ekonomikoje, atskleidžiama draudimo paslaugų rinkos koncepcija, nustatomi šalies draudimo sistemą sąlygojantys veiksniai ir jų poveikis bei įvertinami draudimo veiklos pokyčiai finansų krizės sąlygomis. Antrojoje dalyje pateikiamos ekonomikos pokyčių įtakos ne gyvybės draudimo sektoriui analizavimo kryptys ir vertinimo ypatumai. Trečiojoje darbo dalyje pristatomos Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos raidos tendencijos, išaiškinamos pagrindinės priežastys, lėmusios pokyčius analizuojamame draudimo sektoriuje, o taip pat nustatomas šio sektoriaus išsivystymo lygis ir šio lygio kitimas. Kitoje trečiojo darbo dalyje tiriamas finansų krizės poveikis konkurencijai ir koncentracijai Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje, o taip pat šios rinkos finansiniam stabilumui bei efektyvumui. Trečiosios dalies pabaigoje, naudojant SSGG analizės metodą, nustatomos pagrindinės Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos stiprybės ir silpnybės, kurios išryškėjo finansų krizės laikotarpiu, įvertinamos šios rinkos plėtros galimybės bei nustatomi didžiausi iššūkiai, su kuriais artimiausiu metu susidurs Lietuvoje ne gyvybės draudimo paslaugas teikiančios įmonės. Darbo pabaigoje, atliekant koreliacinę ir regresinę analizę, nustatomi pagrindiniai Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorių sąlygojantys veiksniai bei pateikiama šio sektoriaus plėtros prognozė 2015-2017 m.

Pagrindiniai žodžiai: draudimas, ne gyvybės draudimo rinka, finansų krizės poveikis, draudimo rinkos vystymasis, draudimo rinkos perspektyvos.

Žviliūtė M. *Assessment of the Global Financial Crisis Impact on Lithuanian Non-Life Insurance Market* / Financial markets master thesis. Supervisor doc. dr. A. Linartas – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2015

ANNOTATION

In the master thesis impact of the global financial crisis on Lithuanian non-life insurance market is analysed and evaluated. Furthermore growth opportunities and future trends of this insurance market are assessed. In the first chapter of the thesis significance of insurance business in the economics is analysed, insurance market concept is disclosed, main determinants that affect the insurance industry are clarified and development changes of the insurance market during the financial crisis are evaluated. In the second part methods and indices that have been used to analyse the development changes of non-life insurance market during the financial crisis are provided. In the third part evolution trends of Lithuanian non-life insurance market are presented and main reasons that determined changes in this insurance market are presented; furthermore development level of Lithuanian non-life insurance sector and its dynamics is identified. In the next part of the third chapter the global financial crisis impact on competition, concentration, financial stability and efficiency of Lithuanian non-life insurance market is analysed. In the last part of the chapter using SWOT analysis strengths and weaknesses of Lithuanian non-life insurance market that arose during the global financial crisis are identified, as well as growth opportunities and the biggest future challenges are evaluated. Furthermore using correlation and linear regression analysis main determinants that affect Lithuanian non-life insurance sector are identified, forecast of this insurance market growth for 2015-2017 is presented.

Key words: insurance, non-life insurance market, impact of global financial crisis, development of insurance market, perspectives of insurance market.

Žviliūtė M. *Finansų krizės poveikio Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai vertinimas* / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. A. Linartas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015

SANTRAUKA

2007-2008 m. išryškėjusios neigiamos pasaulinės tendencijos ir šalies ūkio aplinkos pokyčiai turėjo didžiulės įtakos draudimo paslaugų sektoriaus raidai, tačiau mokslinių tyrimų, įvairiapusiškai nagrinėjančių ne gyvybės draudimo veiklos pokyčius, nulemtus pastarosios finansų krizės, trūksta, kas skatina įvertinti pasaulinės finansų krizės poveikį Lietuvos ne gyvybės draudimo verslui bei tolesniam jo vystymuisi. Dėl to buvo iškelta pagrindinė tyrimo problema – kokį poveikį finansų krizė turėjo Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkai ir kokie veiksniai lėmė šiuos draudimo verslo aplinkos pokyčius? Tyrimo objektas yra finansų krizės poveikis Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti finansų krizės įtaką Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus raidai ir nustatyti šio sektoriaus plėtros perspektyvas. Šiam tikslui pasiekti iškelti tokie pagrindiniai tyrimo uždaviniai: nustatyti Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinkos raidos kryptis ir išsivystymo lygį, išanalizuoti pasaulinės finansų krizės poveikį šios rinkos vystymuisi, konkurencijai, koncentracijai bei efektyvumui, išskirti Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkai įtaką darančius veiksnius bei numatyti ne gyvybės draudimo verslo plėtros perspektyvas. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, lyginamoji analizė, koreliacinė ir regresinė analizė.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai: nustatyta, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymasis glaudžiai siejasi su ekonomikos padėtimi šalyje, todėl ši draudimo rinka, nors ir vėluodama, jautriai sureagavo į pasaulinės finansų krizės nulemtus šalies ekonomikos pokyčius. Lietuvos ne gyvybės draudimo sektorius finansų krizės pasekmes labiausiai pajuto 2009 m., kuomet šis sektorius susitraukė net 29,6 proc. Susiklosčiusios nepalankios ekonomikos sąlygos konkurenciją Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkoje tik dar labiau padidino: arši konkurencija pasireiškė kokybės ir ypač kainų atžvilgiu. Finansų krizė neigiamai paveikė Lietuvos ne gyvybės draudimo sektoriaus efektyvumą (tą atspindi pablogėję pelningumo, veiklos sąnaudų ir nuostolingumo rodikliai), tačiau nepaisant to, Lietuvos ne gyvybės draudimo rinka vertintina kaip finansiškai stabili ir patikima, nes nepaisant permainingos ir nepalankios ekonominės aplinkos, ne gyvybės draudikai gebėjo išlaikyti pakankamą kapitalo kiekį įsipareigojimų vykdymui. Lietuvos ne gyvybės draudimo paslaugų rinka turi itin didelį plėtros potencialą, kurį patvirtina itin žemi išsivystymo lygio rodikliai. Koreliacinė ir regresinė analizė parodė, jog Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos vystymasis ir ateities perspektyvos yra glaudžiai susiję su šalies BVP kitimu. Atsižvelgiant į BVP prognozes, nuosaikiausiu atveju pasirašytų ne gyvybės draudimo įmokų suma 2015-2017 m. palaiptiesiems augtams atitinkamai po 3,4, 8,3 ir 9,7 proc. kasmet.

Žviliūtė M. *Assessment of the Global Financial Crisis Impact on Lithuanian Non-Life Insurance Market* / Financial markets master thesis. Supervisor doc. dr. A. Linartas – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2015

SUMMARY

Negative global trends and domestic economic changes that emerged in 2007-2008 had a massive impact on insurance market development; however there is a lack of studies that comprehensively and objectively analyse the changes of non-life insurance market during the global financial crisis. That encourages evaluating the impact of the recent financial crisis on Lithuanian non-life sector and its development. The basic research problem was raised – what was the impact of the global financial crisis on Lithuanian non-life insurance market and which determinants have influenced the changes of insurance business environment? The object is the global financial crisis impact on Lithuanian non-life insurance market. The main aim of this study is to evaluate the global financial crisis impact on Lithuanian non-life insurance sector and to identify the development prospects of this insurance market. The main tasks of the study are: to determine the evolution trends and development level of Lithuanian non-life insurance market, to analyse the impact of the global financial crisis on this market development, competition, concentration and efficiency, to identify the determinants that affect Lithuanian non-life insurance business and provide the development prospects of this business. The research was conducted using these methods: analysis of scientific literature, statistical data analysis, comparative analysis, correlation and regression analysis.

Conclusions and results of the research: it was identified that Lithuanian non-life insurance market sensitively reacted to the consequences of the Lithuanian economics changes which influenced the global financial crisis. Lithuanian non-life insurance market was the most affected by the global financial crisis in 2009 when this insurance market shrunk by 29,6%. Unfavourable economic conditions increased competition in Lithuanian non-life insurance market: the insurance companies fiercely competed on quality and especially on price. The global financial crisis has negatively affected the efficiency of Lithuanian non-life insurance sector, nonetheless Lithuanian non-life insurance market can be assessed as stable and reliable because despite the volatile and unfavourable economic environment the insurers was able to ensure sufficient amount of capital to fulfil their commitments. Lithuanian non-life insurance market has extremely big development potential which is proved by very low ratios of the development level. Correlation and regression analysis showed that development and future perspectives of Lithuanian non-life insurance sector are closely linked to the country's GDP dynamics. According to GDP forecasts, the amount of non-life insurance premiums written will grow by 3,4, 8,3 and 9,7% annually in 2015-2017.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

PASIRAŠYTOS NE GYVYBĖS DRAUDIMO ĮMOKOS PAGAL GRUPES LIETUVOJE 2006-2014 M., EUR

Ne gyvybės draudimo grupės	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bendrosios civilinės atsakomybės draudimas	10.472.490	14.907.773	17.064.193	14.756.321	13.934.783	19.434.815	20.574.320	22.795.032	23.496.805
Sveikatos draudimas	19.795.032	25.512.892	34.272.816	23.523.509	25.067.340	30.191.656	32.925.124	35.883.822	36.626.225
Finansinių nuostolių draudimas	1.226.178	1.622.715	1.920.722	2.075.351	1.994.900	2.410.690	2.651.681	3.852.066	2.434.897
Geležinkelio transporto priemonių draudimas	101.159	41.506	715.728	784.763	726.439	759.147	1.030.151	1.215.932	1.327.791
Kredito draudimas	6.041.811	6.798.312	10.296.754	7.342.841	3.193.506	4.400.022	4.276.260	4.994.402	4.544.975
Laidavimo draudimas	9.290.809	9.959.365	10.331.690	9.706.048	10.925.798	11.710.831	12.381.599	11.137.964	11.305.142
Laivų (jūrų, ežerų, upių ir kanalų) civilinės atsakomybės draudimas	61.232	78.079	129.225	95.366	95.298	29.659	58.625	57.682	40.330
Laivų (jūrų, ežerų, upių ir kanalų) draudimas	956.813	556.835	713.080	583.711	484.204	462.286	509.261	299.504	203.218
Pagalbos draudimas	230.943	265.486	369.640	330.561	312.276	357.718	426.885	522.112	790.252
TPVCAD	106.022.222	130.358.234	139.289.271	109.112.575	108.507.943	112.940.867	123.092.908	135.838.092	135.299.115
Sausumos transporto priemonių, išskyrus geležinkelio transporto priemones, draudimas	87.172.341	119.449.526	116.783.628	71.316.182	64.676.673	74.232.302	83.101.778	88.986.518	87.748.286
Skraidymo aparatų civilinės atsakomybės draudimas	187.678	183.487	142.932	133.971	122.303	116.238	92.507	103.465	192.022
Skraidymo aparatų draudimas	194.982	201.256	185.368	172.885	177.801	110.870	149.058	124.591	151.896
Teismo išlaidų draudimas	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Turto draudimas	47.808.737	63.371.999	99.984.561	64.635.953	60.190.081	70.466.873	67.946.219	73.911.370	79.176.836
Vežamų krovinių draudimas	3.139.976	3.179.493	3.300.574	2.046.812	1.856.986	2.239.602	2.310.542	2.425.944	2.473.753
IŠ VISO	292.702.403	376.486.956	435.500.181	306.616.848	292.266.331	329.863.577	351.526.920	382.148.495	385.811.545

Šaltiniai: parengta pagal DPK, Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.

LIETUVOS EKONOMINIAI IR SOCIALINIAI RODIKLIAI 2001-2014 M.

Metai	<i>Pasirašytos ne gyvybės draudimo įmokos, mln. EUR</i>	BVP to meto kainomis, mln. EUR	Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, EUR	Vidutinis metinis nedarbo lygis, proc.	Užimtumo lygis, proc.	Vidutinė metinė infliacija, proc.	Vidutinis metinis gyventojų skaičius
2001	111,5	13.634,8	284,5	17,4	48,3	1,4	3.470,8
2002	184,1	15.128,2	293,6	13,8	49,9	0,3	3443
2003	179,8	16.575,7	310,6	12,4	50,8	-1,1	3.415,2
2004	201,1	18.245,3	332,9	11,4	50,6	1,2	3377
2005	223,0	21.002,3	369,6	8,3	51,9	2,7	3.322,5
2006	292,7	24.079,1	433,2	5,6	52,7	3,8	3.269,9
2007	376,5	29.040,6	522,0	4,2	53,2	5,8	3.231,3
2008	435,5	32.696,2	623,2	5,8	52,6	11,1	3.198,2
2009	306,6	26.934,8	595,5	13,8	48,8	4,2	3.162,9
2010	292,3	28.001,2	575,8	17,8	46,7	1,2	3.097,3
2011	329,9	31.247,2	592,5	15,4	48,6	4,1	3.028,1
2012	351,5	33.313,9	615,1	13,4	50	3,2	2.987,8
2013	382,1	34.955,6	646,3	11,8	51,2	1,2	2.957,7
2014	385,5	36.308,9	677,4	10,7	52,6	0,2	2.932,4

Metai	Nusikalstamų veikų skaičius	Vidutinės disponuojamos pajamos vienam ūkiui per mėnesį	Išsilavinimo lygis	Neto tarptautinė migracija	Veikiančių įmonių skaičius metų pradžioje	Bankrotų skaičius
2001	84.587	803,2	1.291,7	-23.147	59.212	590
2002	92.002	950,5	1.315,7	-11.609	65.257	799
2003	94.258	1.100,8	1.358,7	-21.555	68.356	621
2004	93.419	1.224,2	1.377,4	-32.138	69.861	709
2005	89.815	1.475,2	1.405,2	-51.096	72.330	773
2006	82.155	1.919,2	1.401,4	-24.645	73.344	759
2007	73.741	2.428,4	1.441,5	-21.774	76.516	606
2008	78.060	2.799,1	1.471,4	-16.453	81.376	957
2009	83.203	2.354,5	1.485,7	-32.013	84.574	1.844
2010	77.669	2.065,9	1.518,8	-77.944	83.202	1.637
2011	79.523	2.325,7	1.507,9	-38.178	86.987	1.273
2012	82.492	2.325,8	1.515,3	-21.257	83.624	1.401
2013	84.715	2.525,0	1.538,5	-16.807	86.929	1.552
2014	82.872	2.664,2	1.560,6	-12.327	90.790	1.686

Šaltiniai: parengta pagal DPK, Lietuvos banko ir Lietuvos statistikos departamento pateiktus statistinius duomenis.